

СУРМАЧ

Лондон

1992

Англія

Обкладинка: **І. Волощак**

ЗМІСТ

Петро Мірчук: УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ	1
В. Пачовський: ГИМН БЕЗСМЕРТНОЇ БАТАВИ	7
О. Мартович: УПА В ІНОЗЕМНІЙ ДОКУМЕНТАЦІЇ	8
Павло Савчук: СОНЕТ (вірш)	14
С. Єфремов: БУРЕМНІ ДНІ В КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ	15
Полк. Битинський: УКРАЇНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ ПРАПОРИ У ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАННЯХ	18
Полк. Р. Костюк: ПИТАННЯ РОЗВИТКУ КОСМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ	20
Пполк. М. Лісовий: ДЕЯКІ ПОГЛЯДИ НА УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ	24
Ігор Федик: АД'ЮТАНТ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ	28
МИ У ВІЧІ СМІЄМОСЯ СМЕРТІ (вірш)	29
Апостол: НЛО ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	30
ТРЕТІЙ З'ІЗД СПІЛКИ ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ	33
ЕМБЛЕМА ГОЛОВНОГО ШТАБУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	36
ПИТАННЯ І ПРОБЛЕМИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	37
В. Луців: ОДИН ІЗ ВИЗНАЧНИХ ДНІВ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ	39
ВОЇНІВ УПА ВЕЛА ДЕРЖАВНИЦЬКА ІДЕЯ	43
Із скрижалів історії	
П. Кропива: ТО ДЕ Ж МОГИЛА МАЗЕПИ?	47
Г. Бухало: НЕВМИРУЩА СЛАВА КОЗАЦЬКА	52
Б. Сацюк: КОЗАКИ-ПІДВОДНИКИ	54
Р. Кухар: СВСТАХІЙ ЗАГАЧЕВСЬКИЙ — ПРАПОРОНОСЕЦЬ І УД УНА	56
Спогади	
В. Гоцький: ТАК ВОНО ПОЧАЛОСЬ	56
М. Андріїв: З НАШОГО МИНУЛОГО	63
З діяльності ОБВУ	
ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ В БЕДФОРДІ	66
У ПАМ'ЯТЬ ГОЛОВНОМУ КОМАНДИРОВІ УПА	66
ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ — ЙОРКШІР	68
ДОПОВІДІ ППОЛК. П. НЕДЗЕЛЬСЬКОГО	70
ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ В МАНЧЕСТЕРІ	72
ПОЇЗДКА ДО АВСТРІЇ	73
ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОБВУ В НОТТІНГґАМІ	75
ВОЯЦЬКИЙ БЕНКЕТ У 50-РІЧЧЯ УПА	75
ЗУСТРІЧ З НАЧАЛЬНИКОМ ГОЛОВНОГО ШТАБУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	77
ВЕЛИЧАВЕ СВЯТО ГЕРОІВ У ТАРАСІВЦІ	79
ХХІХ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ОБВУ	86
РЕЗОЛЮЦІЇ	89
ОБВУ НА СВЯТКУВАННЯХ 50-РІЧЧЯ УПА В УКРАЇНІ	91
ХХХVІІІ КРАЙОВИЙ ВОЯЦЬКИЙ З'ІЗД У МАНЧЕСТЕРІ	96
ГОЛОВА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО БРАТСТВА УПА ВІДВІДАВ ОБВУ	100
ВІДІШЛИ У ВІЧНІСТЬ	101
»ОСА« ч. 30. Рік 30	103
ВИДАННЯ ОБВУ (на внутрішній сторінці обкладинки)	

Д-р Петро МІРЧУК

УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ

ДО ПЕРЕДІСТОРІЇ УПА

Українська Повстанська Армія постала, як це стверджує офіційно Головне Командування УПА у своїй заяві від 25 вересня 1947 р., «з бойових груп ОУН (керовані С. Бандерою) в 1942 р. в умовах завзятої боротьби українського народу проти гітлерівських загарбників». Та свій надсподівано скорий і могутній ріст завдячує УПА тому фактові, що унапрямолючо-формулюча ініціатива ОУН зустрілася з народною стихією, яка плила в тому самому напрямі — в напрямі збройного спротиву обидвом окупантам України. Ця стихія була так сильна, що керівництво ОУН під її тиском зрезигнувало зі свого первісного плану одностайного виступу повстанських збройних сил в один час на всіх теренах України і погодилась на створення відділів УПА відповідно до політичного й психологічного стану кожного терену зокрема. Немає найменшого сумніву, що при тодішньому політично-психологічному настанненні українських мас повстанські збройні загони були б появилися і без ініціативи ОУН, тільки що тоді, не маючи унапрямолючого політично й організаційного центру, вони були б виявилися у такій же формі, як 1917-23 років, у формі дій самостійних отаманських загонів. Завдяки ОУН народна стихія влилась політично й організаційно у форми одностайної Української Повстанської Армії з виразним політичним обличчям, під одним командуванням і одним політичним керівництвом.

Перший відділ Української Повстанської Армії zorganizував, як відомо, уродженець Полісся Остап (Сергій Качинський) з поліщуків, на Поліссі. На перший погляд це виглядало курйозом, бо ж Полісся це одна з най-

більш віддалених від центрів українського самостійницького руху та найбільш гноблених окупантом частин Західної України. Як же ж так сталося, що саме там постав перший відділ УПА?

Відповідь на це дала, так би мовити передісторія УПА.

Основним тереном діяльності українського самостійницько-революційного руху УВО й ОУН була без сумніву, Галичина. Та після процесу С. Бандери, з огляду на великі арешти на терені Галичини, та в зв'язку з деякими подіями на терені Стрийщини-Львівщини, центром уваги ОУН на окупованих Польщено теренах стали північноукраїнські землі, — Волинь, Полісся і Холмщина та Сокальщина як вихідна база. До праці на цих теренах відійшли такі визначні члени ОУН, як Р. Волошин, Я. Старух, М. Кос та інші. Для північно-західних теренів створився окремий Провід у якому військову референтуру обняв Василь Сидор.

До того часу Полісся, Волинь і Холмщина, яка виступала на цих теренах як — борець за національні права українського народу та оборонець Української Православної Церкви. Зустрівшись безпосередньо з ОУН населення Волині й Полісся масово переходило на позиції ОУН.

В 1937 р., в розгарі революційної праці, військовий референт ОУН на ПЗУЗ Василь Сидор висунув план zorganizування спеціальних військових відділів ОУН, які, на взір кол. військових відділів УВО, рейдували б по Поліссі й Волині та відповідно до розвитку політичної ситуації перейшли б вздовж Прип'яті в Східну Україну, або стали б зав'язком проти-польської повстанської армії на ПЗУЗ. У

зв'язку з цим, у липні 1937 р., створено першу таку військово-бойову групу «Вовків», зложену з 25 випробованих боеків ОУН. Другий такий відділ почав творитися на Горохівщині.

Масові арешти українських революціонерів, а між ними й Сидора, перервали на деякий час цю акцію. Та воєнна атмосфера 1939 р. знов зустріла її актуальність. В липні 1939 р. з доручення В. Сидора, що був тоді «старостою» (тобто таємним провідником в'язнів націоналістів) львівської тюрми в Бригідках, утекли з тюрми провідні члени Вовківчок і Гроза з дорученням, відновити організування військових частин на ПЗУЗ. «Вовки» зібралися знову на Поліссі і напередодні вибуху німецько-польської війни в околиці Янова постала «Поліська Січ», осідок військово-повстанчого загону «Поліського Лозового Козацтва», силою ок. 500 чоловік. До командного складу загону належали: поліщук В. Війтюк-Погоня, капітан польської армії; Ромашківський, військовий інструктор з Луцька; поліщук Лось Адамський, на хуторі якого містилася головна квартира «Поліської Січі»; А. Карий, студент зі Львова; Федір з Янова; А. Бульба з Бережанщини; В. Загакайло-Білий зі Стрийщини; Оксана П.-Ріка, з Волині.

Під час німецько-польської війни загін розібрав довколишні станиці польської поліції та звів кілька боїв із утікаючими частинами польського війська. З приходом більшовиків група галичан вийшла на еміграцію, а поліщуки розійшлися додома.

В 1940 р. «лозовики» zorganizували самостійно чинний протибільшовицький виступ, що довів до арештів і голосного процесу Адамського і тов. Виступ Адамського ще більш розбурхав поліщуків, у яких більшовицька дійсність 1939-41 рр. зміла до решти всякі прорадянські настрії.

1941 р. з групою «лозовиків» пов'язався через Г. Качинську (сестру Сергія Качинського-Остапа) член ОУН Тарас Боровець, який після приходу німців відновив «Поліську Січ» (зручно зв'язуючи в своєму псевді прізвище відомого поліщука провідного члена «лозовиків» А. Бульбу з іменем романтичного Тараса).

Безоглядна колоніальна політика німців озлобила поліщуків до краю і вимога негайного активного збройного виступу проти німців стала на Поліссю загальною справою.

В 1942 р. вийхав на Полісся і Волинь як уповноважений Проводу ОУН для простудювання настроїв та політичного положення на тих теренах Василь Сидор. Він відновив свої зв'язки з колишніми «Вовками» та «лозовиками», схвалив, користаючи зі свого уповнова-

ження, проект Сергія Качинського-Остапа негайного організування збройних відділів УПА та перейняв у свої руки керівництво в організуванні дальших відділів. Вирішним моментом для такої постави була зустріч В. Сидора зі сотн. Р. Шухевичем (пізнішим Головним Командиром УПА, а тоді командиром допоміжних поліційних частин на білоруському Поліссі), якого в рядах революційної ОУН уважали всі беззастерожним авторитетом у ділянці військової політики, і який заявився за негайним творенням відділів УПА.

Подібні як на Поліссі бойові настрої панували й на Волині і тому в своєму часі й ціла Волинь вкрилася мережею повстанських загонів УПА.

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА УПА

Українська Повстанська Армія стала дуже скоро всенациональною армією, еднаючи під своїми прапорами симпатиків різних партійно-політичних концепцій. Усе-таки, виростаючи з бойових відділів революційної ОУН, УПА, головнo в початках була організаційно тісно пов'язана з ОУН. Ця пов'язаність не переривалася ніколи, а з поворотом більшовиків на українські землі вона знову скріпилася. Тому керівні пости в УПА займали звичайно члени ОУН.

Основним завданням УПА була збройна оборона українського населення. В зв'язку з цим майже кожний відділ УПА був зв'язаний з певною територією. А тому і в основу організаційної побудови УПА був покладений принцип територіальності.

Ціла УПА поділялася на чотири групи: 1. УПА-Північ, що її терен дії обіймали Волинь і Полісся; 2. УПА-Захід, з тереном дії: Галичина, Буковина, Закарпаття і Закароння; 3. УПА-Південь на терені областей: Кам'янець-Подільської, Вінницької і південної частини Київської; 4. УПА-Схід, на теренах північної смуги Житомирської області, північної частини Київської області і на терені Чернігівської області.

Кожна із груп поділялася на Воєнні Округи (ВО), а Воєнні Округи, у свою чергу на Тактичні Відтинки (ТВ). УПА-Північ мала три Воєнні Округи: 1. ВО «Турів» охоплювала Луччину, Володимирщину і Ковельщину; 2. ВО «Заграва» — райони: Сарни, Короспіль, Березно, Людвиполь, Степань, Клесів, Рокітнo, Дубровиця, Володимирець, Рафалівка, Морочно, Висоцьк, Столин, Давидгородок, Лупинець і Пинськ; 3. ВО «Волинь-Південь», райони: Рівне, Гоша, Олександрівка, Дубно, Остро-

Повстанці відділу УНС у Карпатах

жець, Демидівка, Млинів, Козин, Верба, Радивилів, Крем'янець, Шумськ, Додеркали, Почаїв і Ланівці.

УПА-Захід мала шість Воєнних Округ: 1. ВО «Лисоня» — терен Тернопільщини по Дністер; ВО «Говерля» — Гуцульщина і Буковина; 3. ВО «Чорний Ліс» — Станиславщина; 4. ВО «Маківка» — Стрийщина, Дрогобиччина, Самбірщина і Турчанщина; 5. ВО «Буг» — Львівщина; 6. ВО «Сян» — Закерзоння.

УПА-Південь мала три Воєнні Округи: 1. ВО «Холодний Яр»; 2. ВО «Умань» і 3. ВО «Вінниця».

Тактичною військовою одиницею був курінь УПА, який мав три до чотири бойові сотні та потрібні технічні частини. Сотня складалася з трьох стрілецьких чот і однієї кулеметної, а чота з трьох роїв. Бойова сотня числила за правильником 136 бійців, фактично ж сотні УПА мали по 130-200 бійців. У групах УПА-Південь та УПА-Захід курінь становив найвищу самостійну одиницю і лише у випадках окремої потреби, для визначеної бойової дії курені лучилися разом у певну оперативну групу. В УПА-Північ найвищою оперативною одиницею був загін, що складався звичайно з

трьох до чотирьох куренів. Широко вживані терміни відділ і підвідділ не визначають величини частин, а є лише, так би мовити, функціональним окресленням самостійного, або несамоїсного ділення: самостійну структурально в даний час і на даному терені бойову одиницю називали відділом, а її частину підвідділом (у скороченні вд. і пвд.). В 1942 р. «відділ УПА» налічував 10-150 бійців; в рр. 1943-1945, згл. до 1947 (в Карпатах) відділом називано звичайно курінь, а підвідділом сотню; від 1945 згл. 1947 р. «відділ УПА» становили 1-2 сотні, а то й неповна сотня, а підвідділ — чота; від 1948 р. — «відділ УПА» налічував уже лише 50-100 бійців, а «підвідділ» — 10 до 30 бійців.

Командували частинами командири: ройовий, чотовий, сотенний, курінний (к-р) відділу, к-р підвідділу; все це окреслення виконуваних функцій, а не старшинські ранги. Справа старшинських ранг стала предметом розгляду Головного Командира УПА щойно від половини 1943 р., головню в зв'язку зі офіцерськими школами УПА, а остаточно розв'язало з моментом постановня УГВР, якій передано право признавання та надавання офіцерських ранг. Функційні окреслення залишились, очевидно,

й після цього і тому, напр. «сотенним» — отже, фактичним командиром сотні, — міг бути сотник, майор, полковник, як і нижчого рангу офіцер, а то й підофіцер.

Поодинокі курені згл. відділи були в діловодстві командування УПА зашифровані цифрою, наприклад: Г4/24/III. Та загально-кожний відділ і підвідділ, тобто курені й сотні, а в УПА-Захід і частинно на Закерзонні відділи називано іменем, чи вірніше псевдом їх командира, напр. курінь Голобенка, сотня Залізняка, загін Енея. В УПА-Захід курені й сотні прибирали собі окремі назви, напр., курінь Буковинський, сотні Авангард, сотня Сірі Вовки, сотня Бояри.

Кожний воїн вступаючи до УПА приймав (як колись за козацьких часів), вигумене прізвисько, зване псевдонімом. Це було konieczним, щоб не наражувати на небезпеку жорстоких переслідувань окупантом членів родини. Зрозуміло, що багато псевд повторялося (наприклад: в УПА-Північ в 1942 р. були три Остапи: Остап — військовий референт Крайового Проводу ОУН ПЗУЗ і командир першого відділу УПА; Остап — господарський референт Командування ВО «Заграва» і Остап — культосвітній референт ВО «Турів»).

Надзвичайно важливою справою для УПА було запілля, яке несло основний тягар прохарчування УПА, розвідки й безпеки та спрямовування охотників у риди УПА. Запілля

— це поширена сітка революційної ОУН, яка мала в кожній українській місцевості, свою клітину. ОУН мала також свою зовсім окрему сітку й окрему організаційну структуру, — Українські Землі, у проводі яких стояв Провід ОУН на рідних землях, що поділявся на Краї з Крайовими Проводами (наприклад: Львівський Край, ЛК, з Крайовим проводом, КП ОУН ЛК); Край ділився на округи, округи на надрайони, а райони на станиці і куші. Все-таки, бувши до певної міри адміністративним апаратом УПА, ОУН — від Проводу ОУН на рідних землях аж до найнижчої клітини була тісно пов'язана з сіткою УПА. І так — господарський референт кожної частини УПА мусив бути все в безпосередньому організаційному зв'язку з господарським референтом ОУН відповідної клітини; Служба Безпеки ОУН була одночасно Службою Безпеки УПА; оргмоб (організаційно-мобілізаційний) відділ Штабу УПА мав свою мережу в усіх клітинах ОУН згори аж до низу. Подібно було теж з іншими референтурами. Для кращої співдії обидвох формацій революційно-визвольної боротьби широко практикувалася персональна сполука відповідних постів ОУН і УПА: Головний Командир УПА був весь час одночасно Головою Проводу ОУН на рідних землях; Командир УПА-Північ — одночасно Крайовий Провідник ОУН ПЗУЗ; Командир УПА-Захід — одночасно Крайовий Провідник

Артилерійська частина групи УПА «Північ» узимку на Волині

Чота УПА з сотні «Левів», яка охороняла лісничівку — місце відбудовання Першого Великого Збору УГВР

ОУН КК. Це, очевидно, не є правилом, бо ж в УПА були й нечлени ОУН, які тим самим, займаючи високі пости в УПА, не могли однак займати ніяких постів в ОУН.

Особливо тісне пов'язання УПА й ОУН заіснувало з поворотом більшовиків у зв'язку з переходом до нових форм боротьби. Перед розгорненням широкої збройної боротьби УПА, діяли бойові групи ОУН, розростаючись шляхом приєднання до тієї боротьби й нечленів ОУН у відділи Української Народної Самооборони. Основною прикметою бойових груп ОУН та відділів УНС, яка відрізняла їх від відділів УПА було те, що їхні члени жили й працювали, як звичайні «цивілі» і тільки на поклик свого командування брали заховану зброю до рук, щоб виконати визначене бойове завдання і знову розійтись додому.

До таких форм боротьби було постановлено перейти після поновного приходу більшовиків, і в зв'язку з цим вже напередодні приходу їх творилися на взір колишніх відділів УНС — Самооборонні Кушеві Відділи, СКВ.

СКВ постали шляхом скріплення клітин ОУН боездатним елементом УПА, який закріпився до визначеної місцевості, коли можливо, то як підпільників, що жили постійно нелегально. Вже до творення СКВ у кожному селі були 10-30 осіб, зв'язаних якимись обов'язками звичайно адміністративного характеру, з УПА. Були це члени й нечлени ОУН. З наближенням більшовиків, особи менше випробувані в важкій революційній праці звільнялися з дальшої праці, а за те скріплювало-

Курінний Василь Андрусак «Грегіт», «Різун» (зліва) і Ярослав Мельник «Роберт» провідник ОУН на Станиславщині

Група українських і угорських офіцерів в часі побуту в УПА угорської військової місії. Стоять у першому ряді зліва направо: Андрій Дольницький-Голубенко, Омелян Логуш «Іванів», шеф угорської місії Мартон, Ростислав Волошин «Павленко», командир Південної ВО УПА Петро Олійник «Еней» і командир загону УПА «Гор»

ся кожному станицю боездатним елементом з рядів УПА. 4-7 станиць становили саме такий СКВ. Самооборонний Кушцевий Відділ, що був адміністративною одиницею збройного підпілля, спроможною діяти самостійно.

СКВ налічував 30-50 люда, тобто 3-4 рої. Ними командував Провід СКВ: Кушовий, який керував цілістю революційно-збройної боротьби на даному терені, військовик, знаний теж командир СКВ — заступник кушового, завідував усіми військовими справами терену дій СКВ і командував СКВ під час бойових дій, господарник, пропагандист, референт СБ (служби безпеки) і референт УЧХ (Українського Червоного Хреста). Бойове ядро СКВ становила боївка СКВ. Кушовий, член ОУН, підлягав ступеню вищому провідникові ОУН; командир СКВ, член або нечлен ОУН, підлягав оргкомові (організаційно-мобілізаційному відділові ГВШ) УПА. Збройні акції переводив СКВ самостійно, разом з іншими СКВ, або відділом чи відділами УПА, в останньому випадку під командуванням командира відділу УПА.

У відношенні до відділів УПА, СКВ дбав про їх прохарчування і постачання одягу, організуючи звичайно в окремих лісових криївках харчові й одягові магазини ще до приходу відділу УПА туди, виконував функції зв'язку й переймав під свою опіку ранених і хворих бійців УПА. Раненими і хворими опі-

кувалися безпосередньо станиці УЧХ, які крім цього займалися суспільною опікою, піклувалися вдовами і сиротами по полеглих бійцях УПА та членах підпілля.

Організаційну форму СКВ випробувано вперше зараз після приходу більшовиків на Поліссі. Вона повні виправдала себе і скоро вся Волинь, а далі й Галичина, Буковина й Закерзоння вкривалися сіткою СКВ. Таким способом розв'язано насамперед складне питання прохарчування бійців УПА і — утруднено ворогові побороювання УПА й підпілля та закріплювання більшовицької окупації. Завдяки СКВ було можливим організувати майже в кожній місцевості негайні оборонні збройні акції та наносити ворогові зовсім несподівано болючі удари. При організаційній справності підпілля, невеликий відділ, чи підвідділ УПА, з'явившись у якійсь околиці, спираючись на СКВ, у випадку потреби — розростався на одну ніч у сильну бойову частину, а перевівши визначену акцію знову малів, щоб у той спосіб зручніше прорватися крізь ворожі застави.

Всією діяльністю УПА керувало Головне Командування УПА, тобто Головний Командир УПА, заступник Головного Командира УПА і ГВШ, Головний Військовий Штаб, що його очолював шеф Головного Військового Штабу УПА.

ГВШ складався з таких відділів:

1. Організаційно-мобілізаційний, званий теж у певному періоді оперативним;
2. розвідчий;
3. господарчий;
4. вишкільний;
5. пропагандивний;
6. політ-виховний.

Групами командували Командири груп: Командир УПА-Північ; Командир УПА-Південь; Командир УПА-Захід і Командир УПА-Схід; при співпраці заступника Командира і КВШ,

Крайового Військового Штабу. Структура КВШ тотожна зі структурою ГВШ. Паралельну побудову структури мала й Команда ВО, Военної Округи.

Штаб куреня становили: командир куреня, його заступник, адютант курінного к-ра, виховник і нач-лікар або нач-медсестра. Такий склад мала й команда сотні.

(Ці два розділи: До передісторії УПА і Організаційна структура УПА, передруковано з праці д-р Петра Мірчука п. з. «Українська Повстанська Армія», Мюнхен, 1958).

В. ПАЧОВСЬКИЙ

ГИМН БЕЗСМЕРТНОЇ БАТАВИ

(Марш УПА — Захід)

*Ми лицарі без жату і без смерти
На злочин світа станем без ваги,
Ми присяглися долю переперти,
Роздерти присуд смерти ваш, боги!*

*Роздерли Україну ви на чверти,
Безсмертну душу вперли в ланцюги,
Та ми зродились, щоб за неї вмерти
Роздерти присуд смерти ваш, боги!*

*Нас не злякають танки ні канони,
Ми славим правду, Бога, новий світ,
Вас прокляля упавші мільйони,
На месть нас гонить кров їх з роду в рід!*

*Народ безсмертний перемаже в бою
І встане месник із кривавих мук.
За нами встане лавою страшною
Мільйон мільйонів мускулястих рук!*

*Здвигнем з заліза, з крові, із завязяття
Державу від Дунайця по Кавказ.
Ми лицарі, що скинемо прокляття,
За смерть ми смертю покараєм вас!*

УПА В ІНОЗЕМНІЙ ДОКУМЕНТАЦІЇ: ПІДСУМКИ ТА ВИСНОВКИ

У 50-річчя утворення та збройної боротьби Української Повстанської Армії коли рухнула комуністична імперія, а тим самим уже відкриваються для дослідників багатющі архіви імперської розвідки, контрозвідки, військові — воєнні архіви й такі ж багаті архіви в кол. сателітних країнах, що в свою чергу дає широкую можливість дослідникам героїчної боротьби УПА ближче та основніше знайомитися з документацією, зібраною про цю боротьбу. Крім згаданої документації є теж багата документація і в країнах Заходу, бо ж крім ворожих свідчень про УПА, що їх повно в літературі та архівах кол. Сов. Союзу та в колишніх сателітних країнах не бракує теж свідчень невірних, зроблених, головню, кореспондентами західної преси на території оперативних дій УПА. Тричі в історії УПА існували події, що спричинили справжній наїзд чужинецьких кореспондентів, акредитованих у Празі і у Варшаві, на територію дій УПА і теж численні кореспонденції, написані ними до своїх газет. До цих подій треба зарахувати такі¹ Дії УПА в прикордонному польсько-чехо-словацькому терені в квітні-травні 1946. Ці дії спричинили втечу польських гарнізонів на терен Чехо-Словащини й інтернування їх чехо-словацькою владою. Зараз після цих подій відбувся добре zorganizований рейд куренів УПА на територію Східної Німеччини. Ці події спричинили, що західні журналісти, акредитовані в Празі та у Варшаві поспішили на територію дій УПА, щоб зібрати відповідні вісті. Деякі західні журналісти поробили тоді, на території дій УПА, дуже цікаві й вірні спостереження про УПА.

Ось, наприклад, кореспондент лондонського «Таймсу» звітував у своїй газеті 29 квітня 1946 р., що «залізнична станція Лупків горить, що «бандерівці» затримали залізничний потяг, у якому захопили 8 російських офіцерів, але розстріляли тільки комуністів, не чіпали пасажирів поляків і жидів і що напади «бандерівців» на комунікаційні лінії мають на меті перешкодити вивозові українців до Росії». Подібних репортажів і кореспонденцій появилось, в тому часі, дуже багато, і завдання українського дослідника було б знайти їх усі та критично підійти до вісток, що їх вони подавали. Дальше, такою подією було² про-

голошення польського міністра закордонних справ, Зигмунта Модзелевського, зроблене ним у Комісії закордонних справ польського сейму 7 травня 1947 р. про підписання потрійного пакту взаємної допомоги проти УПА між Радянським Союзом, Польщею й Чехо-Словащиною. Під тиском переважаючих сил ворога, змобілізованих цим пактом, відділи УПА перейшли в Україну, або до Німеччини, «під зону», при чому знову поява рейдуючих відділів УПА по Чехо-Словащині викликала нову повинь повідомлень і репортажів про УПА в західній пресі. У цьому зв'язку цікавою була теж афера британського кореспондента у Варшаві, Дорека Сельби, представника газети «Сандей Таймс». Дорека Сельби польський уряд викинув з Польщі за те, що він нав'язав особисті контакти з польською підпільною армією, і через неї, з УПА. Як відомо, в 1946-1947 роках існувала бойова дружба між пересмницею польської Армії Крайової — підпільною організацією «Вольносьць і Неподекглосьць», і УПА, що оснувалася на закладеному дня 18 травня 1946 р. договорі про співпрацю. В майбутніх процесах у Любліні та в Кракові, підсудні з верхівки організації «ВІН» дуже послідовно обороняли свій договір з УПА проти атак червонопольських прокураторів³.

І, врешті,³ причину для репортажів і коментарів про боротьбу УПА в західній пресі подали радянські повідомлення про збройні акції проти УПА в Карпатських горах, в 1949 та в 1951 роках. Тоді про УПА коментували на сторінках Нью-Йоркських газет такі воєнні коментатори, як Генсон В. Болдвин та Ансель Е. Талберт, а також відомий експерт радянських справ, Едвард Кренкшов. Ансель Е. Талберт коментував теж про УПА на сторінках «Ди Нью Йорк Гералд Трибюн» (16 лютого 1956 р.) у зв'язку з більшовицьким зверненням до УПА від дня 11 лютого 1956 р. (виданому перед XX з'їздом КПРС). Тоді п. Талберт заявив, що фактові існування активного спротиву, американські стратеги приписують велике значення⁴.

Було б неможливо, в цьому місці, навіть приблизно віднотувати всі голоси про УПА, що появились в західних газетах чи журналах. Розголос боротьби УПА в широкому світі

Офіцери УПА: Руслан, Дунай Буковинець. Липень 1947 рік

був справді великий. Але серед цих голосів неутраляльних спостерігачів боротьби УПА неможливо не назвати голосів людей, що спостерігали цю боротьбу з дуже близької віддалі⁷.

Останньою групою джерел до історії УПА є власні джерела УПА, а також синтетичні опрацювання українських і чужинецьких дослідників, що торкаються проблеми УПА. Мемуаристична література учасників УПА охоплює дві книги Степана Хріна, спогади Островерха, Скорупського, Мріщука, Миколи Гордієнка, Громенка та цілу низку дрібніших спогадів, поміщених в окремих виданнях, пресі й журналах. В рр. 1946-1955 появлявся, в Мюнхені, журнал «До Зброї», тематика якого всецільо була присвячена УПА. Деякі вказівки до цього роду джерела подаємо в посиланнях⁸.

Докладна студія джерел до історії УПА дозволяє нам зробити певні висновки щодо ролі УПА у визвольній боротьбі українського народу. Подаємо їх у стислому викладі:

1. Збройна боротьба українського народу проти німецьких окупантів виникла в Західній Україні в роки II світової війни. Для створення УПА на Західній Україні були відповідні теренові умови, яких не було на центральних і східних землях України, а крім цього, в Західній Україні, існували традиції підпільної організації та боротьби.

2. В світлі умов, що їх створила німецька окупація України для українського народу, збройна боротьба УПА була історичною ко-

нечністю, зумовленою всім розвитком подій в Україні. Коли вибухла війна між нацистською Німеччиною й більшовицькою Москвою, ОУН під проводом Степана Бандери була готовою до співпраці з німцями для спільної боротьби проти Москви за національне й соціальне визволення українського народу. Але, німецькі завоювальники відкрили своє справжнє обличчя на початку своєї кампанії на Сході, коли вони не визнали dokonаних фактів: проголошення відновлення литовської держави (23.VI.1941) і проголошення відновлення української держави (30.VI.1941) та застосували проти ініціаторів цих актів поліційні репресії. Навіть більшовицьке джерело вважає, що ці дії українських націоналістів у Львові «були для німців несподіванкою»⁹. Вислід безглуздої нацистської політики супроти поневолених Москвою народів є відомий всьому світові. У першу чергу, Німеччина потрапила перетворити можливих союзників у запеклих ворогів. І так: ОУН під проводом Степана Бандери перейшла в підпілля, а згодом створила українську армію спротиву — УПА.

3. Творці УПА ставили собі ближчі і дальші завдання. Конкретною, близькою ціллю для них була оборона українського народу перед фізичним знищенням і економічним грабунком з боку нацистських окупантів, радянських партизан і диверсантів, та польських шовіністів. Згідно з цією ціллю почали творитися самооборонні відділи, що спочатку

діяли нескординовано й виступали від імені різних політичних організацій, але успіхи в творенні таких самооборонних відділів поставили перед творцями УПА й ширші завдання та дальшу ціль: творити й розбудовувати власну українську силу, щоб не стояти з порожніми руками, коли закінчиться двобій між обома, ворожими собі, імперіалістичними потугами, в рівній мірі ворожими теж самостійності України та українським визвольним змаганням. Немає в тому нічого дивного, що визначаючи цю дальшу ціль, творцям УПА хотілося вірити, що двобій між обома потугами триватиме довго і, що вони обезсиляться

*Повстанці-волиняки в районі Сколе.
1946 рік*

до тієї міри, що не зможуть більше протиставитися визвольним процесам. І немає в тому теж нічого дивного, що творцям УПА хотілося вірити, що західні альянти, а особливо Вінстон Черчил, не погодяться на більшовизацію широких просторів Європи. На жаль, сподівання творців УПА не сповнилися: Німеччина заломилася в боротьбі проти Червоної армії скоріше, ніж це загальною припускалося, а західні альянти, не виключаючи й Черчила, віддали Москві без найменшого спротиву половину Європи по р. Ельбу.

Незважаючи на це, головним завданням, що його собі ставили творці УПА, була розбудова української збройної сили, що в ті тривожні часи було імперативом української визвольної політики. Гадаю, що такі ж завдання ставили собі творці інших збройних формацій (Дивізія, УНА) і що цього вояцького вкладу в збройну боротьбу не вільно нікому обезцінювати чи його применшувати. Цей вояцький вклад був історичною konieczністю народу, що бореться за визволення і його ніяк не применшує факт, що всі наші зусилля створити

українську збройну силу в роки II світової війни закінчилися не так, як ми сподівалися.

4. Якщо творці УПА серйозно прийняли плян створення української збройної сили в умовах ворожого окупації і проти неї, то вони мусили станути на шлях масової боротьби. З цього погляду ми мусимо визнати безпідставним твердження, що масовість боротьби УПА була шкідливою для української визвольної справи, бо причинилася до деконспірації визвольного підпілля й приносила йому важкі втрати. Організація війська — це копітка справа, яка не тільки вимагає потрібних людських та матеріальних ресурсів, але й часу, щоб «цивіля» перетворити у «вояка». За час свого існування в роки німецької окупації УПА так і не зуміла створити потрібні рамки, щоб прийняти в ряди УПА всіх українців, які, наприклад, після повороту більшовицьких окупантів ухилилися від мобілізації в Червону армію. Дані підпільних звітів інформують нас, що на терені дій УПА до Червоної армії змобілізовано 365,000 українців. З цього числа не повернулися з війни, загинувши на Сандомирському пляцдармі, Дуклянському просмику та інших побовищах — майже 85,000, а повернулись інвалідами додому — 40,000.

Все ж таки, на терені дій УПА, напередодні більшовицької окупації жили около 7 мільйонів українців, отже, мобілізації підлягали найменше 560,000. Коли навіть з цієї цифри відрахувати всіх, що були звільнені владою від мобілізації (т. зв. «броніровані»), що втекли, або були вивезені німцями на роботи, або перебували в інших збройних формаціях, то все ж таки стає ясно, що до мобілізації не зголосилися сотні тисяч українців. Очевидно, всі ці тисячі були б зголосилися до УПА, якщо б вона мала була можливість їх прийняти, озброїти, одягнути й нагодувати. На

*Бійці УПА під час рейду по Словаччині.
Вересень 1947 року*

жаль, для цього існуючі рамки УПА були недостатні. Напередодні поновної більшовицької окупації (літо 1944) у відділах УПА були 29,860 офіцерів і бійців. Мова тут про бойові відділи УПА; її запілля обслуговувалося підпіллям ОУН (безпека, зв'язок, медично-санітарна служба, пропагандивні осередки й звена, технічні звена, станиці ОУН, господарські станиці ОУН), в якому було 60,000 озброєних підпільників, в тому 24,000 озброєних бійців СКВ, боївок СБ та ін. Взагалі підпільною організацією, напередодні повторної радянської окупації охоплено в Західній Україні 150,000 осіб, що у відношенні до всього українського населення представляє 2%. Як на населення агрикультурного характеру, без власної воєнної індустрії, цей відсоток бойової мобілізації населення (на добровільних засадах!) слід визнати високим!

5. В умовах повторної більшовицької окупації УПА знайшлась в Україні віч-на-віч переможної московської потуги сама, без найменшої надії на будь-яку сторонню матеріальну допомогу, чи навіть моральну підтримку. Знайшлась в боротьбі проти Москви осамітнена і не будучи навіть остаточно сформованою до боротьби. Міжнародна безперспективність цієї боротьби мусила лягати важким психічним тягарем на офіцерів і бійців УПА, і коли вони своєю героїчною боротьбою здобули справді великий політичний і моральний капітал для дальшої визвольної боротьби, то не можна відмовити цим офіцерам і бійцям УПА, підпільникам ОУН — високим людських якостей.

В умовах повторної більшовицької окупації України, з'єднання УПА трималися лінії масової боротьби і її вели тільки до дня закінчення війни в Європі. Коли ж після закінчення війни в Європі, в умовах мирової стабілізації не стало вже можливостей для ведення масової боротьби, ген. Шухевич-Чупринка наказав УПА перейти на підпільні форми боротьби і до половини 1946 року здемобілізував УПА, доручаючи частині офіцерів і бійців легалізуватися, а частині включитись у підпільну сітку ОУН. Таким чином, на західноукраїнських землях створився революційний плацдарм ОУН-УПА, як його визначається в підпільній літературі. Головним завданням цього революційного плацдарму було знайти новий, мирний, післявоєнний стиль збройної боротьби. Незважаючи на зміну форм боротьби, збройна боротьба продовжувалася, бо кожна сутічка озброєних підпільників з ворогом була збройною сутічкою, була боем, але не вона була ціллю. Ціллю було знайти нові методи бо-

Станиці з Коломийського району — Іжак і Грізний. 1947 рік

ротьби, вивчити їх та почати революційну дію на довшу мету. Засади цієї революційної боротьби в нових, мирних умовах викладено в низці документів, що появились в зв'язку з закінченням війни в Європі і є влучені в названі збірки документів ОУН-УПА.

6. П'ять років боротьби з глибокого підпілля в роках 1945-1950, боротьби з «підземних бункерів та схронів», як її називали більшовики, була можливою тільки тому, що раніше, на всьому просторі Західної України, існувала масова повстанська боротьба й існувала вже довгі роки підпільна організація, що мала свій провід, теренові клітини та зв'язок між проводом і цими клітинами. Загартувавшись у цій боротьбі, українська молодь кинула безприкладний вивоз сталінським органам безпеки, перш-за-все вже самим своїм існуванням, як теж героїчним стилем боротьби. Вже сама поява озброєних революціонерів і революціонерок, їхня безстрашність у критичних ситуаціях, їхня політико-пропагандивна та політико-організаційна дія впливала революційно на українські маси й деморалізувала

ворога. Боротьба на революційному плацдармі мала не тільки оборонний характер, але й наступальний; ішлося про поширення революційних ідей також на центральні й східні українські землі. У цьому відношенні, революційний плацдарм на Західній Україні мав конкретні успіхи, які очевидні, перш-за-все, в настроях української молоді на всіх українських землях.

Боротьба на революційному плацдармі тривала глибоко в 1950 роки і по ній залишилися багато слідів також у ворожих свідченнях. Безсумнівні успіхи боротьби на революційному плацдармі такі:

а) вона здобула широкий розголос у світі, спричиняючи зацікавлення положенням українського народу та його визвольною боротьбою, що проявилось у низці солідних творів чужинських дослідників на ці теми;

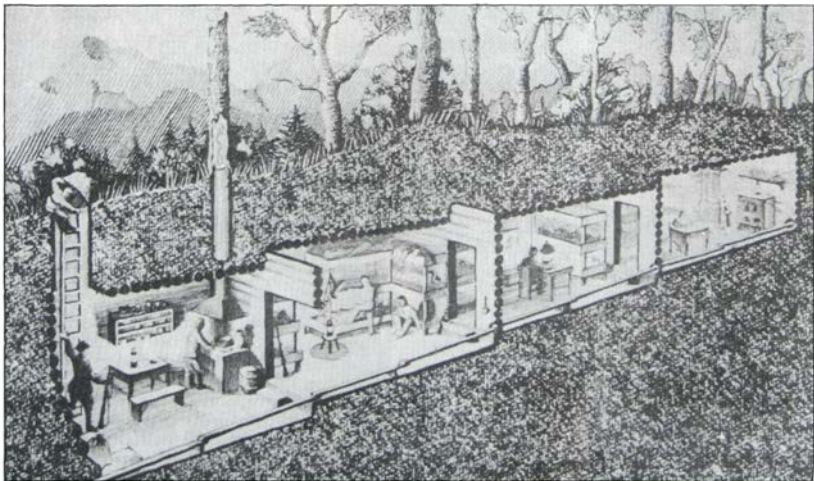
б) вона унеможливила Сталінові вивіз і ліквідацію українців, які він, за свідченням Хрущова на XX З'їзді КПРС, плянував, щоб український народ, як кавказькі дрібні народи, покарати за «зраду» у «вітчизняній» війні. Ніякі терористичні заходи масового характеру проти українців в умовах існування УПА не були можливі, вони були великим ризиком для Кремля. До речі, слід теж згадати, що боротьба УПА скинула з українців ярлик нацистських колаборантів у цілому світі, якого

Група бійців УПА в рейді на Захід

старалися начіпити їм вороги українського народу на чолі з Кремлем.

в) в 1953-1956 роках, боротьба УПА перекинулася на концентраційні табори, де виявилася у формі масових страйків і повстань в'язнів. Про ці страйки і повстання існує в широкому світі численна література — свідчення очевидців, головно чужинців: німців — Шольмера та Фурмана, угорця — Варконі, британця — Піддінгтона, колишніх японських полонених, американців — Нобля та о. Волтера Цішека. Ця боротьба в радянських таборах свідчить, що революційний плацдарм на Західній Україні перетворився у всесоюзний ре-

Підземний бункер підпільників ОУН і бійців УПА

волюційний плацдарм, в який включилися не тільки українці, головно колишні вояки й офіцери УПА та підпільники ОУН, але й інші народи — балтійці, німці, японці, кавказці, козаки та інші. Немає найменшого сумніву, що ці масові страйки й повстання в радянських концтаборах започаткували період реформ у СРСР, відомий під назвою «десталінізації», що її почато на ХХ З'їзді КПРС в лютому 1956 року безпосередньо після 8 звернення до УПА з 11 лютого цього ж року та після великих повстань у концтаборах. Принаймні одне неутральне джерело записує всі реформи й поступки в СРСР, що сталися в зв'язку з «десталінізацією», на рахунок страйків і повстань в'язнів у радянських концтаборах¹⁰.

1. Оригінал наказу ген. Чупринки в 5 роковини боротьби УПА поміщено в одноднівці ЛІТОПИС УПА, видання Військової Округи УПА «БУТ» у жовтні 1947 р. Дивись передрук у збірці документів: УПА В СВІТЛІ ДОКУМЕНТІВ З БОРЮТЬБИ ЗА УКРАЇНСЬКУ САМОСТІЙНУ СОВОРНУ ДЕРЖАВУ 1942-1950 рр. Том I, Бібліотека українського підпільника, ч. 6, Видання ЗЧ ОУН, ст. 35-41.

2. У проголошених друком збірках німецьких документів, як напр. International Military Tribunal, Trial of the Major War Criminals (42 vols., Nuremberg, 1947-49); Trials of War Criminals before Tribunals under Control Council Law No. 10 (14 vols., 1946-49); United States Office of United States Chief Counsel for prosecution of Axis Criminality, Nazi Conspiracy Aggression (8 vols. and supplementary volumes, Washington, 1946-48), документи, що стосуються українських справ не надруковано, а навіть частини надрукованих документів, що стосувалися українських справ пропущено. Поза архівосховищем в Александрії, фотостати здобичних німецьких документів можна отримати у Відділі рукописів Конгресової бібліотеки у Вашингтоні, Гуверівській бібліотеці війни, революції й миру у Стенфордї, Каліфорнія, Жидівському научному інституті (ІВО) в Нью-Йорку та в центрі сучасної жидівської документації в Парижі. Крім цього, американська історична асоціація зробила мікрофільми великих збірок німецьких документів. У всіх цих колекціях цілком мало оприлюднено документів з архіву Гімmlера, як теж з архівів військових команд («Корюк» — Коммандо дес рюквертіген Гебітс, що посідають найбільше документального матеріалу про дії УПА та резистансу ОУН.

3. Дивись Lew Shankowsky, «Soviet and Satellite Sources on the Ukrainian Insurgent Army (UPA)», The Ukrainian Review, London, Vol. XII, no. 3, Autumn 1965, pp.19-55.

4. Див. Frantisek Kaucky, Ladislav Vandurek, Ve Znameni Trojzubce, Praha, Nase Vojsko, 1965, 165 str. и др.

5. Див. Proces Krakowski: Niepokolczycki, Mierzwa i inni przed sadem Rzeczpospolitej, Warszawa, 1948.

6. Див. Ansel E. Talbert «What's Behind Khrushchev's Co-Existence?» The New York Herald Tribune, Feb. 16, 1956, p.10.

7. Тут, на першому місці, оцінка голляндських офіцерів, яким УПА уможливила втечу до Голляндії в 1944 році, а які перед відправленням до Голляндії гостювали на терені «Чорного лісу»: door S. Amagon, «Volkenr achter het gordijn, in 1944 en nu», Ons Leger, 1951: оцінка колишнього радянського летуна Петра Перегова, в книзі спогадів: Why I Escaped? The story of Peter Pirogov, New York, 1950. Також у московській мові: Петр Пирогов, За курс, Нью Йорк, 1952. Изд-во им. Чехова. До цього слід ще додати кол. капітана Червоної армії, перебуваючого тепер в Ізраїлі про свою участь у боротьбі проти УПА: Yona Liron, «I Was a Soviet Counter-Insurgency Expert», The Ukrainian Quarterly, New York, Vol. XIX, No 4, Winter 1963, pp.324-334, а теж спогади ізраїльтян, колишніх бійців УПА: Leo Heiman, «We Fought for Ukraine: The story of jews with the UPA», The Ukrainian Quarterly, Vol. XX, №1, Spring 1964, pp.33-34.

8. Перш за все, кожний дослідник історії ОУН-УПА мусить вивчати її з документів ОУН-УПА та з тих ворожих документів, які можуть йому бути доступні. Частину документів ОУН-УПА вже проголошено, і їх найновіші збірки існують у виданнях Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів, відмічених у бібліографії Принстонського університету, див. бібліографічний показник: «Совет Форейн Релейшнс (Прінстон, 1965), де їх треба шукати в розділі «С», позиції 64-147. Це є так звана Бібліотека Українського Підпільника (БУП), з якої важливіші позиції відмічаємо в цьому місці: УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942-1950 рр. (том I, БУП, ч. 6, 1957, 446 ст.; том II, БУП, ч. 7, ст. 440); ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби — 1929-1955 рр. (БУП, ч. 1, 1955, 368 ст.); УГВР в світлі постанов Великого Збору та інших документів з діяльності 1944-1951 рр. (БУП, ч. 3, 1956, 353 ст.); С. Ф. Хмель, Українська Партизанка (З крайових матеріалів), БУП ч. 8, 1959, 273 ст. Джерела підпільних публіцистів ОУН-УПА: Петра Полтави, Оспина Горногова, У. Кужеля та інших передрукованих в різних виданнях на еміграції, а також, коли йдеться про Полтаву, в окремому томі: П. Полтава, Збірник підпільних писань (Мюнхен, Укр. Самостійник, 1959). Із українських синтетичних опрацювань досі вийшло тільки два: Петро Мірчук, Українська Повстанська Армія, 1942-1952 (Мюнхен, 1953) та Лев Шанковський, «Українська Повстанська Армія» в другому, доповненому виданні Історії Українського Війська (див. І. Тиктора, Вінніпер, 1953, ст. 635-832 з вичерпною бібліографією на ст. 822-832, що теж подає інформацію про передруки підпільних статей). Про бібліографію українських підпільних статей інформую його ж, УПА та її підпільна література (Філадельфія, Америка, 1952), коли ж зразки підпільних ілюстрацій подаються в альбомі: Дмитро Баглай, Петро Мегик, Лев Шанковський, ред. Графіка в бункерах УПА (Філадельфія, Пролог, 1952) також з англійським текстом. У працях проф. Джона А. Армстронга, Ukrainian Nationalism (New York, Columbia University Press, First ed. 1955, Second rev. ed. 1963) маємо цікаву і серйозну спробу американського на-

уковця представити спомілкувану історію українського націоналізму в роки II світової війни та після неї. Коли проблеми виникнення й дій УПА випали в ній блідо, то це сталося, головним чином, із вини самих українських інформаторів автора та контроверсійності їхніх свідчень. Книга американського вченого українського роду Ярослава Білінського: *The Second Soviet Republic. The Ukraine After World War II* (New Brunswick, New Jersey, 1964) — широко трактує проблему УПА та джерел до вивчення її історії, причому автор робить цікаві висновки з простудійованих матеріалів. Спробу стратегічної і тактичної оцінки УПА зробив в органі воєнного коледжу американського штабу: *The Military Review*, Enrigne M. Codo, in the article: «Guerilla Warfare in the Ukraine» (vol. XL, No. 8, November, 1962, pp.3-14). Цю його статтю використано теж у збірнику, присвячену проблематиці партизанської війни: Franklin Mark Osanka, Ed., *Modern Guerilla Warfare* (New York, 1962, pp.112-124). Enrigne Martinez Codo є теж автором великої історії УПА в еспанській мові: *Enrigne Martinez Codo, Guerrillas tras la cortina de hierro*. Buenos Aires, 1966, pp.419. Про загибіль ген. Ватутіна в засідці УПА підтверджує офіційна радянська історія «Вітчизняної війни». Див. Поспелов, П. Н. ред., *История Великой Отечественной Войны Советского Союза 1941-1945*. Том IV, Москва, 1962, ст. 78. Пор. Лев Шанковський, «УПА» в Історії

Українського Війська, Вінніпер, 1953, ст. 718. Опис цієї засідки дав ген. К. Крайнюков: «Человек военного долга», *Огонек*, Москва, ч. 15, з квітня 1964 р. і репортаж цей передрукували з незначними скороченнями *Вісті Комбатанта*, Нью Йорк, ч. 2/14 за 1964 р. ст. 16-18. Загибіль ген. Ватутіна в засідці УПА підтверджує теж засуджений на кару смерті в Москві полк. армії Олег Пеньковский у своїх записках, переданих за кордон. Про ті і інші факти див. у Шанковського, назв. праця про радянську літературу.

9. Див. В. Коваль. В роки великої навали. Україна в міжнародних відносинах у період великої вітчизняної війни, Київ, 1963 р., ст. 13.

10. Пор. Alfred Burmeister, Herbert Passin, Freitz van Briessen, «The End of Slave Labour?» *Encounter*, London, Vol. VI, №4/31, April 1956, pp.49-64. *Encounter* — це орган британських ліберальних інтелектуалістів, отже — джерело дуже безстороннє. У зазначеній статті описується страйк в'язнів у Норильську, 1953 року, що тривав 93 дні і підкреслено українське керівництво цим страйком. Цей страйк описує теж у своїй книзі спогадів о. Волтер Цішек. Як уже згадано, автори статей у журналі пов'язують всі поступки в СРСР зі страйками й повстаннями в'язнів у концтаборах. Найбільшим вагомим джерелом про УПА є «Літопис УПА», що було його дотепер видано вже 21 том.

Павло САВЧУК

СОНЕТ

Полеглим і живим Лицарям УПА присвячую

*У день УПА віддаймо честь вселюдню:
Новітнім Лицарям священної борні, —
Думки відкиньмо злобні — гнівоблудні,
Героїчної боротьби гідно славмо дні!*

*Хай знає світ, що подвиги величні
УПА різбила на скрижалях перемог, —
Що Чин ідеї визволення вічний;
Козачокняжий дух осяє Сварог.*

*УПА, як Стяг, нестимуть покоління,
Напевно вже в останній боротьбі століть, —
І скинуть ярма — вікові терпіння,
Соборну Україну створять з лютіть!*

*Бо ж віримо: порвем московські пута,
І будем незалежні і розкуті!*

БУРЕМНІ ДНІ В КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ (Закінчення)

Коло першої години в самому Хусті почалася стрілянина: це менші групи озброєних мадярських цивілів почали пробувати з-під парканів та з-поза будинків нападати на наші стійки та вуличні стежі. Висланий із штабу рій булавної сотні примусив диверсантів порозбігатися та сховатися. Стрілянина втихла, але населення міста переживало тривожні години. Вулиці міста майже спорожніли, а на будинках повівали жовто-блакитні прапори, що залишилися від учора, коли був наказ їх вивісити з нагоди першого засідання сейму. На деяких будинках була спроба зняти прапори, але січові стежі примусили власників будинків поставити прапори на місце.

Юліан Химінець пробував получить телефон із Віднем, з ОУН, але вже годі було це зробити.

Вартовий офіцер повідомив, що на будинку Округового Уряду вже нема державного прапора, а на його місці вивішено білий. Доповів він

це з помітним обуренням. Я наказав прикликати до мене Округового Начальника М. Германа.

Я знав того Германа службово вже п'ять місяців, але не міг розпізнати, що це за людина. То був типовий чехо-словацький службовець неясної національності та переконань. Він походив з мадярських околиць південної Словаччини, дружина його була росіянка, з якою він одружився в російському полоні під час першої світової війни.

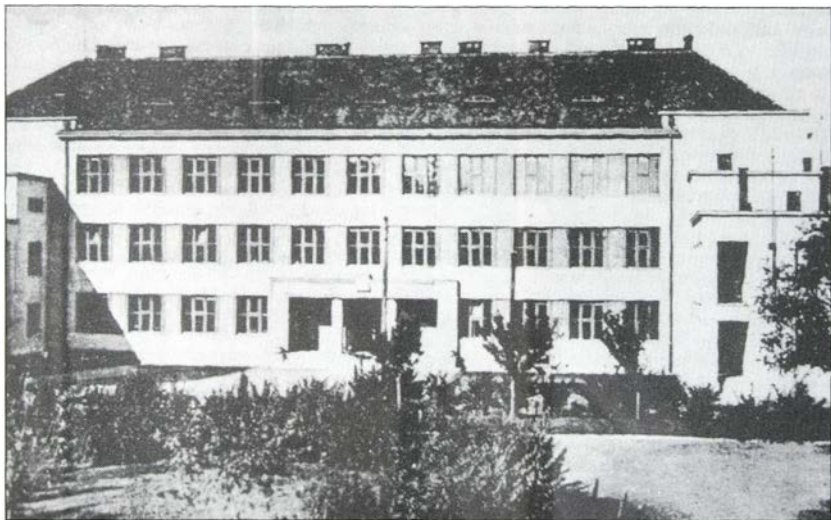
Коли прийшов М. Герман, у мене відбувся такий діалог із ним:

— Що значить білий прапор на вашому уряді? — питаю.

Ніяково переступає з ноги на ногу... Видно по ньому, що не знає як має відповісти. Нарешті не двілячись мені у вічі каже:

— Я... міркував, що вже... з огляду на те, що мадярське військо під самим Хустом... треба вивісити білий прапор...

— Ваші міркування пане дивні, — перери-

*Дім державної гімназії в Хусті, в якому сейм проголосив
незалежність Карпатської України*

Зліва направо: Міністр Августин Штефан, о. монс. Августин Волошин президент Карпатської України і міністр Юліян Ревай

ваю його. — Доки Начальна Команда Національної Оборони є в місті — білих прапорів не стерплю. Негайно його взяти!

Пан Герман зблід і насилу видусив з себе. Наказ... зараз... виконаю...

Коли Герман вийшов, полк. Гузар зауважив: — Тільки сердечній доброті Президента Волощина такі «лояльні» колишні чеські службовці повинні дякувати, що досі залишилися в нас на службі... фахівці! — додав із презирством.

Чотар В. доповів, що нема можливості вивезти архів та акти головної Команди Карпатської Січі, бо січові авта повезли ранених та жінок на Тячево. Я сказав спалити той архів.

— А що з Тячевом? — питаюся шефа штабу. — Чи вже відновлений контакт?

— Ше, ні, — відповідає. — Післав до Тячева мотоцикліста.

— Пане полковнику, — кажу, — вважаю, що вже пора і нам думати про організований відступ та евакуацію Начальної Команди. Треба кіннотчиків. Де б їх нашвидку взяти?

— Не маємо ні одного. — зауважує полк. Гузар. — На жаль Карпатська Січ не спромоглася за короткий час свого існування на кінний відділ... Я цілий час цього вимагав від Головн. команданта Климпуша... Все були якісь перешкоди, а головне — завжди бракувало коштів. — Я також, як організаційний референт Головної Команди, нераз звертав на це увагу, але теж без наслідків, — додав пор. Чорний. — А тепер самі бачимо, яка біда. Як легше було б підтримувати контакт між бойовими відтинками, коли б мали кінноту. Бодай одну кінну соту при Головній Команді Січі..

Під час тієї розмови ми почули гуркотіння мотору літака понад містом. Через відчинене вікно ми побачили, як мадярський літак кружляє над західною частиною міста. Відразу ми почули стрільбу двох наших кулеметів та постріли з рушниць по тому літаку. Літак завернув назад.

— Тоді, панове, — продовжую, — ми примушені обійтися без зв'язку кіннотчиками; треба бодай, двох мотоциклістів для зв'язку з запіллям, а головне — з Вел. Бичковим і Гуцульщиною взагалі.

— Були два при штабі, але одного я післав до Вел. Копані з наказом відходити з боєм на Хуст, а другий від'їхав до Тячова для зв'язку, — відповідає шеф штабу.

Довелося обійтися й без мотоциклістів. Прикро було освідомлювати, що брак тільки кількох кіннотчиків міг дуже зле відбитися на відступі й може навіть бути причиною зайвих наших втрат. А винні в тому були Климпуш й Роман... Климпуш розумніше зробив би був коли б замість зайвої й коштовної подорожі з 12 січовиками до Німеччини, купив кілька добрих коней для Січі та зорганізував бодай кінний рій... Але мало того. Ані Климпуш, ані Роман не взяли участі в бойових операціях й навіть ми не знали тоді, де вони перебували. Я мав намір відправити полк. Гузара до Вел. Бичкова, а самому з пор. Чорним та ще з двома офіцерами штабу, які добровільно зголосяться, залишитися на місці й керувати відділами, що відступали. І я запитав полк. Гузара, чи згода? Проте пол. Гузар, користаючи з слова «згода», заперечив і сказав:

— У відділах, які відходять із фронту є багато давніх січовиків, яких я знаю ліпше як ви, бо я був цілий час при Головній Команді Січі. . . і хлопці знають мене ближче, як вас. . . Нам разом легше буде, навіть певніше відступати. Знову — вас ліпше знає о. Президент і члени уряду, які вже виїхали до Вел. Бичкова й вам легше буде там зорганізувати все потрібне для дальшої оборони Карпатської України. Це важливіше, як провести відступ із кількома сотнями хлопцями. Зі мною залишаються мої добрі товариші — офіцери штабу Січі пор. Косак, чотар Врецьона, січовики з булавної сотні штабу Січі, як також — аспір. Гуцұл, Юліан Химінець та інші друзі, яких я добре знаю й які мене знають. . . Прошу признати мені рацію й дати відповідний наказ».

Полковник Гузар своїми нехитрими словами мене переконав. Це були слова героя, який своїми ділами за життя та своєю смертю в боротьбі здобув собі невмирущу славу. Хвилини поволі спливали в небуття, а в мені відбувалась внутрішня боротьба: з одного боку я відчував, що пол. Гузар має рацію, а з другого, десь у глибині крутилася думка, — а що, коли хтонебудь подумає, що я від'їхав у запілля, рятуючи своє життя? Я відкидав цю думку,

мотивуючи сам перед собою: та ж запілля фактично нема, як нема й фронту. . . Є тільки збройний опір, без найменшої надії на фізичну перемогу. . . Є тільки завдання: боротися й побороти, або — впасти!

— Добре, панове, згода! — перервав я коротку мовчанку, яка вже ставала прикрою. — Я виїду до Вел. Бичкова, а ви, пане полковнику, будете керувати відступом наших відділів.

Поручн. Чорний доповів, що пор. Капля зі своїм власним особовим автом уже чекає на мої розпорядження. На це я сказав:

— Добре, але ще є час на від'їзд. Від'їдемо десь так за годину. . . скажім о 3.00 години. Ви їдете зі мною. Приготуйте мапу та скажіть пор. Єфремову добре пильнувати авта, щоб хтось не забрав та щоб не забув покласти мені до валізи все, що треба на дорогу. Ви також приготуйтеся до від'їзду.

Увійшов Юліан Химінець і повідомив, що зв'язку з Віднем нема і, мабуть, уже не буде.

У цей час із фронту прибігли два січовики із повідомленням, що Вел. Копаню вже здобули мадяри, а її оборонці відступають і за пів години будуть у Хусті. . . Була сформована сторожа з 30 січовиків із 5 кулеметами під командою Івана Гуцұла, якому доручено їти

Офіцери Карпатської Січі в часі візиту у Відні

на міст за Хустом у напрямі Кривої, стягнути обладу цього міста в місті, й з так організованою сотнею творити ар'єргард наших сил при відвороті. Коли Гуцул зі своїм відділом відійшов на місце призначення, почалося формування головного відділу для відвороту. У Хуст вже почали прибувати січовики з фронту, які відступали городами. Зв'язкові повідомили, що ще мають лише кулемети при мостах. Рівночасно розпочали мадяри кулеметний вогонь з — Тиси. Підійшла година третя пополудні. Пор. Чорний зголошує, що авто готове до від'їзду й чекає на мене, та що пор. Капля вже хвилюється, що не встигнемо вийхати. . . Ще кілька хвилин проходить у нарадах з полк. Гузаром щодо відвороту. Бачу, що вже дійсно час мені від'їхати, бо відчуваю, що моя дальша присутність у штабі лише зв'яже свободу диспозиції полк. Гузара в справі швидкої організації відвороту.

Прощаємося. . . Потискаємо собі руки. . . Це було востаннє. Полк. Гузар, керуючи відворотом наших відділів з Хусту, відходячи на чолі ар'єргардного роя по дорозі між Хустом і Вел. Бичковим загинув від кулі мадярських теро-

ристів. Подробиці його смерті я не міг дізнатися. Загинув також і пор. Тернавський (Косак). . . Місце спочинку цих двох видатних лицарів Карпатської Січі мені невідоме.

Попрощавшись також і з Оліяном Химінцем, який залишився при полк. Гузареві, ми з пор. Чорним відходимо із штабу, всідаємо в авто й о год. 3.10 пополудні залишаємо Хуст.

О годині 4.05 до західних передміст Хусту ввійшли перші мадярські стежі, які дуже обережно посувалися вперед. Пів години пізніше входила до міста вже піхота, за нею кулеметчики, мінометчики й легка та тяжка артилерія. Бій у самому місті розгорнувся так скоро, що аспір. Гуцул не встиг відкликати всі стійки на стежі. Деякі січовики боронилися вже в будинках і там попали в полон. Відділ аспір. Гуцула боронив залізничну станцію, ще півтори години до вступу мадярських військ до міста й відступив лозами уздовж правого берега Тиси, намагаючися дігнати головну колону січових відділів, що відступали.

Так упав Хуст 16 березня 1939 року.

Полк. В. БИТИНСЬКИЙ

УКРАЇНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ ПРАПОРИ У ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАННЯХ

В добу боротьби України за державну незалежність від 1917 по 1921 рік знову відродилося й жило на ґрунті довгих історичних традицій рідне українське військо, яке своєю непохитністю й завзятістю та героїзмом у змаганнях за волю України відкрило себе невимірною славою.

Українське військо доби визвольної боротьби уживало багато полотнищевих знаків-прапорів і корогов. Прапорів уживали від самого початку української революції по всіх військових частинах у жовтих і блакитних барвах на ознаку їхньої національної і державної приналежності. Децю пізніше в цих же національних барвах установлялися і корогови з фігурами й написами. Треба визнати, що національні кольори на наших військових прапорах уживалися не однаково, а в хаотичному порядку, себто деякі частини споруджували прапори жовто-блакитні, а інші, навпаки, блакитно-жовті. Хоч, щоправда, в тому часі всі ті прапори, правильні й неправильні, нази-

валися однаково «жовто-блакитні», але по суті мало хто знав, які національні барви належало застосувати. Хоч Українська Центральна Рада законом 22 березня 1918 р. й ухвалила державний герб і прапор Української Народної Республіки, проте, як саме, коли і при яких обставинах уживати тих важливих знаків, ніяких директив не дала. Через те кожний уживав державного гербу, а особливо прапора, де хотів і як хотів. А це й викликало хаос.

Звичайно, означування порядку національних барв у прапорах брав на себе або сам командир частини з власного погляду і розуміння, або вирішував це питання чи якийсь підстаршина, якому доручалося спорудити або вивісити прапор. При цьому виконавці найбільш послуговувалися дуже тоді популярною в масах наївною т. зв. «народною» і «природною» символікою, яка підказувала встановляти прапори блакитно-жовті, себто такі, в полотнищах яких блакитна барва була нагорі, а жовта внизу на тій підставі, що національний наш

прапор віддзеркалює кравид України: блакитний (синє) небо і золоті лани пшениці. Тим то пояснюється, що наряду за прапорами жовто-блакитними постала велика кількість прапорів відворотніх — блакитно-жовтих, які утворилися за «небесно-пшеничною символікою».

На початку української революції у війську переважали ще прапори жовто-блакитні, а під кінець визвольної боротьби, особливо по гетьманові, а за ним і Директорії, витиснули їх з ужитку прапори синьо-жовті, що утрималися подекуди в чистому вигляді, або перетворилися у коровги аж до кінця боротьби — 1920 р. Через те пам'ять про блакитно-жовті полотнищеві наші знаки залишилася довша і певніша, а також їх більше збереглися в натурі по різних сховищах та музеях, як музей Визвольної Боротьби у Празі, музей-архів також у Празі, бібліотека ім. Симона Петлюри в Парижі і т. п.

Особливо характеристичні були творені вже в 1920 р. курінні і бригадні прапори-коровги, які на блакитно-жовтому тлі мають фігури тризубів і написи назв частини в кольорах по роду зброї: сині — піхота, жовті — кіннота, червоні — артилерія, чорні — технічні, малинові — штаби. Крім курінних прапорів-коровг було ще військовим наказом установлено і для сотень прапорці, що на блакитно-жовтих полотнищах з клиновим вирізом на кінці мали ближче до держака прямокутні смуги також в кольорах по роду зброї і за числом сотень у курні — 1, 2, 3. Повністю що оригінальну систему полотнищевих відзнак застосував у себе Технічний курінь 6 Січової Стрілецької дивізії. Зразок же такого блакитно-жовтого прапора з червоним тризубом на схрещеного гарматних жерлах і написом «6 артилерійська бригада» знаходився ще до 1945 р. в музеї Визвольної Боротьби України у Празі.

Але збереглися також деякі подібні прапори-коровги і в барвах жовто-блакитних. Так жовто-блакитний прапор з чорним тризубом на жовтому тлі посередині з чільного боку і таким же написом назви частини з боку відворотнього посідав ще від 1917 р. «Перший Запорозький ім. Костя Гордієнка полк кінних гайдамаків», як про це писав сам кол. командир того полку пізніший генерал В. Петрів. Подібний прапор, лише з чорними тризубами на жовтому полотнищі при держаку мав кінний полк 4 Київської дивізії. Жовто-блакитну коровгу з золотим тризубом з одного боку і з образом Божої Матері-Оранти та св. Архистратига Михайла з другого боку мав ще з 1917 р. і другий, один з найстарших, полк ім. Кармелюка.

Поза прапорами і коровами в національних барвах уживало в достатній мірі українське новітнє військо доби визвольної боротьби і корогів інших, в інших барвах, так як і давнє козацтво. Зокрема, варто згадати прапори, зроблені в давній традиційній запорозькій малиновій барві. Це в першому ряді прекрасна високомистська малинова корова найстаршого в новітньому українському війську славного Богданівського полку. Цю коровгу з портретом гетьмана Богдана Хмельницького на чільному боці і з написом на другому — «Знамено першого українського козацького полку» вишили шовком у 1917 році черниці Флорівського монастиря в Києві, а подарував Військовий Клуб ім. П. Полуботка. Ще малинові коровги однакового типу мали Третя Залізна і Шоста Січова стрілецькі дивізії. Полотнища корогів темно-малинового кольору; у блакитному накутику при держаку золотий тризуб з обох боків; написи золоті: назва дивізії, «УНР» і «За визволення України». Корова 3 Залізної дивізії переховувалася у бібліотеці ім. С. Петлюри у Парижі, а 6 Січової дивізії, мабуть, в Українському Національному музеї у Львові.

Білу шовкову, також прекрасно по-мистецькому опрацьовану коровгу мав Дорошенківський полк, теж однієї з найстарших наших частин — Сіньої дивізії, що формувалася в Німеччині. На полотнищі коровги з одного боку вигантувано образ Божої Матері Покрови в пурпурних ризах з омофором в руках. Напис над головою півколом по-слов'янськи: «Ізбавлю і покрию люди моя». На другому боці коровги давні запорізькі геральдичні знаки — хрест в оточенні небесних світл. По краях коровги напис «Знамено першого січового гетьмана Петра Дорошенка полку 1918 року».

Жовтими коровами пишались: полк кінних запорожців і перший кінний запорозький полк ім. Максима Залізняка. Знамено кінних запорожців невелике, має лише з одного боку зображення чорного хреста на схрещених кістках, і над ним півколом чорний напис: «На смерть за Україну». Полк ім. М. Залізняка мав звичайне жовте полотнище з написом імені полку.

Перша Запорозька дивізія мала бойову коровгу світло-синього шовку, протканого легким візерунком з золотіи нитки. З обох боків полотнища нашіто золотий великий тризуб. Коровгу подарувала дивізії Українська громада в Туреччині.

Оригінальну, з подвійним червоно-синім полотнищем коровгу мала Спільна Юнацька школа. На чільному червоному полотнищі

виображено, правда, за московським зразком киявського герба — срібного Архистратига Михайла з мечем і щитом у блакитному полі геральдичного щита, а із зворотнього боку — у золотому колі козацький герб — «лицар» у червоному одязі з мушкетом і срібний напис «Український Запорізький полк». Спорудив цю корогву в 1917 р. українізований запасний полк у Москві і хтось із того полка (правдоподібно полк. Арсен Чернявський, автор проекту корогви) доніс її в Україну. Пізніше корогвою цією користувався 4 полк Січових Стрільців, який залишив своє ім'я на білих стрічках при корогві. Нарешті, корогва стала власністю Спільної Юнацької Школи. На цю корогву разом з юнаками присягав І рекрутовий полк і вся залога Кам'янця-Подільського в 1919 р. Зберігалася корогва в «Укр. Музею-Архіві», пізнішому «Укр. Історич. Кабінеті при (чеському) міністерстві закордонних справ» у Празі до 1945 р. Все це прапори і корогви наземних частин Армії Української Народної Республіки знаменної доби визвольної боротьби України, на яких спочила слава безприкладного героїчного змагу за державність.

Із морських українських прапорів відомі: перший запроєктований Морською Радою й ухвалений законом Ради 18 січня 1918 року жовто-синій з золотим тризубом на нижньому синьому полі. (Описано докладно прапор в

«Ілюстрованій Історії України 1917-1923 рр.» Д. Дорошенка, вид. Ужгород). Другий морський прапор створено було за часів Гетьманату в 1918 р. по малюнку, затвердженому гетьманом. Прапор являв біле полотнище, розцвєтєтованє грецьким синім хрестом з білим левом; у накутнику на тлі синьо-жовтих барв золотий тризуб. (Прапор докладно описав і ствердив малюнком капітан С. Шраменко в журналі «За Державність» Варшава, збірн. — 2 і 5).

Крім морського прапора воєнного флоту, гетьман затвердив також і військово-корабельний вимпел, що на білому довгому з клиновим вирізом на кінці полотнищу мав при держаку синій грецький хрест. На жаль, ці морські наші знаки, усталені за часів Гетьманату, не несуть на собі виразних прикмет суто національного українського витвору, а в основному є простим наслідуванням, або навіть малоцє не перелицюванням морського воєнного прапора і вимпелу кол. російської держави. Бо і російський морський прапор та вимпел були також білі з синіми ж хрєстами. Різниця між ними і морськими відзнаками України полягала лише в геральдичному характері хрєстів. На полотнищах російських хрєсти були скісні «Андріївські», а на українських простораменні «грецькі». Лише ось, в накутнику українського морського прапора додєвлено золотого тризуба на тлі національних барв.

Полк. Роман КОСТЮК
Заст. голови Спільки Офіцерів України
Капітан О. УРУСЬКИЙ
Член Спільки Офіцерів України
кандидат технічних наук

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ КОСМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

У другій половині ХХ століття розвиток фундаментальних та прикладних досліджень, пов'язаних з освоєнням космічного простору, став невід'ємною частиною національної політики не тільки таких могутніх держав, як США, Німеччина, Англія, Канада, Японія, але й багатьох країн, що розвиваються. У роботі комітету ООН по використанню космічного простору в мирних цілях, котрий об'єднує 53 країн (у т. ч. Україна, з 1990 р.) беруть участь такі країни, як Австралія, Аргентина, Бельгія, Бразилія, Венесуела, Індія, Китай та ін.

Активне прагнення багатьох країн світу до участі в програмах космічних досліджень відповідає їх стратегічним національним інтересам та будеється на трьох основних факторах:

Перший: Створення космічної техніки та підготовка кадрів в інтересах державної оборони і безпеки. Як приклад, можна відзначити, що події в районі Перської затоки на практиці показали важливість космічних засобів розвідки та зв'язку для досягнення вирішальної військової переваги.

Другий: Економічна ефективність застосу-

вання космічних засобів в інтересах розвитку національного господарства. У цій сфері, особливо актуальний останнім часом, слід виділити такі напрямки:

а) дослідження Землі із космосу, котре включає картування зараженості рослинного покриву нітратами і важкими металами, контроль за станом сільгоспугідь, мереж нафти і газопроводів, контроль за станом сільгоспугідь, радіолокаційний контроль та виявлення зон забруднення на поверхні морів і океанів, всеогульний контроль за параметрам і зон стихійних лих, штормів, циклонів, павадків, прогнозування погоди і т. п.;

б) створення космічних систем передачі інформації, зв'язку, навігації, виявлення та пошуку різних об'єктів. Розвиток цього напрямку докорінно змінює форми інтелектуальної діяльності, а також методи і техніку управління національним господарством. Для прикладу супутники ретрансляції дозволяють створити глобальну інформаційну мережу, котра дасть можливість отримати, оперативно опрацювати та передати замовнику інформацію з любих банків даних.

Третій: участь у міжнародних кооперативних програмах космічних досліджень є для багатьох країн найбільш доступним шляхом до передових технологій, дозволяє підтримувати загальний високий рівень освіти та науки, що поряд з розумною організацією системи господарювання приводить до безперервного зростання загального добробуту населення.

В даний момент Україна володіє розвиненим науково-технічним потенціалом та сучасною базою в галузі дослідження і використання космічного простору. В багатьох наукових та конструкторських колективах є унікальний досвід, набутий в процесі участі у космічних програмах різного рівня.

Виходячи з інтересів розвитку науки, національного господарства та національної безпеки, а також з метою інтеграції її економіки в міжнародну економічну систему на базі високих технологій необхідно забезпечити збереження та розвиток космічної галузі. Першим кроком на цьому важливому шляху став Указ президента України «Про створення Національного космічного агентства України» від 29 лютого 1992 р. Згідно цього Указу НКАУ повинно вирішувати завдання розробки концептуальних основ державної політики в галузі дослідження і використання космічного простору, координація діяльності органів державної виконавчої влади, науково-дослідних установ, підприємств і організацій космічної галузі з питань організації та проведення кос-

мічних робіт, організація робіт фундаментального та прикладного характеру в космічній галузі та ін. Головним завданням створеного НКАУ слід вважати розробку в якомога коротший термін національної космічної програми України, котра повинна вимагати три основних аспекти:

— фундаментальні космічні дослідження, котрі мають за мету отримання нових знань про Землю та космічний простір, властивостях живої і неживої матерії;

— прикладні розробки, котрі мають за мету вивчення природних ресурсів Землі, моніторинг впливу технократичної діяльності на середовище проживання людини, контроль зон стихійних лих, стану сільгоспугідь, створення систем меле- і радіозв'язку, передачі інформації та ін;

— роботи воєнного призначення, котрі повинні забезпечити надійну оборонність держави.

Очевидним є факт, що для реалізації такого роду програми, необхідно мати декілька (з метою перепущення монополізму) національних центрів космічних досліджень, котрі могли б бути створеними, виходячи з існуючої науково-технічної бази, в містах Дніпропетровську і Харкові. При цьому слід додати, що формування державою цих центрів здійснюється тільки під конкретні програми, а головним у їхній діяльності повинен бути принцип самоокупності. Взагалі питання вкладення коштів у розвиток космічних досліджень потребує кардинально нових підходів. У колишньому СРСР, завдяки потребності доступу широкого кола населення до здійснюваних космічних програм, складалося негативне ставлення до цієї важливої галузі. Як відомо, все ховалось за декількома замками. В той же час необхідно зазначити, що такі розвинені країни як США, Велика Британія, Франція, Німеччина вкладають кошти в розвиток космосу не тому, що вони «багаті», а вони є «багатими» тому, що вкладають кошти в добре опрацьовані і проракховані космічні програми поряд з іншими науковими розробками. Тому нам необхідно вже зараз змінювати свідомість нашого народу з його ставленні до розвитку космічної галузі. Причому це повинна бути широкомасштабна державна програма, котра б охоплювала якомога більші верстви населення, починаючи зі шкільної лави, студентства і закінчуючи народними депутатами.

Важливо відзначити, що при розробці національної космічної програми виникнуть певні труднощі, пов'язані з тим, що до теперішнього часу Україна, як правило, не виступала в якості ідеолога і замовника космічних про-

грам, а лише виконувала завдання «Союзників» органів, і тому достатнього досвіду формування власних космічних програм не має. Тому при підході до розробки національної космічної програми необхідний проходження певних еволюційних етапів — від участі України в міждержавних космічних програмах до формування власної національної програми і проведенню конкурентного відбору ескізних проектів в рамках цієї програми. На завершальному етапі (1996-2000 рр.) можна буде приступити до активного впровадження українських розробок у галузі космічної науки і техніки в міжнародний ринок, підписання відповідних контрактів та угод на міжнародному рівні. З метою реалізації научного поєднання національних інтересів з міжнародними при реалізації спільних космічних програм доцільно НКАУ увійти до складу Європейського космічного агентства (ЕКА).

Для вирішення концептуальних питань розвитку космічних досліджень в Україні потрібно визначитися в підходах до основних аспектів, котрі складають основу національної космічної програми. Їх декілька:

1. Визначення місця запусків космічних літальних апаратів (КЛА);
2. Засоби доставки КЛА на колоземні орбіти;
3. Космічні літальні апарати;
4. Наземні засоби та системи управління і контролю.

Вирішення кожної з названих проблем потребує глибокого наукового аналізу, фінансово-економічних прорахунків із залученням мирового кола вчених та спеціалістів. Коротко зупинимось на можливих підходах нашої держави до вирішення цих питань.

Що стосується такого аспекту як місце старту ракет-носіїв з КЛА, то існує декілька варіантів його вирішення, а саме:

- а) використання за відповідну платню космодромів «Байконур» (Казахстан) і «Плісецька» (Росія);
- б) оренда по домовленості з Казахстаном однієї стартової площадки на космодромі Байконур;
- в) участь у будівництві міжнародного космопорту в Австралії.

З запропонованих варіантів найбільш прийнятним для України слід вважати варіант оренди однієї із стартових площадок на космодромі «Байконур». Враховуючи інтенсивні пошуки «спонсорів» з боку керівників космодрому в зв'язку з відсутністю фінансування, пов'язаного з розпадом СРСР, можна передбачити, що при такій постановці питання не виникне особливих заперечень між за-

цікавленими сторонами. Україна сплачує необхідні кошти за оренду стартової площадки та її модернізацію з метою отримання можливості здійснення запусків різних типів ракет-носіїв. Укомплектування обслуговуючим персоналом стартової площадки доцільно було б здійснити за рахунок громадян України, котрі проходять у даний момент службу на космодромі «Байконур». Тим самим можна було б зняти ту соціальну напругу, котра зараз має місце в середовищі наших співвітчизників, так як у цьому разі вони отримали б тверді гарантії від своєї держави відносно свого майбуття. Альтернативний варіант, пов'язаний з будівництвом власного космодрому на півдні України, слід вважати недоцільним так як це пов'язано не з фінансовими труднощами, так з труднощами суто технічного плану.

Другий аспект пов'язаний з проблемою ракет-носіїв, котрі доставляють корисні вантажі на колоземні орбіти. З цього приводу слід зауважити що один з наймогутніших у світі заводів з виробництва ракетно-космічної техніки ВО «Південний машинобудівний завод» розташований саме в Україні в м. Дніпропетровську. Ракети-носії, котрі виготовляються на цьому підприємстві і викликають інтерес не тільки в країнах колишнього СРСР, але й у ряду західних країн, що при розумних підходах може спричинитися до валютних надходжень. Але в даний час, у результаті підступної політики, котру проводить Росія, існує реальна загроза для України науково-технологічного потенціалу в космічній галузі. Щоб цього не допустити необхідно на урядовому рівні прийняти рішення про організацію нової кооперації підприємств космічної галузі з максимальною можливою орієнтацією на власні підприємства і на підприємства інших держав. Необхідно шукати шляхи до встановлення контактів з західними фірмами, фірмами країн центральної Європи. Шлях цей не легкий, але й небезнадійний, враховуючи те, що в цій галузі нам є за чим іти в міжнародний космічний клуб. Це саме стосується і виробництва космічних літальних апаратів. Їх виробництво та проектування (багатьох типів) здійснюється також колективом КБ «Південне» та ВО «ПМЗ». Таким чином, Україна володіє значним науково-технічним потенціалом у галузі ракетно-космічної техніки. Головне завдання на цьому перехідному етапі не розгубити його, а знайти йому гідне місце в розвитку національної космічної галузі.

Приступаючи до розробки концепції національної космічної політики, ми не можемо не думати про перспективні напрямки розвитку

цієї галузі. З цього приводу необхідно зазначити наступне.

З метою опрацювання концепції подальшого розвитку космічних засобів введення корисних вантажів (КВ) проводиться ретроспективний аналіз технічних та економічних характеристик вітчизняних і зарубіжних КВ та ракет-носіїв (РН). Такий аналіз показує нові проблеми використання існуючих засобів. Ці складнощі є недоліками сучасних космічних засобів виведення. Із них до найбільш важливих за ступенем актуальності відносяться:

- висока коштовність пуску і питомою коштовність виведення одиниці маси КВ;

- стаціонарне місце старту, котре вкрай обмежує тактичні можливості засобів виведення і в першу чергу оперативність використання операцій;

- наявність зон на чужих землях, коштовність котрих не враховується в коштовності пуску, але є високою;

- застосування екологічно шкідливих компонентів палива, що завдає високої шкоди участкам землі, та й океанів також, на котрі приземляються залишки РН, а також впливає на озоновий прошарок;

- висока коштовність експлуатації засобів забезпечення запуску космічних систем у цілому навіть за відсутності польотів.

Глибокий аналіз цих негативних якостей давно вже наводить на пошук засобів, котрі би виключили або скоротили перерахований спектр недоліків. Одним з можливих варіантів вирішення цієї проблеми є розробка та створення багаторазових авіаційно-космічних систем. Великий обсяг проведених науково-технічних робіт та рівень розвитку науково-експериментальної і виробничої бази авіаційно-економічної промисловості, котрі випереджають по цілому ряду напрямків європейські на 5-7 років, дозволяються запропонувати реальному програмі створення нового покоління засобів доставки вантажів на орбіту.

Виконання програми забезпечить появу в експлуатації нових засобів виведення з наростаючим ступенем багаторазовості їх використання, величини кожного вантажу і зменшення коштовності виведення:

- система «Спейс Кліппер» (ракета, яка запускається з літака-носія АН-225). Корис-

ний вантаж 220-2900 кг. Початок польотів — через 3 роки після початку розробки;

- міжнародна авіаційно-космічна система МАКС (літак-носіє АН-225 «Мрія» і орбітальний літак з одноразовим скидаємим можливим баком або одноразовий блок виведення). Корисний вантаж орбітального літака — 7 тонн. Початок польотів — через 6 років після початку розробки;

- повністю багаторазова міжнародна авіаційно-космічна система «Ан-225 Інтерім Готол» (літак-носіє АН-225 «Мрія» та орбітальний літак Інтерім Готол — Велика Британія). Корисний вантаж — 7 тон.

Висока коштовність створення нових засобів виведення, неможливість авантажити їх запусками однієї країни в обсязі, необхідному для комерційно вигідної експлуатації, а також подвійне, як правило, призначення космічних систем (для народного господарства та воєнних цілей), диктують необхідність створення та експлуатації їх у широкій міжнародній кооперації. Може постати запитання чому ми стільки уваги приділили авіаційно-космічним системам. Відповідь на цього полягає в тому, що, по-перше, при відсутності власного космодрому і невеликих перспективах його будівництва, такого роду системи можуть вирішити для України проблему власних засобів доставки корисних вантажів на орбіту, по-друге, Україна входить в кооперацію по створенню багаторазових АКС зі своїм літаком-носієм АН-225 «Мрія», котрий є одним з головних елементів цієї системи. Таким чином, якщо НКАУ виявить зацікавленість у цьому проекті, то перед нами відкривається широкі можливості до інтеграції наших «молодих» космічних структур у міжнародні, в першу чергу ЕКА.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що Україна має хороші перспективи уже в найближчому майбутньому стати повнокровною космічною державою, котра на паритетних засадах здійснюватиме широку взаємодію з світовим співтовариством у космічній галузі. Для цього необхідно об'єднати зусилля уряду, НКАУ, АН, всіх зацікавлених міністерств, відомств на досягнення мети у цій надзвичайно важливій для нашої держави галузі.

ДЕЯКІ ПОГЛЯДИ НА УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ

У військовознавчому журналі «СУРМАЧ» за 1990 рік була надрукована праця М. Слобожанина «Національні Збройні Сили України», в якій автор пропонує до загальної уваги української громадськості свої думки щодо створення, розвитку і завдань українських національних Збройних Сил.

Ці питання розглянуті на концептуальному рівні. Тому ми вирішили більш детально розглянути деякі аспекти побудови та організації українського війська, а саме: військову доктрину республіки України та ідеологічну роботу в українській національній армії (УНА).

1. Деякі погляди на військову доктрину республіки

Сучасний досвід взаємовідносин між різними країнами свідчить, що доба, коли правило «бажаєш миру — готуйся до війни» кануло у вічність. Велику силу та вплив на міжнародні справи має Організація Об'єднаних Націй, яка стала дійсним гарантом безпеки самої маленької країни, не кажучи вже про такі держави, як США, Велика Британія, Франція та інші. Яксравне ствердження цього — ганебна поразка Іраку, який спробував діяти за вовчими законами, заграбавши Кувейт. Світова спільнота рішуче стала на бік Кувейту, застосувала військову силу та викинула окупантів геть за кордон тієї держави.

Тому війська доктрина, як система поглядів на суть, мету, характер, можливості майбутньої війни, на підготовку до неї країни та її збройних сил на засоби і проведення, повинна мати не агресивний (наступальний) характер, а бути оборонною. Це відноситься також до суверенної республіки України.

Як відомо, війська доктрина поділяється на дві пов'язані між собою взаємообґрунтовані сторони: соціально-політичну та військово-технічну.

2. Дещо про соціально-політичну сторону доктрини

Демократична суверенна Україна не має зовнішніх ворогів, і не бажає ні на кого нападати. У неї немає територіальних претензій до

інших держав, а також нема стратегічних інтересів у водах світового океану та в космічному просторі. Українська держава існує в сучасних кордонах, і тому будь-який перекий цих кордонів недопустимий. Республіка також не бере участі в будь-яких політичних військових блоках та спілках.

Для захисту суверенітету та територіальної цілісності республіки створюються власні Збройні Сили, які будуються на таких засадах:

1. Департизація, тобто заборона військово-службовцям належати до політичних партій та суспільних організацій політичного напрямку.
2. Професійність.
3. Розумна достатність.
4. Врахування територіально-релігійного фактора.

Для чіткого виконання конституційного обов'язку, щодо захисту своєї Батьківщини, Міністр оборони республіки та співробітники Міністерства мусять бути безпартійними.

Оскільки народи України мають досить різні національні традиції та звички, сповідають декілька релігій (християнську, юдейську, мусульманську) бачиться необхідним урахувати цей фактор при формуванні Збройних Сил. Зважаючи на те, що кількість мусульман та євреїв відносно невелика, пропонується сформувати по одному-два мусульманських і єврейських полків, що підпорядковуються командуванню відповідних військових зон. При формуванні Збройних Сил також уважається доцільним врахування територіального принципу, що допоможе дещо згладити житлову проблему. Беручи на увагу, що представники різних конфесій християнства розселені по Україні нерівномірно (більшість греко-католиків — на заході, більшість православних — на сході), то доцільніше формувати полки однієї конфесії, або ж обох конфесій у приблизно однаковому співвідношенні. Невіруючі воляки мають служити разом з віруючими, незалежно від віросповідання останніх.

Гостро постає політичне питання: чи мати Україні свою ядерну зброю? Ми тільки утворюємося як суверенна держава, а тому мусимо думати про те, як відреагують у світі на виникнення ще одної держави з ядерною зброєю. Тим більше, що в Деклярації про

державний суверенітет України мовиться, що вона дотримуватиметься трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти, не набувати ядерної зброї». Але коли не буде достатньо закріплена українська держава, вона нанесе агресорів. Вважаємо, що Україна на озброєння своєї армії повинна мати тактичну ядерну зброю. Ця зброя буде надійним гарантом проти всякого потенційного агресора.

В разі виникнення військового конфлікту не виключена можливість, що певна (можливо, значна) кількість особового складу регулярної армії буде виведена із строку. В зв'язку з цим постає проблема швидкості й більш-менш рівноцінної її заміни. Для цього необхідно мати певну резерву регулярної армії й її пропонується назвати національною гвардією. Чисельність її приблизно дорівнює чисельності Збройних Сил. До національної гвардії на добровільній основі приймаються громадяни віком від 20-40 років. Національна гвардія має бути організована за територіально-релігійним принципом, як і всі Збройні Сили. Вояки національної гвардії працюють на цивільних підприємствах, але на певний час (наприклад, один місяць у рік) залучаються до ознайомлення з зразками нової техніки та відпрацювання бойової злагодженості. Для заохочування національних гвардійців необхідно розробити систему матеріальних та моральних пільг. Підрозділи та частини національної гвардії повністю підпорядковуються командуванню відповідних військових зон.

Все населення мусить вміти діяти в умовах використання супротивником зброї масового знищення, а військо громадської оборони повинно чітко виконувати свої функціональні обов'язки.

3. Деякі погляди на військово-технічну сторону доктрини

Прийнявши в політичній частині доктрини засади відмови від стратегічних інтересів у водах світового океану та в космічному просторі, Україна відмовляється від побудови власних стратегічних сил.

Позаяк Україна в своїй військовій доктрині оголошує, що у неї нема ворогів, то всю її територію доцільно поділити на чотири військові зони: Київську, Галицьку, Слобожанську, Таврійську.

В кожній військовій зоні розташовується один армійський корпус (складова частина війська). Крім того, в зонах дислокуються частини повітряного військового флоту, а в Тав-

рійській зоні — ще й додатково частини морського департаменту.

Деякі розрахунки показують, що для надійного захисту територіальної цілісності та суверенітету України потрібна армія близько 280 тисяч чоловік. Для підготовки військової частини для Збройних Сил утворюються університети, в яких навчаються військові інженери та командири. Посилаючись на оборонну доктрину, ми міркуємо, що готувати військову старшину у цивільних вузах неоперібно. Для цього достатньо військових університетів.

Молодші командири навчаються в школах молодших командирів, в які вони вступають після проходження початкового курсу молодого вояка.

Для підготовки юнаків та дівчат до служби УНА місцеві органи влади за допомогою армії створюють учбові табори. В цих таборах молодь проходить початкову військову підготовку в часи літніх та зимових відпусток. Термін навчання — 3 роки (влітку — 1 місяць, а взимку — 10 днів). Навчання в цих таборах проводиться на добровільній основі. Випусники таборів мають певні пільги при прийомі в Збройні Сили та національну гвардію.

Озброєння УНА боем технічними обладнанням та зброєю проводиться на кошти державного бюджету.

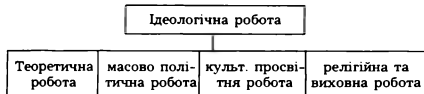
4. Деякі погляди на ідеологічну роботу в УНА

Якщо ми бажаємо мати армію, вояки якої будуть самовіддано захищати свою державу, а також будуть почувати себе не гвинтиками в державній машині а свідомими громадянами, нам необхідно в такій армії налагодити добре ідеологічну роботу.

Під ідеологічною роботою взагалі розуміється діяльність певних громадських та державних установ по вихованню громадян України в дусі загальнолюдської моралі, поваги до прав та свобод людини, направленої на забезпечення посильного внеску кожного громадянина в розвиток та процвітання незалежної української держави.

Ідеологічна робота в Збройних Силах — це діяльність військової старшини, військових вихователів і духовенства по вихованню військовослужбовців у дусі загальнолюдської та релігійної моралі, любові до своєї батьківщини, готовності стати на захист її територіальної цілісності, суверенітету та державної незалежності.

На наш погляд, структура ідеологічної роботи в УНА може мати такий вигляд:

Теоретична діяльність проводиться з метою розвитку напрямків масово політичної роботи, культурно просвітньої та виховної діяльності серед військовослужбовців. Цю роботу проводить ідеологічне управління УНА, до складу якого входить інститут підготовки ідеологічних працівників, який займається в тому числі і теоретичною роботою.

Масово політична робота — це діяльність військової старшини по роз'ясненню загально політичного становища в світі, державної політики уряду України, формуванню світогляду вояків УНА на засадах загальнолюдських цінностей, виражених у загальній декларації прав людини та вихованню вояків на славних традиціях предків.

Культурно-освітня робота — система заходів, спрямованих: на виховання у вояків високо загальнокультурного рівня, ознайомлення з національними традиціями України через культурно-просвітні заходи. Вона проводиться за допомогою полкових будинків культури, бібліотек, гуртків. Організатор культурно-освітньої роботи — це начальник полкового Будинку культури. Культурно-освітня робота тісно пов'язана і проводиться в комплексі з масово-політичною роботою.

Релігійна та виховна робота — діяльність військових священиків та вихователів по впровадженню серед військовослужбовців основних цінностей релігійної та загальнолюдської моралі, виховання у військовослужбовців високої дисциплінованості, стриманості, пошани до старших.

5. Організаційна структура ідеологічної роботи

Генерал-лейтенант Олександр Роль, заступник начальника 14 повітряного флоту промовляє на конференції Українських Націоналістів у Києві

В кожній дивізії є радник з питань виховання. Він виконує такі обов'язки:

1. Взаємодіє з ідеологічним проводом УНА у розробці основних напрямків масової політичної, культурно-освітньої та виховної роботи і втілює їх на практиці у війську.

2. Постійно знаходиться у війську, допомагає військовим вихователям, начальнику полкового Будинку культури у підвищенні рівня ідеологічної роботи.

3. Радник не є начальником для військового вихователя, начальника Будинку культури, а виконує чисто консультативні функції.

Для ведення релігійної роботи в УНА вводить інститут полкових священиків.

Полковий священик;

1. Взаємодіє з командирами, військовими вихователями, радником з питань виховання.

2. Інформує військову старшину про загальний морально-психологічний стан в їх підрозділах.

3. Проводить Богослужби та різні моління.
4. Веде все церковне господарство та відповідає за його збереження. В кожній сотні вводить посаду військового старшина-вихователя. Він особисто відповідає за рівень дисципліни та морально-політичний стан вояків сотні. Старшина-вихователь;

1. Проводить заняття з вояками сотні з історії України, історії війн, бойових традицій українського народу.

2. Роз'яснює воякам військово-політичну обстановку в світі та їх місце в забезпеченні безздатності.

3. В службовій діяльності підпорядковується сотнику і щоденно доповідає йому про морально-психологічний стан у сотні.

4. Відповідає за збереження технічних засобів пропаганди, що є в сотні.

5. Особистим прикладом надихає підлеглих на підвищення рівня безздатності.

Структура війська УНА (починаючи з армійського корпусу) має такий вигляд;

Центр ідеологічної роботи в УНА знаходиться в ланці полк — курінь — сотня.

6. Засади ідеологічної роботи в УНА

Ідеологічна робота в УНА базується на таких засадах:

1. Опора на загальнолюдські цінності (Загальна Декларація Прав Людини).
2. Опора на духовенство (православне, греко-католицьке, мусульманське, і юдейське).
3. Засновується на оборонній доктрині.
4. Департизація, заборона військовослужбовцям входити до політичних партій та суспільних організацій політичного характеру. Це стосується і Міністра оборони та його співробітників.

Структура масово-політичної роботи

Ця робота ведеться в таких напрямках:

1. Заняття в історії України — один раз на місяць (2 години).

2. Заняття з історії війн, бойових традицій українського народу доби київських князів, козацтва, УНА, Українських Січових Стрільців, ОУН, УПА — три рази на місяць (по 2 години).

(Заняття проводиться в цотах з однією з чот, або з командирами роїв, заняття проводить старшина-вихователь).

3. Щоденний перегляд теленовін. Під час перегляду старшина-вихователь роз'яснює воякам ті чи інші події.

Виховну роботу з військовою старшиною веде безпосередній командир. Дисципліна вояків тримається на свідомості та прямій матеріальній зацікавленості. Двічі в рік проводяться контрольні (перевірочні) заняття, підсумки яких впливають на розмір грошових виплат, на службовий ріст, тощо.

Структура культурно-просвітньої роботи

1. Бібліотечна робота.

2. Заняття в секціях, гуртках. Гуртки та секції ведуть самі військовослужбовці.

3. Організація різного роду екскурсій, походів, тощо.

Релігійна робота в війську

Релігійна робота включає:

1. Відвідування богослужень у церкві, сповідь.
2. Ранкова та вечірня молитви.
3. Повсякденна робота священика серед віруючих і невіруючих.

Релігійну роботу в УНА проводить інститут полкових священиків. Якщо в полку є представники обох конфесій християнської віри, тоді священики по черзі правлять службу в одній церкві. Старшини чи командири, незалежно від їх ставлення до релігії, ходять у релігійні заклад разом зі своїми підлеглими.

Підкреслимо, що віра в Бога — це особиста справа кожного, тут неприпустимий ніякий тиск. Взагалі, там де мова йдеться про духовність, там мусить бути тільки добровільність.

Питання релігійної роботи в Збройних Силах підлягає більш конкретній розробці.

В статті розглянуто лише частину питань, що стосуються організації УНА. Ця справа настільки необхідна, наскільки й нелегка. Хотілося б, щоб читачі на сторінках журналу поділяли також своїми думками про цю важливу тему.

АД'ЮТАНТ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ

... Василь Беня. Народився в селі Ременів на Львівщині. Кость і Меланія Беня виховували хлопчину національно свідомим. Дід Василь був священиком, знався з родиною Шептицьких. Всі восьмеро дітей Беневих одержали освіту. Переді мною — поживклі, але ясні та виразні, світліни. На одній із них — Василь-гімназист, на другій — підстаршина австрійської армії (перша світова зачепила своїм чорним крилом і цю галицьку родину). Василь і Олексій пішли виборювати Україну. Знаємо, як крутила всіма нашими хлопцями лиха доля в ті часи. Україна, розпластана, розтерзана, знекровлена і фізично, і духовно проходила через них. І вони йшли нею, відбиваючи ворожі напади то з того, то з іншого боку.

Опинившись на Великій Україні, Василь, не вагаючись, став на бік Симона Петлюри. А що був дуже здібним, зорганізованим, знав німецьку, французьку, польську, італійську, російську мови, то скоро став помічником Головного Отамана. Під час гетьманування Скоропадського він був перекладачем із німецької, а з утвердженням Директорії — він вже підполковник і ад'ютант Петлюри. Згодом Василь про це напише в «Літописі Червоної Калини».

1919-1920 роки були переповнені для нього надіями. за дорученням Петлюри цей енергійний, акуратний і освічений офіцер їздив по всій Україні, щодня був на фронті. Він допомагав реорганізовувати Армію УНР, у нього — тісні контакти з Січковим Стрілецьком, одночасно вів переговори з поляками (про що згадує польський генерал Ян Ромер у своїй книзі «Пам'ятники», що вийшла друком у Львові в 1938 р.). Одним словом, мусив стати ще й дипломатом. Тільки б була Україна!

Коли злилася УГА з армією УНР, роботи у Бенья побільшало. Чимало клопоту було і з господарськими справами. З усієї сили допомагав Василь підготувати Перший Зимовий похід військ УНР, який очолили генерали Омелянович-Павленко і Юрко Тютюнник. Трагічно склалася подія в листопаді 1919 року. Армія УНР — в оточенні, зі всіх боків — вороги. Що ж робити? Хапаючись, як утопленик за соломинку, Петлюра 22 квітня 1920 р. підписав Варшавський договір із поляками.

Тяжко переживав трагедію України Василь Беня, але присяги Батьківщині не зламав.

... На одній, ледь виразній світліні, — українській і польській стагги, підполковник Беня рапортує Петлюрі та Пілсудському про готовність військ до параду. Історичне фото! А далі — запеклі бої з більшовиками. Знову — Київ... Але надії згасають... Будьонний вибив українську армію зі столиці, і Василь Беня, разом із дивізією Марка Безручка відступив на захід...

Польсько-радянське перемир'я остаточно розбило сподівання українців. Армія УНР перейшла Збруч. Її вояків інтерновано в польських таборах. Молодий підполковник став учителем. Вже на той час був одружений, народився Костик. А одружився він в Чигирині з Олександром Криворучкою, яка походила з давнього князівського роду. Перед більшовицьким нашествям її батьки виїхали в Америку. В роки війни син Василя — Кость разом з матір'ю теж переїхали туди. Ще в Києві він зустрів свого товариша Івана Ющишина, відомого галицького педагога, громадського діяча, який у той час очолював департамент преси і пропаганди в Центральній Раді. У Львові ця дружба помагала погамувати біль за втраченою Україною...

У 1931 році Василь Беня із благословення митрополита Шептицького — директор української школи імені Маркіяна Шашкевича у Львові. Школа була найкращою і найзнаменитішою в Галичині. Тут, на вулиці Замкнених, 8, мешкала і його сім'я. У Бенью збиралися колишні офіцери УГА, політичні і культурні діячі Галичини. Тепер у їх помешканні відкрито перший в Україні невеликий музей Андрія Шептицького.

... 17 вересня 1939 року Червона Армія перейшла Збруч... Василь не втівав на Захід, хоча добре розумів, що може бути з ним. Та й у Києві на власні очі бачив, що виробляло ЧК-НКВД. Кажуть, ніби шкільний вартівник продав його...

Пані Віра Ющишин, дочка його товариша Івана, згадує: «Після відступу Червоної Армії до нас у помешкання влетів розхристаний і свхильований Василь: 'Іване, ми знову будемо

будувати незалежну Україну! Так і вигукнув. На другий день ми мали всі йти до церкви св. Юра, де правитиме службу Божу єпископ Іван Бучко, приятель мого батька. Але до нас вбігла заплакана дружина Василя і сказала, що його схопили на вулиці енкаведисти (а вже в той час містом ходили чутки про страшні злочини на Лонцького, Бригідках, Замарстинові). Згодом у Львів вступив «Нахтігаль», і НКВД втекло. Я з татом, мамою, дружиною Василя і Костиком побігли на Лонцького. Там уже були тисячі людей. На подвір'ї тюрми... (Боже, як то страшно!) штабелями лежали закатовані... Всі камери забиті трупами... Боже, жінки мліють!.. Запах крові не дає дихати. Ми заледве знайшли нашого Василя. Дружина впізнала по шкарпетці, де були ви-

шиті його ініціали. Кати підвішували бідного за ноги. Виколили очі, забивши у них довгі цвяхи, відрізали вуха, ніс, на спині вирізали два паси. Господи, яких страшних мук він зазнав! Лікарі заледве врятували наших жінок... Поховали його на Янівському цвинтарі, біля могил Усусів. І по смерті вороги не давали спокою. Боялися, що вернуться із тамтого світу? Бульдозер знищив його останній прихисток... Члени «Меморіалу» допомагали мені відшукати те місце, де була могила нашого дорогого і героїського директора. Василь Беня спочивав біля могили Теодора Гориня (могила №72), Миколи Загребельного (№73) і Василя Шалабавки (№74).

(«Високий Замок»)

МИ У ВІЧІ СМІЄМОСЯ СМЕРТІ

(повстанська пісня)

*Ну, і що ж, що прийдеться умерти
У похідній шинелі в житах...
Ми у вічі сміємося смерті,
А вмирати прийдеться лиш раз.*

*Ну, і що ж, що хтось буде ридати,
На воротах даремно ждучи,
Будуть нам маршової співати
До атаки гранати рвучись.*

*Наша сотня ударна, залізна,
Наша сотня в боях — багатур!
Нас Тризуба веде знам'я грізне
І завязаний наш друг командир.*

*За потоптану честь України,
За поганьблену землю святу
Ми ідем, щоб підняти з руїни
Українську Державу нову!*

НЛО ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

1939-1945 роки. В ці шість кривавих років, коли всю планету трясали найбільші й найжорстокіші кровопролитні битви в історії людства (понад 50 мільйонів убитих), авіація вперше стала вирішальним фактором. Жодну битву, сухопутну чи морську, не можна було виграти без її допомоги.

Бойові завдання були такими важкими й небезпечними, що тільки воїстину надзвичайний випадок міг викликати здивування й цікавість екіпажів. Справа у тому, що в бойових рапортах трапляються звістки про нерозпізнані повітряні об'єкти. А оскільки всім добре відома стримана й коротка редакція бойового рапорту, то навіть проста згадка про НЛО* вже про щось промовляє. Цікавими є два аспекти проблеми: деталі, які описували льотчики (і в які того часу не вірили), і той факт, що НЛО хоч і виявляли «інтелектуальну цікавість», але не брали участі в бою, не атакували, й більше того, не відповідали на атаки земних літаків.

Ця незрозуміла терплячість турбувала військових більше, ніж неприхована ворожість. Бо, як встановили по закінченні війни, кожна воююча країна розглядала НЛО як секретну зброю противника. Великі держави підозрювали одна одну. Тому, що не могли зрозуміти дії і спосіб функціонування цих дивовижних прибульців, то розпочали їх серйозні дослідження. Ще в 1942-43 роках Англія, США та Німеччина створили комплексні дослідницькі групи з учених, інженерів, військових спеціалістів та льотчиків вищого класу, які мали тогочасну дослідну апаратуру й найкращі літаки (на випадок ведення бою).

В бойових журналах деяких ескадрилій дедалі частіше з'являлися згадки про контакти з НЛО. Тим часом такі ескадрильї (винищувачів або бомбардувальників, розвідувачів чи мінерів) складалися з найдосвідченіших екіпажів, ними керували знамениті пілоти (Кесада, Юл, Дулітл, Шрайдер, Дір, Байтер, Мушотт, Клостерманн у союзників, Новотні, Галланд, Голлоб, фон Графт у німців), які мали від 1000 до 6000 годин активного польоту і щодня брали участь у нещадній повітряній війні.

25 березня 1942 р. польський капітан Роман Собінський в ескадрильї стратегічних бом-

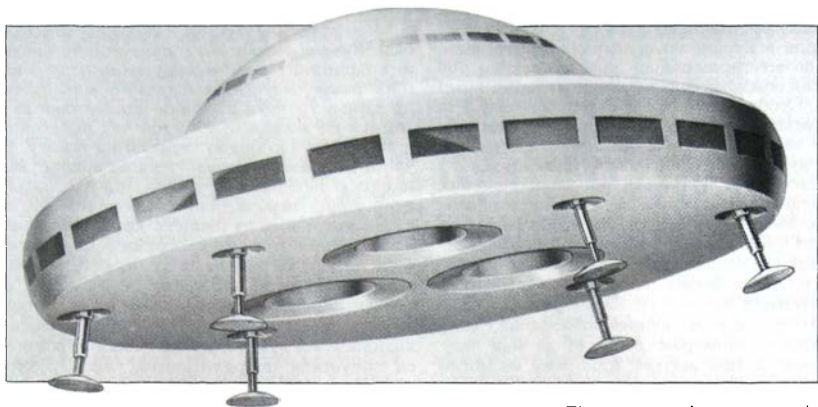
бардувальників англійських ВПС здійснював нічний рейд над німецьким містом Ессенем. Виконавши завдання, літак рушив назад до Англії, піднявшись у темряві на висоту 5000 метрів. Тільки-но екіпаж встиг відпочити, залишивши позаду німецький повітряний простір, — після приблизно годинного важкого польоту, — як кулеметник подав сигнал тривоги: літак переслідує невідомий апарат. «Нічний винищувач?» — спитав пілот, згадавши про небезпечні «Мессершміти» Me-110. «Ні, пане капітане, — відказав кулеметник, — здається, це не літак, він має невизначену форму і світиться».

Незабаром увесь екіпаж спостерігав дивовижний об'єкт, що вигравав красивими жовтогарячими переливами. В капітана Собінського була звичайна реакція пілота, атакowanego над ворожою територією: «Я гадав, що це якась нова диявольська штука німців і наказав кулеметникам відкрити вогонь». Але, на превеликий подив екіпажу, чужий літальний апарат, який наблизився приблизно на 150 метрів до хвоста літака, не тільки не відповідав, але й атакований снарядами, не дістав від них жодної хоча б трохи помітної шкоди. Збентежені кулеметники припинили стрільбу. Через чверть години, протягом якої дивовижний об'єкт летів «в строю» з бомбардувальником, він блискавично злетів і зник з неймовірною швидкістю.

14 березня 1942 р. на секретній повітряній базі Банак, яка належала Люфтваффелотте-5, в Норвегії зняли тривогу з тієї причини, що радар виявив поблизу чужий повітряний об'єкт. Найкращий пілот бази капітан-інженер Фішер злетів і йому вдалося перехопити об'єкт на висоті 3500 метрів. У своєму рапорті німецький льотчик зазначає: «Чужий апарат здавався зробленим із металу і мав форму фюзеляжу літака завдовжки 100 і діаметром 15 метрів; спереду можна було побачити щось схоже на антени (. . .). Хоча він не мав крил і видимих зовні моторів, цей дивовижний апарат летів горизонтально. Я переслідував його кілька хвилин, після чого, на мій подив, він раптово набрав висоти й блискавично зник». Спроби капітана Фішера знову перехопити його зазнали невдачі: радарна станція бази загубила сліди.

26 лютого 1942 р. голландський крейсер «Тремп» протягом приблизно трьох годин

*Нерозпізнані Летючі Об'єкти

*Літаюча тарілка — витвір
позаземної високої цивілізації*

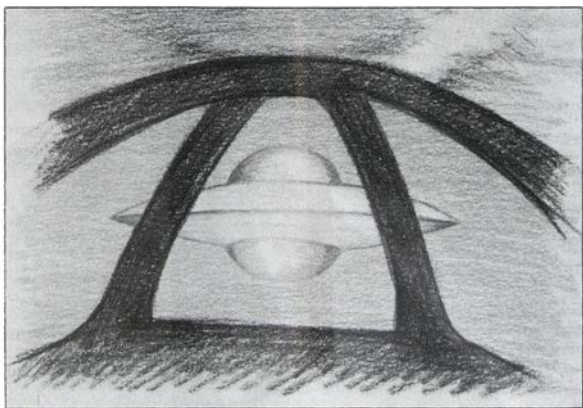
переслідувався НЛО. Екіпаж описує об'єкт як «гігантський диск, зроблений, імовірно, з алюмінію». Дивовижний сріблястий НЛО не атакував судно, але з інтересом спостерігав за ним, не боячись націлених на нього гармат. Переконавшись у мирній поведінці чужого судна, голляндці не відкрили вогню, вдовольнившись спостереженням надзвичайно складних повітряних маневрів диска. Після тригодинного

»ескортного« польоту НЛО раптово злетів і зник із швидкістю приблизно 6000 км/год.

Наприкінці 1942 р. великий німецький підводний човен стріляв з гармат у «сріблястий об'єкт веретено-подібної форми довжиною 80 метрів», який «швидко й беззвучно» пролетів у 300 метрах від німецького човна, не звертаючи уваги на шалений вогонь гармат.

14 жовтня 1943 р. союзники бомбардували

*НЛО,
яким його побачив
зі своєї кабіни пілот*

німецьке місто Швайгфурт, а точніше, най-більший в Європі завод шарикопідшипників. Цей об'єкт першорядної ваги атакували 700 важких бомбардувальників 8 повітряної армії США. Супроводили їх 1300 американських та англійських винищувачів. Союзники досягли мети: завод стерли з лиця землі, але втрати були дуже великі. 111 збитих винищувачів і приблизно 600 знищених або пошкоджених бомбардувальників, у той час, як німці втратили всього 300 літаків. Більш ніж 3000 німецьких літаків розбивали компактні з'єднання союзників (10 ударних груп по 70 машин). Здавалося, що в цьому пеклі, яке знаменитий французький пілот П'єр Клостерманн порівнює з «акваріумом, повним божевільних риб, справжнім кошмаром, де ніхто не мав часу боротися за своє життя», ніщо вже не могло справити враження на льотчиків. І все ж таки...

Британський майор Р. Т. Голмс, призначений під час цього нальоту командуючим ударною групою бомбардувальників, доповідає про факт майже неймовірний: у той час, коли його з'єднання пролітало над об'єктом, раптово з'явилася група великих блискавичних дисків, які швидко наближалися. Дивовижні апарати наблизилися до американських бомбардувальників, при цьому здавалося, що на них не впливає ні шалений вогонь більш як 700 бортових кулеметів, ні те, що вони пересікли лінію вогню німецьких літаків. Американські льотчики здивовано відзначили, що загадкові диски без крил залишалися неушкодженими, не відповідали на їх шалений вогонь і спокійно полетіли геть. Літак майора Голмса вцілів і перше, що зробив флегматичний англійський льотчик, приземлившись на базі, — подав докладний рапорт командуванню. Військові спеціалісти й представники британської науки дуже зацікавилися (і в той же час розгубилися) з приводу його змісту. Вони запідозрили, що йдеться про новинку секретної зброї Німеччини — так збіглося, що НЛО на десять хвилин випередили німецькі літаки.

24 жовтня 1943 р. англійське військове відомство надіслало рапорт до служби розвідки з проханням провести термінове розслідування. Відповідь британської служби інформації надійшла через три місяці: дивовижні світні диски не мають нічого спільного з Люфтваффе або з будь-якими іншими повітряними силами на земній кулі... Це: UFO (поняття, введене в 1942 р., придатне як для англійської мови — Unidentified Flying Objects, так і для німецької — Unbekannte Fliegende Objekte — нерозпізнані летючі об'єкти).

12 лютого 1944 р. на секретній німецькій базі Куммерсдорф — у присутності численних офіційних осіб — запускали одну з перших ракет Фау-2. Експеримент мав на меті продемонструвати переваги надзвукової ракети, яку не можна було в той час перехопити, і, звичайно, що подію знімали на пльовку. Під час її появилення вражені техніки констатували, що їхню незрівнянну ракету під час польоту супроводив нерозпізнаний сферичний об'єкт, який мав навіть зухвалість кружляти навколо неї. Цього чужака персонал бази спостерігати не міг, бо він летів із швидкістю, більшою, ніж ракета: приблизно 2000 км/год., що, зрозуміло, спантеличувало. Ця подія зчинила велику сенсацію. Гітлер і Герінг буквально казалися від думки, що союзники спроможся запустити апарат-шпигун, який розкрив секрет знаменитої Фау-2, на яку вони покладали всі надії. Чим же ще міг бути цей дивовижний апарат?

Нагромадження таких незрозумілих рапортів на столах великих держав спонукало уряд розпочати офіційне опитування (зрозуміло, секретне).

Під тиском повітряного флоту США американські секретні служби почали перші досліді ще 1942 року. Але констатували, що НЛО не становлять небезпеки для союзників, і що дуже мало шансів на те, що вони належать німцям. Проблема НЛО вивели з розряду термінових військових справ. Це позначилося й на нинішньому ставленні офіційної Америки (й не тільки її) до проблеми НЛО.

Англійський повітряний флот вчинив інакше: заснував численну групу з учених та інженерів-аеронавтів, яка має ескадрилью і постійно оснащується найновішими англійськими літаками. На жаль, висновки, до яких приходить УФОРД (Відділ досліджень НЛО), перебувають під грифом «Цілковито секретно».

В Німеччині теж зацікавилися проблемою НЛО. Наприкінці 1942 року заснували «Зондербюро №13», яке під кодовою назвою «Операція Уранус» мало вивчати дивовижні повітряні апарати.

Звичайно, під час найжорстокішої в історії війни авіаційні держави навіть гадки не мали, що НЛО — «вісники якоїсь позаземної цивілізації». Загальноприйнята теорія твердила, що ці апарати належать противникові. Їх перевага над власними літаками викликала тільки страх, масштаби якого з'ясувалися по закінченні війни, коли частина архівів стала доступною для дослідників.

(«Наука і суспільство»)

ТРЕТІЙ З'ЇЗД СПІЛКИ ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ

У днях 4-5 квітня 1992 року відбувся в Києві Третій З'їзд Співки Офіцерів України з участю 934 делегатів з усіх областей України, а теж делегатів організації Співки Офіцерів України з різних країн кол. Союзу. У нарадах З'їзду брали участь 5 генералів, 71 полковник, 163 підполковники, 148 майорів та офіцери молодшого командного складу.

З'їзд відкрив уступаючий голова Співки Офіцерів України ген.-май. В. Мартиросян, а хор — мистецький колектив Будинку Офіцерів, де й відбувався З'їзд, проспівав «Боже Великий. Єдиний». Нарадами З'їзду проводила ділова Президія, що її очолював полк. Олександр Скипальський. У часі З'їзду працювали комісії — реєстраційна, мандатна і резолюційна. Відомлення з діяльності Співки Офіцерів України від часу другого її З'їзду подали — голова ген.-май. В. Мартиросян, май. В. Чечило — секретар та полковник В. Лазоркін —

заступник голови. Про фінансову господарку звітував голова Ревізійної Комісії. Виступали на З'їзді — міністр оборони України ген.-полк. Костянтин Морозов, член Президії Верховної Ради Василь Дурдинець, народні депутати — Степан Хмара, Ігор Деркач, Іван Гвань, історик Валентин Мороз, Юрій Шухевич. Від Ради Українських Комбатантських Організацій у західній діаспорі й від Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії З'їзд привітав майор д-р Святомир М. Фостун. З'їзд привітав грімкими оплесками письмове привітання йому від Святішого Патріярха Мстислава I, а теж вшанував пам'ять през. Михайла Грушевського, героїв Крут, Січових Стрільців, борців ОУН-УПА, та всіх полеглих воїнів у другій світовій війні. Від Головної Булави Всеукраїнського Братства УПА привітання З'їздові висловив Орест Дичковський. Окремо делеговані офіцери відвезли вінки на

*Третій З'їзд Співки Офіцерів України в Києві, 4-5 квітня 1992 року.
Зправа наліво — майор д-р Святомир М. Фостун, полковник Анатолій Кошіль,
хор. інж. Микола Шупляк*

Частина ділової президії засідання виконкому Спілки Офіцерів України 3 квітня 1992 року

могили президента Грушевського і на місце поховання героїв Крут, а теж до пам'ятника полеглим у другій світовій війні.

Головними вагомими питаннями З'їзду були проблеми творення власних Збройних Сил України, повернення офіцерів-українців із рідних республік кол. ССРР на Україну, справа Чорноморського флоту, українізація армійських частин, вимога визнання УПА, впровадження у військових штабах Закону про мови, соціальне забезпечення офіцерів. Всі ці порушені та широко обговорювані питання знайшли своє віддзеркалення у резолюціях та

вимогах З'їзду до Міністерства оборони уряду і парламенту України.

З'їзд висловив подяку ген.-май. В. Мартиросяну за його дотеперішню працю на пості голови Спілки Офіцерів України і побажав йому успіхів у його новій праці в Міністерстві оборони та обрав одноголосно підполковника Григорія Омельченка, юриста, новим головою СОУ. Обрано теж багаточисельний новий виконком Спілки, до якого входять представники всіх областей України, а теж і представники з східної діаспори. Намічено широкий плян праці Спілки на чергову каденцію, приймаючи на

Засідання виконкому Спілки Офіцерів України 3 квітня 1992 року

Голова ОБВУ майор д-р Святомир М. Фостун промовляє в часі зустрічі в редакції часопису «Народна армія». Зліва пполк. Василь Білан, гол. редактор часопису, голова ОБВУ, полковник Володимир Мулява, полк. Анатолій Кошіль. Квітень, 1992 року

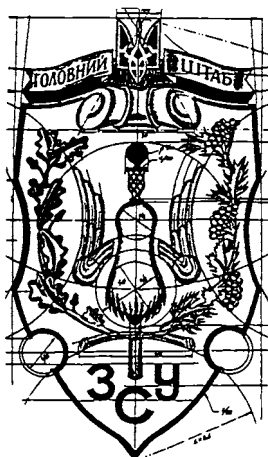
Генерал-майор В. Мартирусяну розмовляє з головою ОБВУ в будинку Офіцерів України

увагу різні конкретні пропозиції делегатів. Своїм представником у Верховній Раді офіцери обрали Степана Хмару. Домінував на З'їзді великий патріотизм офіцерів, що проявлявся майже у всіх виступах дискусантів, їхня велика турбота і бажання, щоб була утворена власна національно-свідома українська армія, щоб Крим і Чорноморський флот були українськими та щоб закріплювалася українська держава.

Третій З'їзд СОУ закінчився в неділю, 5 квітня о год. 6 увечері коли-то згаданий уже хор проспівав »Ой, у лузі червона калина«, а після того всі учасники З'їзду проспівали »Ще не вмерла України«, що було глибоко зворушливим моментом цієї історичної події у житті молоді, сучасної української держави.

Полк. Сергій МОКРЕНЕЦЬ
ГШ ЗСУ

ЕМБЛЕМА ГОЛОВНОГО ШТАБУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Емблема Головного штабу Збройних Сил України являє собою щит синьої барви, на якому зображені золоті бунчук та крила, охоплені вінком, утвореним дубовою та калиновою гілками, причому дубова гілка розташована з лівого боку, а калинова — з правого. Над щитом, по центру емблеми, розташовано Державний герб України — Тризуб, від якого відходять в обидва боки стрічки, що містять напис »Головний штаб«. У долішній частині поля щита розміщено аббревіатуру »ЗСУ«, тобто »Збройні Сили України«.

Щит символізує надійний захист народу України, який покликаний забезпечувати Збройні Сили України. Щит виконаний у стилізованій під українське барокко формі. Це мотивується тим, що період українського барокко — від середини XVII до початку XVIII століття — був періодом могутнього розквіту культури в Україні, становлення української козацької держави. Звертання до ефектного стилю барокко надає художньої привабливості емблемі Головного штабу, а також символізує історичну традицію державотворення та збройного захисту держави в Україні.

Бунчук виступає тут як історична, традиційна для України та її Збройних Сил ознака вищої військової влади, генеральної старшини козацького війська.

Крила, спрямовані вгору, символізують сокола, що падає на здобич. Це, з одного боку, показує мобільність, стрімкість стратегічних рішень Головного штабу Збройних Сил України, а з другого — бунчук та крила разом являють собою стилізоване зображення Тризуба. Адже одним із прочитань герба України є стилізоване зображення сокола, що падає на здобич.

Дубова гілка — традиційний загальноєвропейський символ могутності й сили. Калина — це давній символ України, оспіваний у піснях і легендах українського народу. До того ж пісня »Ой, у лузі червона калина...« є однією з найпопулярніших пісень, створених українськими січовими стрільцями — збройними формуваннями українців у 1914-21 рр., які вкрили себе невимрущою славою у боротьбі за державність України. Тому зображення калинової гілки видається також цілком обґрунтованим.

ПИТАННЯ І ПРОБЛЕМИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

(Доповідь Міністра Оборони України ген.-полковника Костянтина Морозова на Всесвітньому Форумі Українців)

Вельмишановні Пані й Панове!

Щиро вітаю Вас у вільній Україні від імені особового складу її Збройних Сил з першими роковинами нашої волі. Сьогодні, як ніколи, варто замислитися над дорогою ціною нашої незалежності. Але вона сталася не як кон'юнктурний збіг політичних обставин, а як об'єктивний результат самоздійснення нації, як результат самоздійснення нації, як результат інтелектуальних, духовних і збройних змагань тисяч поколінь українців та інших народів, що поборалися з Україною в ім'я миру, хліба й волі. Саме тому нині перед чесною громадою, що представляє всіх українців світу, маю скласти чесну подяку за їхній вклад у світлу споруду нашої волі.

Враховуючи гіркий досвід Української Народної Республіки, ми першими з країн колишнього СРСР розпочали будівництво армії. Перший камінь у законодавчу базу будівництва власної армії в Україні було покладено 16 липня 1990 р. в Деклярації про державний суверенітет України. У ній підкреслювалося право України мати власні Збройні Сили, проголошувалися наміри республіки стати в майбутньому неутраляною і без'ядерною державою.

Відповідно до Акту проголошення незалежності, в умовах побудови молодого держави, була розроблена та прийнята концепція оборони та будівництва Збройних Сил України, а на її основі в кінці 1991 й на початку 1992 років — пакет законів про створення власної армії. Серед найважливіших практичних заходів щодо створення власної армії та підсумків у цьому питанні в першу чергу можна назвати наступні:

- 24 серпня минулого року війська, що знаходилися на території України, були переведені під її юрисдикцію, а в січні-травні цього року приведені до присяги на вірність народові України;

- 4 червня Рада оборони схвалила проєкт військової доктрини;

- на цей час ми практично сформували власні органи управління військами, а також усіх видів забезпечення, хоча цей процес триватиме до кінця 1993 року.

- забезпечена безумовна підпорядкованість Президентові і керівництву Міністерства оборони;

- за ініціативою й при активній участі наших експертів визначені квоти звичайних на-

ступальних озброєнь України та інших країн СНД і укладено відповідні угоди, які повністю відповідають вимогам договору про звичайні збройні сили в Європі;

- фактично закінчено формування українських угруповань сухопутних військ та Військово-Повітряних Сил;

- нарешті, проводиться активна робота подальшого реформування нашої армії.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що ми на сьогодні змогли вирішити головне завдання: **створити Збройні Сили України.**

Але вже сьогодні перед нами стоять нові набагато складніші проблеми, пов'язані з необхідністю трансформації теперішніх Збройних Сил з усіма їх недоліками, вадами, успадкованими від колишньої радянської армії, в якісну нову армію.

Вимоги якісного вдосконалення Збройних Сил України диктуються необхідністю зміцнення національної безпеки нашої держави. Мова йде про те, щоб надати Збройним Силам таких якостей, аби вони були спроможними максимально ефективно виконувати поставлені бойові завдання при якомога менших витратах суспільства на їх утримання.

Орієнтуючись перш за все на якісні параметри будівництва Збройних Сил, ми не повинні перевищувати можливості держави у фінансуванні оборонних потреб.

Україна, якщо враховувати необхідність її економічного відродження і створення ефективно-орієнтованого господарства, зможе витратити на утримання Збройних Сил — і про це свідчить світовий досвід — не більше 4,6% від валового національного продукту. Це, у свою чергу, порушує проблему приведення у відповідність бойових можливостей Збройних Сил і реальних військових загроз шляхом зменшення останніх. Необхідно відзначити, що рівень реальних військових загроз істотно залежить від вмілої й цілеспрямованої зовнішньої політики. Відповідним чином продумана військова політика нашої держави також може привести до значного зниження рівня військових загроз, що дозволить зменшити витрати на озброєння. Велику допомогу в цьому питанні могла б надати українська діаспора як на Сході, так і на Заході. Ми сподіваємося, що представники українства повністю використають свій вплив у країнах Заходу для зміцнення і розширення відносин України як з окремими

країнами, так і з міжнародними структурами, зокрема такими, як Європейська Рада.

На наш погляд, особливо великі можливості мають вихідці з України у налагодженню й розширенню різносторонніх добросусідських відносин на якісно новій основі з країнами СНД і перш за все з Росією.

Збройні Сили — дуже дорога структура. А кошти, тим більше сьогодні, у нас обмежені. Через те проблемою з проблем є ефективне використання ресурсів, наданих державою на утримання та розвиток Збройних Сил. Для цього потрібно вирішити принаймні два питання: по-перше, на основі військової доктрини треба **прийняти окремі концепції та програму розбудови видів Збройних Сил і родів військ**, і, по-друге, **визначити пріоритетність програм військового будівництва на сьогодні**. Такими програмами повинні стати:

● Перша — програма матеріального забезпечення та соціального захисту військовослужбовців і членів їх сімей. У центрі цієї програми — **вирішення житлового питання**:

● Друга — програма розвитку наукових досліджень і дослідно-конструкторських робіт, котра має забезпечити **розробку сучасних систем озброєння та військової техніки**, у першу чергу високоточних і мобільних систем.

У нас є тверде розуміння того, що особистий патріотизм, дисциплінованість та усвідомлення свого високого призначення у військовослужбовців повинні підкріплюватися реальним піклуванням про них.

Після підписання Паризьких угод про кількість Збройних Сил в Європі нашу армію чекає значне кількісне скорочення до 1995 року. Виконуючи ці угоди, ми перш за все повинні брати до уваги інтереси тих військовослужбовців, які змушені будуть покинути лави. Ми добре розуміємо, як важко зробити процес звільнення таким, аби люди були впевнені у своїх соціальних гарантіях, та ще й у час економічної кризи. Вихід — у розробці та реалізації урядових програм соціальної та психологічної адаптації, у створенні центрів професійної перепідготовки. І знову наші погляди спрямовані у бік західної діаспори: адже на Заході аналогічний досвід існує і з успіхом використовується.

Однією з найважливіших проблем будівництва Збройних Сил України є питання кадрів. Оскільки конкретна військова політика спрямована на демократизацію Збройних сил, повинна робитися відповідно підготовленими людьми, то й система підбору військових фахівців має відповідати цьому завданню.

Для вирішення цього складного питання нам буде кінце потрібен досвід країн розвинутої демократії. І ми сподіваємося, що українство західної діаспори знайде шляхи надання нам безпосередньої допомоги в цьому. Перш за все мова йде про розробку і впровадження в кадрову політику Міністерства оборони тієї чи іншої наукової, соціально-психологічної обґрунтованої і перевіреної на практиці системи підбору фахівців Збройних Сил України. Як відомо, в арміях західних країн з успіхом застосовуються найсучасніші системи підбору кадрів, у яких беруть участь соціологи, психологи, психофізіологи, народознавці тощо.

Зброя, бойова техніка сама по собі є купою металу. Без людей вона нічого не варта. Тільки в поєднанні з людським фактором зброя стає силою. Тому дух офіцерів та солдатів, їх світоглядні та ідейні настанови в армії відграють величезну роллю. Від морального духу людей зі зброєю залежить безздатність Збройних Сил. Треба визнати, що розпад СРСР і глибока суспільна криза у різних сферах життя болісно вдарили по моральному самопочуттю людей у військовій формі. Як серед цивільного населення, так і серед військових почався процес пошуків і хворобливих намагань зрозуміти, що відбувається навколо і знайти місце у нових суспільних реаліях.

Падіння старої державно-совєтської ідеології, на основі якої формувався моральний дух війська СРСР, призвело до виникнення певного вакууму. Велика частина військових ще й досі остаточно не визначилася й перебуває у психологічній розгубленості, особливо це стосується офіцерів старшого покоління. У військових частинах України сьогодні виникла цікава ситуація: старі ідейні засади впади, а нові ще не засвоїлися. Це ситуація вкрай небезпечна й потребує негайного вирішення. Адже ідейно-моральна невизначеність підірває дух армії. Для виправлення цього становища необхідно розробити чіткі засади української державності, базовані на ідеї свободи українського народу й розпочати їх широкомасштабне впровадження у військах. Кожен офіцер і солдат повинен виразно усвідомлювати свою **велику місію — захисту свободи українського народу й демократичного устрою Української держави**. У розробці згаданих засад повинні взяти активну участь українські науковці світу. Від результатів їх діяльності у великій мірі залежатиме наскільки швидко моральний дух армії стане міцним, а українська державницька ідея увійде в свідомість захисника України і посідає найвище місце в його системі цінностей.

Розбудова нових непересивих соціальних

відносин в армії, налагодження нового нена-
сильницького типу спілкування між мійсько-
службовцями вимагає комплектування со-
ціально-психологічної системи висококвалі-
фікованими практичними психологами, со-
ціологами, народознавцями, педагогами та
фахівцями культурно-просвітницької якості.
А це завдання можна виконати, з'єднавши зу-
силля всього українського світу.

На закінчення свого виступу хочу вислови-
ти надію, що наш форум допоможе розробці
механізму реалізації державотворчих завдань
і стане для світового українства справді кон-
солідуючим фактором у розбудові своєї дер-
жавності.

Бажаю всім вам успіху, шановні учасники
форуму. Дякую за увагу.

~~~~~

Володимир ЛУЦІВ

ОДИН З ІСТОРИЧНИХ ДНІВ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ

День 21 грудня 1991 р. буде записаний в ан-
налах української армії золотими буквами, бо
у цей день понад 700 вояків, прапорщиків та
офіцерів склали присягу на вірність Україні.
Це була перша така присяга, що відбулася у
Львові, де саме зродилася ідея створення
Української Національної Гвардії. Присягу
склала військова частина 7480 внутрішніх
військ, що розміщена на вул. Науковій у
Львові.

У чудовий день, на військовому майдані,
понад сімсот разів прозвучали такі знаменні
слова: «Я... вступаю на військову службу і
урочисто клянусь народу України завжди

бути вірним і відданим йому, сумлінно і чесно
виконувати військовий обов'язок, накази ко-
мандирів, неухильно дотримуватись Консти-
туції і законів України, зберігати державну і
військову таємницю.

Я клянусь захищати українську державу,
непохитно стояти на сторожі її свободи і не-
залежності. Я присягаю ніколи не зрадити
народу України!»

Прецизно розміщені військові сотні на ве-
ликому майдані, зодягнені у різні уніформи, а
між ними імпульсанта військова оркестра
створювали незабутню картину, що сповняє
великою гордістю та надією кожную українсь-

Марширує прапороносний почет з посвяченням прапором

Марширують ветерани УПА

Після посвячення прапорів та присяги полковника Вячеслава Третякова офіцери склавши присягу на вірність українському народові й Україні підписують акт присяги

На трибуні почесні гості — Преосв. Владика архієпископ Володимир Стернюк, всч. о. протопресвітер Ярема, офіцери Національної Гвардії, і представники міської і обласної Рад народних депутатів. Промовляє Вячеслав Чорновіл, тодішній голова Львівської обласної Ради

ку людину і впевняє, що це не сон, що це не знімання фільмових кадрів, а чудова дійсність, це город Льва, це Україна, це перший зародок української армії — Українська Національна Гвардія.

Де кілька хвилин після 10 години дня на трибуну ввійшли командири частини, полковники, офіцери, церковна і світська влада. Над майданом пронеслася команда струнко! А оркестра почала грати у ритмі пориваючого маршу «Гей, у лузі червона калина...»

Група офіцерів торжественно внесла на майдан під звуки цього маршу два синьо-жовті прапори. Один вивішено на майдані на щоглі, а другий стоятиме у кабінеті командира частини. Біля трибуни задержалися вояки та передали прапори головнокомандуючому, який перший зложив присягу. «Я, Вячеслав Третьяков... присягаю ніколи не зрадити народу України...»

Після цього зі словом до вояків і присутніх звернувся п. Вячеслав Чорновіл, голова Львівської обласної ради: «...Ви армія України, будете служити Україні в Україні, а не в Чехо-Словаччині, Грузії, Казахстані і, якщо треба буде її боронити, то ви напевно це зробите з честю. Будьте горді, що ви перші в Україні присягаєте на її вірність...»

Посвяту прапорів довершив ВПреосвященний архієпископ Володимир Стернюк від УГКЦерк-

ви та о. митрат Ярема від УАПЦ. Вони також звернулися до вояцтва та присутніх з привітаннями. Вояцтву проспівано многоліття. Зі словом виступали також пп. С. Давимука, Микола Горинь від Львівської обласної ради, від міської ради, матерів, молодшої генерації, наймолодших вояків тощо.

Усі вони наголошували, що після довговікового рабства, переслідувань настав волі час! Час будови своєї держави й армії, яка дбатиме про це, щоб ніколи вже не вернулося невірність нашого народу. Після цієї церемонії почався перемарш перед трибуною згаданих частин під бадьорі звуки мелодій «Повіяв вітер степовий», «Гей на горі та жінці жнуть», «Там на горі, на Маківці» та інших. Коли підносили прапор на щоглу — могуче «Ще не вмерла Україна» та грімкі оклики вояцтва Слава! Слава! Слава!

Дуже доброю оркестрою, що створювала відповідну атмосферу, керує заслужений артист України майор Іван Карпін. Йому треба завдавати підбір і оркестрацію українських маршів.

Після дефіляди винесено на майдан вишивками вкриті столи та спеціальні обгортки в яких були вкладені видруківана присяга та листи, що їх кожний особисто підписував, а зробивши це, кожний ще врочисто заявляв: службу народові й Україні. Присутні батьки й матері та чисельні присутні плакали з радости.

Та, щоб мати повну картину, як до цього дійшло, я поставив питання офіцерові, який дуже багато причинився до подій, які завершилися цією присягою на вірність України. Він — майор внутрішніх військ України, частини 7480, секретар виконкому Львівської обласної Спільки Офіцерів, Олександр Лобащук.

— Пане майоре, прошу розказати, що треба було зробити, щоб дійшло до цього прекрасного завершення Дня присяги на вірність України, свідками якого ми з Вами є?

— Державність незалежної України затверджується з кожним днем, особливо після референдуму. Це означає, що свідомість українського народу зростає й активно впливає на хід подій і життя в Україні. Але сама свідомість по собі приходить не загалом, багато залежить від провідників керуючих ідей, людей виданих справі національного відродження. Таким ядром у нашій частині став осередок Львівської Спільки Офіцерів України. І на II З'їзді Офіцерів України, я, а далі командир частини підполк. Володимир Турчак, старший прапорщик Андрій Бондар, голова Осередку капітан Олександр Соснецький, при активній допомозі майора Івана Карпина, майора Ярослава Ярещука, Дмитра Марчука, Степана Халедюка, Тараса Галанзія і других, впливали і впливаємо на політичне життя і настрої національного відродження Збройних Сил України серед військовослужбовців.

29 вересня 1991 р. в частині піднято національний синьо-жовтий прапор. Зразу почалось переслідування реакційно настроєного командування. Командир частини полк. Анатолій Казиміров обіцяв солдатам відпустку, аби зняли прапор з високої радіоошки, але ніхто не погодився, хоч відпустка для вояка чи не найголовніше захоплення в його службі. Після II З'їзду, що відбувся 2-3 листопада 1991 р. у Києві Осередок Спільки став ще більше згуртований і бойовий. 25 листопада під його впливом було знято на площах частини пам'ятник Леніну і Держинському. 29 листопада 1991 р. я написав у газеті «За Вільну Україну» статтю п. заг. «Чи станемо гвардійцями», в якій піддав критиці реакційне командування частини на чолі з полк. Казиміровим. Це дуже вплинуло на свідомість офіцерського складу, прапорщиків і вояків, хоч колектив військової частини на 60% складають неукраїнці, а вояки з Середньої Азії.

— Пане майоре Лобащук, а як тепер справа з полк. Казиміровим?

— Казиміров виїхав до Росії, на вищу посаду, награвувавши дорогих речей на Україні, наприклад, узяв собі без черги три кольорові телевізори.

— А як справи тепер у проводі?

— Новий командир Вячеслав Третьяков під впливом коптіливої роботи осередку повністю перейшов на сторону України. Осередок проводить підготовчу роботу серед військово-службовців. Нелегка ця праця, бо ще й досі надходять керуючі вказівки з Москви, які ніяк не хочеться втратити Україну, хоч 1 грудня 1991 р. проголошена народом незалежність. Але люди вже не ті, обставини не ті. Той час настав, час відродження України!

Нині 21 грудня 1991 р., це істинно Божий День. Збулося! Збулося те, про що мріяв народ України. Йі сини присягають бути вірними і боронити свою волю. Цей День увійде в історію Збройних Сил України, бо нині вояки бригади внутрішніх військ, що перебувають у Львові, прийняли військово присягу на вірність України. За нами підуть інші. Цього вже давно чекав страждальний і терпеливий український народ і все це збулося напередодні Різдва Христового.

Мушу додати, що нашим офіцерам і воякам заздрили узбеки, казахи і другі, стоячи в одному строю, бо і вони хотіли б бути дома і так присягу складати на вірність своїм народам.

Як Ви бачили, присягу на вірність України прийняв командир частини полковник Вячеслав Третьяков, за ними його заступники, офіцери, прапорщики, вояки. Представники наших Церков благословили воїнів і посвятили прапори України, один з них майоріє на офіційній щоглі. Дунали чудові мелодії й пісні Січових Стрільців, які ніколи не давали загинути співчужному українському народові. Батьки воїнів — своїх дітей, давали батьківське благословення! Народжується військо незалежної України, яке призване захищати її волю, її народ, її майбутнє!

— Пане майоре, як житель Лондона, який тепер працює в Україні для УГКЦеркви, якому дорога кожна українська людина, що готова віддати свій труд за волю й незалежність української держави, — дозвольте погратувати Вам у цей історичний День для українського воїна і його народу, що Ви склали присягу на вірність України. Від імені всіх українців у Великій Британії бажаює Вам, майоре Олександр Лобащук і всім Вашим співробітникам як і військовим колегам із Спільки Офіцерів України та Виконавчого Комітету Львівської обласної Спільки Офіцерів, усього найкращого та дальшого успіху в праці над формуванням Української Національної Гвардії — Української Армії.

**Щастя Вам усім Боже!
Слава Україні!**

ВОЇНІВ УПА ВЕЛА ДЕРЖАВНИЦЬКА ІДЕЯ

(Інтерв'ю з полк. Василем Куком — «Ковалем»)

— Пане Василю, з якими настроями ви зустрічаєте цей ювілей — 50-річчя Української Повстанської Армії?

— В цілому настрої у мене оптимістичні. Все таки радісно, що ми вже дожили до того часу, коли можемо відверто говорити про наші визвольні змагання, що можемо писати про них, можемо відзначати цю велику подію. Але з другого боку, дуже ще слаба, не повна суверенність нашої держави, дуже ще багато треба праці, багато зусиль, щоб вона могла самостійно вирішувати свої проблеми. А армія ще в нас не національна, не цілком сформована, і в господарському відношенні пов'язана зі старими структурами, і кордонів своїх не маємо, і оце «входження» в СНД — все це дуже знецінює суверенітет українського народу, української держави і доки в нас не буде своїх кордонів, своєї армії, свого флоту, доки не буде своєї валюти, незалежної економіки — доти навіть говорити про суверенну державу невірно.

А з іншого боку, у нас є всі можливості добитися успіху, тільки, від нас від нашого зусилля, від нашої праці залежить, якою ця держава буде.

— Яка ваша оцінка УПА як явища історії?

— Українська Повстанська Армія — це тільки одна зі складових частин національно-визвольної боротьби. Національно-визвольна боротьба охоплює всі аспекти — й політичні, й економічні, й збройні, й культурні. Визвольна боротьба велася протягом століть. Після програти визвольних змагань у 1920 році відразу зачалася нова фаза боротьби за державну незалежність. На східноукраїнських землях повстанські відділи боролися майже до 1925 року. Повстанські виступи продовжувалися і в 1933 році під час голодомору. Цей період визвольної боротьби майже не висвітлений.

На західноукраїнських землях боротьба велася під керівництвом Української Військової Організації (УВО). Але дуже швидко виявилось, що того недостатньо і треба переходити також до політичної боротьби. У 1929 році подала ОУН. Ця організація постійно готувала свої кадри для військової роботи, збройної боротьби. На всіх рівнях були військові референти, а при Крайовій екзекутиві були військові штаби. І коли наближалась війна, ці штаби дуже активно запрацювали. Військова робота — це тільки один бік масового визвольного руху, який охопив всю Україну.

Вже в 1940-1945 рр. розгорілася широка національно-визвольна війна. В цій війні ОУН виконувала роль політичного керівника. УПА виконувала військові завдання, а Українська Головна Визвольна Рада (УГВР) була свого роду нелегальним парламентом, який об'єднував усі політичні сили, всі політичні партії і керував повстанською боротьбою.

— Мені здається, що роль УПА унікальна в історії українського народу. Власне завдяки національно-визвольному рухові 40-50 рр. ми збереглися як нація. Навіть козаччина.

— Продовжу вашу думку. Визвольна боротьба 40-50 років дійсно не має аналогів у нашій історії. Бо коли козаччина основний наголос ставила на соціальний та військовий бік справи, то наша визвольна боротьба мала й державно-політичний аспект, вона мала на меті цілковито перевиховати націю, підготувати її до державного життя. У козаків були тенденції якоїсь орієнтації на зовнішні сили: то на польського короля, то на московського царя, то на турецького султана. УПА ж цілковито відкинула орієнтації на зовнішні сили, спиралася на духовну, психологічну та матеріальну підтримку українського народу.

— На мою думку, козаччину не рухала ідея державности, вони виборювали швидше не державу, а пільги, право розширити реєстр, підвищити платню, а бійцями УПА вела саме державницька ідея.

— Визвольний рух 40-50 рр. еволюціонував, дійшов до свого найвищого розвитку в державницькому розумінні. Він заклав фундамент під незалежну державу. Боровся не за привілеї, а за весь народ, за всю націю. І, очевидно, в тому відношенні немає аналогії.

Коли для козачтва було можливо підпорядкуватися у якійсь формі польському королю, визнати російського царя над собою, то УПА не визнавала над собою нікого. Україна, як сильна самостійна держава, потрібна лише українцям — ніхто з наших сусідів не захищений у сильній українській державі. Вони будуть робити все, щоб ми були слабкі, роз'єднати, щоб при нагоді знищити нас.

— А якщо глянути у світову історію на віддалі тисячоліть і поміркувати: чи було щось подібне до героїчної боротьби УПА в історії інших народів?

— По натурі можна порівняти з ірландцями, які вели боротьбу проти Англії. Тут може бути певна аналогія. Греки, італійці у мину-

лому столітті теж вели очайдушну боротьбу за свою незалежність. Але все ж таки, на мою думку, такого героїчного зриву мільйонів не було ніде, інші народи, що постали не мали водночас таких звороднелих ворогів, як гітлерівський нацизм та російський більшовизм. Ніде смерть не вважалася щастям, а для нас, українців, смерть дійсно була щастям. Було краще вмерти, аніж потрапити в полон до німців чи НКВД.

— **Як ви оцінюєте, скільки людей брали участь у визвольному русі 40-50 рр?**

— Якщо мова йде про ОУН, то у 1941 р. підпілля нараховувало понад 20 тис. осіб, не рахуючи симпатиків. Зберігся, наприклад, звіт крайового Провідника ОУН на українських землях Івана Климів — «Легенди» до Провідника ОУН Степана Бандери, в якому Климів подає таку цифру (за станом на липень 1941 р.). Крім того, в похідних групах на східні українські землі прибуло приблизно 6 тис. членів ОУН. Під кінець року кількість членів ОУН зросла у декілька разів і становила понад 100 тис. чоловік.

Іван Климів-Легенда

Коли 1942 року зачали творитися повстанські відділи, крім членів ОУН, які були організаторами збройної боротьби, в УПА влилися не члени ОУН, які, тікаючи від репресій окупанта, йшли в повстанці.

Ворожі джерела стверджували, що УПА нараховувала від 80 до 200 тис. бійців. За нашими даними за весь період УПА охоплювала до 200 тис. вояків, не рахуючи господарчих, санітарних, відділів зв'язку, іншого обслуговуючого персоналу. Якщо ж числити і їх, то не є перебільшенням, що активну участь у боротьбі брало не менше як півмільйона чоловік. Підтримувало ж УПА все українське населення, а також багато неукраїнців. Найсильніша армія була в 1944-45 рр.

— **А на сході України як?**

— Я був організаційним референтом Проводу ОУН з 1941 року і був відповідальний за організацію роботи на східних землях. На початку 1942 р. поїхав на східні землі й очолив Провід ОУН на південносхідних землях. На сході були два центри: один — у Києві, другий — у Дніпропетровську, він своїми впливами охоплював увесь Донбас. ОУН спиралася на сході виключно на місцеве населення, яке забезпечувало нас житлом, продовольством і всім необхідним. Населення східних областей цілковито сприяло і допомагало українському визвольному рухові. Коли люди ще не знали, чи ми з німцями, чи проти них, то ставилися до нас обережно, а коли побачили, що ми ведемо боротьбу проти німецьких окупантів і проти більшовиків, коли довідалися що наше гасло: «Смерть Гітлеру! Смерть Сталіну!» — у нас з'явилися дуже багато прихильників.

Коли ж у 1943 р. з'явилися можливості творити на Сході повстанські відділи, вони були створені на Уманщині й на Вінничині. Тут діяв курінь, ним командував Омелян Грабець — «Батько». Був відділ УПА також і в Холодному Ярі.

— **Кого б з друзів ви хотіли б згадати у ці ювілейні дні.**

— Хотілося б всіх, хто брав активну участь у цій героїчній боротьбі: і командирів, і рядових вояків, і селян, які ділилися з нами останнім. Селяни навіть більше ризикували, ніж ми. Вони наражалися на арешти, тортури. Коли я згадаю минуле, то найбільше ціную отих простих людей — селян, робітників, інтелігенцію, які, не раз ризикуючи навіть своїми дітьми, допомагали нам чим могли. Коли б ми не мали також масової підтримки народу, ми б не протрималися й року. Все тільки завдяки їм, їхній жертвенності і любові до свого народу.

Ну, а щодо бійців і командирів, то всі вони героїчно боролися. Якоїсь різниці, до речі, в побуті між командиром і бійцем не було. Командир жив і спав у таких же умовах, як рядові бійці, так само харчувався і одягався.

— **Хто був вашим найближчим другом?**

— Друзів було багато. В близьких стосунках був я з Іваном Климовим — «Легендою», крайовим Провідником на ЗУЗ і Осипом Незпальком — Провідником Подільського краю, Романом Кравчуком і багатьма іншими.

Іван Климов у побуті був надзвичайно простим і дружньою людиною. Одного разу приходжу до нього — він увесь замазаний фарбою, каже: «Друкую бюлетень». Говорю йому: «Ну що, нема кому зробити?» «Та вони не дуже добре знають, як це зробити — відповідає — то й я вирішив показати їм».

Він просто одягався, не мав постійної хати. Климов був ідеальним підпільником, ніколи «не сидів» на одному місці. Лиш тільки ворожа розвідка довідувалася, де він є, а Климов уже пішов у інше село. Він всюди мав добру інформацію про ситуацію в терені, відзначався феноменальною пам'яттю. Знав усі паролі, ключки на пам'ять. У грудні 1942 року був заарештований Гестапо. На допитах нічого не сказав, за кілька днів був замордований на смерть.

Після проголошення 30 червня 1941 року незалежності України й негативної реакції німців, «Легенда» один з перших перейшов у підпілля і почав організовувати протинімецьку збройну боротьбу.

Були в мене також добрі, дружні стосунки з Романом Шухевичем.

— **Які людські якості Романа Шухевича?**

— Роман Шухевич був бойовий, відважний, дружній, толерантний. У нього не було догматичного підходу до вирішення політичних

*Головний Командир УПА
ген. хор. Роман Шухевич — Тарас Чупринка*

справ. У Проводі ніколи не нав'язував своїєї думки. Це було керівництво всього Проводу.

Як людина був дуже культурний, грав на фортепіано, був ввічливий, старався притягнути до роботи не тільки націоналістів, але й осіб інших політичних поглядів. Був ініціатором заснування УТВР. Військові знання отримав у Німеччині та самоосвітою.

— **Поясніть нашим читачам: як так трапилося, що українські патріоти проходили вишкіл у німецьких школах?**

— Тут нема нічого надзвичайного. Коли держава укладає з державою союз, то це нормально, а коли підпільна організація використовує якусь державу для своїх цілей, то на це треба дивитися як на зраду? Це зовсім не так. Коли США і Велика Британія співпрацювали з Радянським Союзом проти гітлерівців, то це було нормально, бо так вимагали їхні інтереси. Так і ми домовилися з Вермахтом, котрий був зацікавлений в активізації антибільшовицької боротьби в Україні і погодився

*Національний узбекський підвідділ УПА
«Північ»*

вишколити частину наших людей, які, до речі, присягали українському народові, а не німцям. Ідеологічний вишкіл вели в батальйоні в націоналістичному дусі. З німцями була домовленість, що в разі війни ми будемо брати участь у боротьбі проти більшовиків на території України. Але при умові, що німці визнають українську державу.

— Скільки людей пройшло вишкіл у німецьких школах?

— Два батальйони приблизно 1000 осіб. Коли німці арештували Степана Бандеру та Ярослава Стецька, вороже поставившись до української державности, вояки висловили протест і зажадали їх звільнення. За це батальйон був інтернований. У листопаді 1941 року батальйон реорганізовано і за індивідуаль-

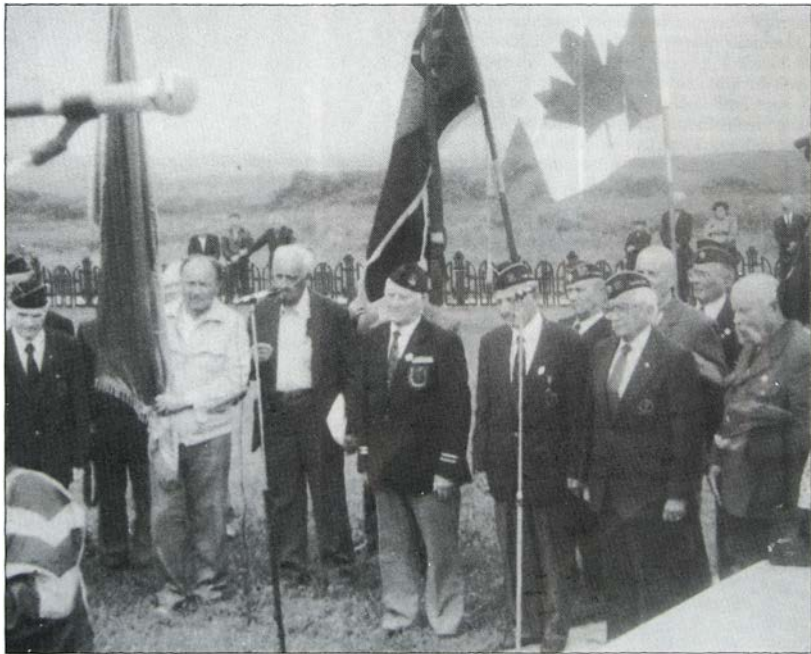
ними договорами відправлено в Беларусію для охорони шляхів. Через рік батальйон розформовано. Майже всі офіцери і підофіцери, підстаршини та вояки влились у 1943 р. в УПА. Роман Шухевич перейшов у підпілля і став Головним Командиром УПА та Головою Проводу ОУН і Генеральним Секретарем УГВР.

— Що б ви хотіли побажати читачам «Народної армії»?

— Щоб усі, зокрема молодь, включилися активно у державнотворчий процес та на всіх ділянках, всюди, де тільки можна, будувати органи справжньої української держави, зокрема, щоб брали участь у розбудові нашої національної армії.

(Вів розмову Роман Коваль)

ОбВУ на святкуваннях 50-річчя УПА в Україні

У Дем'яновому лазі

Петро КРОПИВА

ТО ДЕ Ж МОГИЛА МАЗЕПИ?

Я, як очевидно, й багато інших читачів, з великим інтересом зустрів публікації про гетьмана Мазепу, що належать перу зарубіжних авторів, вихідців з України. І можна тільки вітати починання газети «Літературна Україна», яка надрукувала доповідь І. Борщака «Мазепа, людина і історичний діяч», а також монографію Василя Луціва «Життя і смерть гетьмана Мазепи на чужині», написані на основі вивчення зарубіжних історичних джерел. Посилаючись на архівні матеріали, що зберігаються в Стокгольмі, і хроніки молдавського літописця Костина, Луців описує останні страдницькі дні Івана Степановича Мазепи. У цій праці мені сподобалося все, за винятком одного епізоду. Йдеться про отруєння Мазепи, який нібито взяв отруту з рук священника. І не тільки тому, що цей епізод не доведений дослідниками, а й тому, що жодному священикові не властиво відбирати життя у свого ближнього навіть на його прохання. Адже це означає взяти великий гріх на свою душу.

Особа Мазепи в історії України і Росії надзвичайно складна й неоднозначна. Тож кожен дослідник трактує її, виходячи з власних позицій і переконань і, навіть залежно від того, з якими джерелами йому вдалося ознайомитися, з обов'язковою поправкою на час.

За 21 рік гетьманування на Україні Мазепа, маючи майже необмежену владу, не міг не справити істотного впливу на розвиток суспільства, його культуру, релігію тощо. І історики, слуги «єдиної і неділимої Росії», в тому числі такі відомі вчені, як Бантиш-Каменський, Соловйов, Костомаров та багато інших, просто змушені були в той час не зовсім об'єктивно висвітлювати роль Мазепи — вони за-суджували його за зраду, до того ж трактували як зрадника не тільки російського, а й українського народу.

Проте не слід забувати, що наприкінці XVII століття Україна вже вважалася складовою частиною російської імперії і історики просто мусили захищати інтереси Росії, а не України. Коли б вони вчинили інакше, то їх роботи не пропустила б всесильна цензура того часу. Ось чому не можна робити поспішних висновків про упередженість істориків того часу в оцінці окремих вчинків гетьмана.

Радянські ж історики у своїх звинуваченнях Мазепи пішли ще далі, називаючи його не тільки зрадником і ворогом українського народу, а й сепаратистом, що намагався відокремити Україну од Росії. Яких тільки ганебних ярликів на нього не навішували, запозичивши багато з них від своїх колег-істориків минулого!

Тим часом не треба забувати, що Петро І не завжди справедливо ставився не тільки до українських козаків, а й до самого гетьмана, підпорядкувавши його О. Д. Меншикову. Гонимого гетьмана образив наказ Петра І робити все, чого зажадає Меншиков. Цей наказ був сприйнятий Мазепою як вияв неповаги до нього і його заслуг. «Ось яка мені на старість пошана за мою багаторічну вірну службу! Велять бути під Меншиковим!» — казав Мазепа близьким людям.

Козаків посилали на найважчі роботи, змушували їх до непосильної праці, погано годували, третина з них не поверталася додому, але писати про це було заборонено. Було дозволено тільки захоплюватись великодушністю Петра.

Нині, спохватившись, з Мазепи почали знімати ганебні ярлики, замінюючи їх новими, похвальними і, на жаль, іноді роблять це зовсім невміло, приписують гетьманові уявні заслуги, нічим їх не підтверджуючи. Наведу лише кілька прикладів. Так, у 25 номері журналу «Україна» за 1989 рік було опубліковано статтю кандидата історичних наук Василя Марочкіна «Гірка чаша гетьмана Мазепи». Йі автор, бажаючи підкреслити особливі заслуги козацького гетьмана, твердить, ніби Мазепа першим у Росії був удостоєний високого ордену Андрея Первозванного. Він пише: «Перший російський орден вручили не Олександрові Меншикову, не Федору Апраксину, не Федору Головіну, а саме Мазепі». А п'ятьма рядками нижче автор повідомляє, що не погрішити проти істини, висловивши думку: одним з головних натхненників Петра І на шляху до реформ був Мазепа. Не зрозуміло, навіщо так ревно старатися ввести в обман довірливого читача? З яких міркувань? Для чого потрібні вигадки і домисли щодо заслуг Мазепи, коли в нього і своїх, справжніх, більше, ніж до-сить. Адже про Мазепу знає весь світ.

Про нього писали не тільки російські та українські історики і письменники — Пушкін, Рилєєв, Костомаров, Соловйов, Аркас, Антонович, Уманець, Багалей, Лепкий, Маркевич, Величко, Грушевський, Старицький, а й іноземні автори: Байрон, Словацький, Вольтер, Леклерк, Лесюр, Симоновський, Стеблевський, Гордон і багато інших. Йому присвячували опери найкращі російські та іноземні композитори.

Так, справді, Мазепа був кавалером ордена Андрея Первозванного, але не першим. Крім цього ордена гетьман був удостоєний ордена Білого Орла, а 1707 року він, за клопотанням Петра I, дістав від австрійського правителя титул князя священої Римської імперії. Що ж до твердження автора про те, що Мазепа був першим кавалером ордена Андрея Первозванного, то воно не відповідає дійсності.

1698 року Петро I, повернувшись із закордонної подорожі, за прикладом інших володарів Європи встановив у Росії орден на честь святого апостола Андрея Первозванного. Ордену було присвоєно девіз: «За віру і вірність» і першим кавалером цього ордена був не хто інший, як боярин, генерал-адмірал і фельдмаршал Федір Олексійович Головін, орденські знаки якому вручив Петро I 10 березня 1699 року. Другим кавалером цього ордена був і І. С. Мазепа. Петро I власноручно 8 лютого 1700 року нагородив Мазепу знаками цього ордена. У грамоті до нагороди було записано: «...обдарував Своєї Царської Величності підданого війська запорозького обох боків Дніпра гетьмана Івана Степановича Мазепу за численні його у військових трудах заслуги знатні і ретельну вірну службу, які він з Його Великого Государя Малоросійськими regimentу свого ратними людьми проти Його Великого Государя неприятелів Султана Турського і Хана Кримського через 13 років військи численні хоробрі перемоги чинив...» У 1708 році за зраду російському цареві і за з'єднання з Карлом XII Мазепа був позбавлений цього ордена і відлучений од Церкви.

Петро I був лише шостим кавалером ордена Андрея Первозванного. Його вручив йому після подячного молебства у похідній церкві генерал-адмірал і канцлер Ф. О. Головін за взяття Петром I двох шведських кораблів у бою в гирлі Неві.

Що ж стосується твердження автора про те, що Мазепа був одним з головних натхненників Петра I на шляху до реформ, то думка ця більш ніж сумнівна. Відомо, що Петро I порушив умови укладеного Богданом Хмельницьким з його батьком Олексієм Михайловичем

Гетьман Іван Мазепа

договору, позбавивши українське козацтво наданих йому за цим договором привілеїв, почав проводити політику закріпачення українського народу, віддавав своїм вірним слугам українські землі, збільшував податки, використовував українське населення для будівництва фортець, на лісорозробках півночі, на прокладанні каналів, де українське козацтво гинуло від непосильної праці, голоду і злигоднів. Тільки за два роки податки збільшилися майже в десять разів. То неже всі ці «реформи» були проведені Петром I за порадою Мазепи?

Мене більше засмутила, ніж порадувала поява в «Літературній Україні» (№49 за 6 грудня 1990 року) статті Ростислава Пилипчука «Микола Садовський над могилою Івана Мазепи». І ось чому. Автор висловлює жаль з того приводу, що наша наука забула про джерело, в якому засвідчено, що могила Мазепи в 70 роках XIX століття ще була у церкві монастиря в Галаці. Посилаючись на спогади видатного театрального діяча Миколи Садовсь-

кого (Тобілевича), автор не замислився над достовірністю цих повідомлень.

Садовський розповідає, що під час російсько-турецької війни (1877-1878) він, опинившись випадково в Галаці, зайшов у тутешній собор, почав розглядати його архітектуру і оздоблення і випадково помітив «гробничку», на яку він раніше не звертав уваги. Далі йде описання місця розташування гробниці, яка начебто була з правого боку собору.

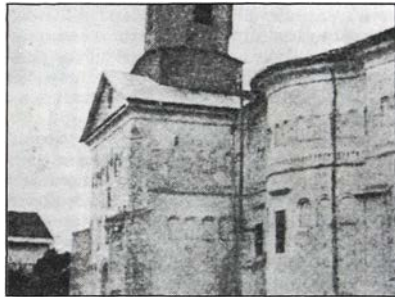
Далі він докладно описує її: «Біла, невелика, завбільшки із скриню на колесах, з мідною дошкою зверху і написом мідними літерами латинським шрифтом: »Іван Степанович Мазепа, гетьман славного низового війська запорозького і всієї України, року Божого. . .«, а далі суцільні вигукі захоплення визначного театрального діяча.

Шановний автор Р. Пилипчук вже від себе робить висновок про те, що свідчення Садовського про місце знаходження цієї могили винятково цінне.

Чи можна погодитися з цією думкою? Наскільки велика її цінність для науки? Мені здається, що ці відомості не становлять наукової цінності хоча б тому, що вони недостовірні і суперечать іншим джерелам, на підставі яких історики дійшли цілком протилежних висновків. Не міг Тобілевич бачити могили Мазепи в Галацькому соборі у 70 роках минулого століття хоча б тому, що в цей час її там не було. Не міг він прочитати і напис на надгробку та ще й на мідній дошці мідними літерами латинським шрифтом: »Іван Степанович Мазепа, гетьман славного низового війська запорозького і всієї України року Божого. . .«
Давайте повернемося до хронік літописця Молдавії Миколи Костіна (1662-1711 рр.), сучасника Мазепи, в яких є цікаві відомості про смерть і поховання українського гетьмана. »Поховальний обряд було звершено у парафіяльній церкві села Варниці коло Бендер, потім тіло його було поховане у монастирі святого Георгія. Проте навіть у могилі Мазепа не знайшов спокою, яким не користувався і при житті.

Через кілька місяців після похорону під час Прутської кампанії, що відбулася при господарі Дмитрі Кантемірі, турки захопили і розграбували місто Галац: вони відкопали тіло Мазепи, розраховуючи знайти великі скарби в його могилі і, як кажуть, викинули його тіло на берег Дунаю. Твердять, що після смерті гетьмана у нього знайшли суму в 160 тисяч золотих червінців і зверх того значну кількість срібних монет, але з них 40 тисяч червінців взяв Карло XII, інше ж майно дісталось його племінникові Войнаровському».

Прочитавши це повідомлення і зацікавившись ним, видавець хроніки М. Костіна, письменник М. Кагальничану, людина вельми цікава, допитлива, вирішив перевірити достовірність даних Костіна і спеціально вирушив у Галац. Після ретельного огляду собору і ще більш ретельного розпитувань ченців цього монастиря, встановив: монастир Святого Георгія у Галаці розташований на березі Дунаю. Ця старовинна будівля була зведена генуезцями ще до виникнення молдавської держави. Гетьман Мазепа був похований у ньому в самій середині храму, в цегляному склепі. Поверх склепу лежала надгробна плита з гербом Мазепи і зображенням одноголового орла у вигляді прикраси. При пограбуванні могили Мазепи турками надгробна плита була розбита, але потім її, вже розбитою, поклали на старе місце. Написи, що були на ній, поступово стерлися до такого ступеня, що їх не можна було прочитати, проте одноголовий орел все ще був помітний. Уже 1835 року ніхто з ченців Галацького монастиря не знав, хто в цьому склепі похований.

Церква св. Юрія, де був похоронений гетьман Іван Мазепа

Далі Кагальничану повідомляє, що в цьому ж таки 1835 році у Галацькому соборі Юра було дозволено поховати померлого молдавського боярина Д. Дерекчі-Баша. Копавши його могилу, ченці наштовхнулися на іншу могилу, де нібито була труна Мазепи. Відкривши віко труни, вони побачили череп і кістяк покійного. Відсунувши зотлілі останки набік, ченці вирішили покласти в цю ж труну і тіло Дерекчі-Баша. Через кілька років уряд Молдавії видав положення, згідно з яким було заборононо ховати померлих всередині храмів.

Родичі Дирекчі-Баша, виконуючи що вказівку уряду, відкрили гробницю, виявили останки свого родича (начебо разом з кістками колишнього гетьмана України), відправили Панахиду, перенесли ці останки до нової гробниці і поховали поза стінами церкви, справа від входу до неї. Таким чином у сорокових роках минулого століття гробницю у церкві Галаца не було і, отже, у 70 роках Микола Садовський не міг її бачити. Не відповідає і описання гробниці, начебо побаченої Садовським, описанням інших відомих авторів.

Стару розбиту плиту з гробниці родичі померлого подарували, як історичну цінність братові покійного молдавського господаря Михайлу Гиці, збирачеві молдавської старовини, творцю історичного музею.

На могилу поклали нову надгробну плиту. Каменерізові доручили на мармуровій плиті зробити новий напис з даними Дирекчі-Баша і зображенням одноголового орла, який був вирізьблений на плиті гробниці Мазепи. Цей орел ім дуже сподобався. Проте різьбяр за прикрасу обрав іншого орла, орла з австрійського герба. Нема справжніх доказів, що в цій могилі є хоча б одна з кісток Мазепи. Більшість дослідників, у тому числі і Бельдіє, схильні гадати, що Мазепа був похований у Галацькому соборі, окремі ж історики відкидають цей факт. Так, доктор В. Транке називає іншу церкву, у якій начебо був похований Мазепа.

А як вже висвітлюють смерть і поховання гетьмана російські історики? Очевидно, не випадково в жодній з радянських енциклопедій не вказано місце знаходження могили Мазепи.

Не сказано про це і в 16-томній історичній енциклопедії. І взагалі в історичних дослідженнях дуже багато суперечливих даних, які іноді взаємо-виключають одне одне. На жаль, частина архіву гетьмана згоріла в Батурині при знищенні резиденції Мазепи О. Д. Меньшиковим, а частина паперів, взятих Мазепою із собою, була ним спалена перед смертю.

Достовірно відомо, що після поразки шведів під Полтавою 1709 року Мазепа разом з рештками військ Карла XII, у почіт шведського короля втік у турецьку фортецю Бендер-ри і 28 серпня (8 вересня) 1709 року помер у селі Варниці, у таборі шведського короля

поблизу Бендер. Проте ніхто точно не знає й досі, де його могила. Окремі відомі історики міняли місце її знаходження. Так відомий історик Бантиш-Каменський, докладно описавши похорон Мазепи, висловив припущення, що «Тіло Мазепи віддано землі у Варниці поблизу Бендер» (Історія Малоросії, т. III, стор. 124 і примітка 187). Ці ж дані повторив також історик Микола Маркевич у другому томі «Історії Малоросії» на стор. 505: «Він лежить у Варниці поблизу Бендер».

М. І. Костомаров у першому виданні своєї монографії про Мазепу, виданий 1883 року, повторив думку цих шановних істориків про похорон Мазепи у Варниці, але потім дещо змінив своє визначення і написав: «Його опустили в землю неподалік від королівського стану у Варниці, поблизу Бендер, але через деякий час перевезли його труну в Ясси, а там вчинили урочистий похорон. Потім він, спираючись на дані Енгеля, Бантиш-Каменського і шведських мемуаристів, описує процес похорону. У своїй монографії «Мазепа», виданій у Львові 1895 року, Костомаров відзначає:

«Тіло його, за розповіддю Войнаровського, Григорія Герцик відвіз до Галаца і там його поховано, очевидно, в місцевому монастирі». Після додаткового ознайомлення в шведськими джерелами, Костомаров записав: «Труну Мазепи через деякий час було перевезено до Ясс і тут урочисто поховано. Карл XII був на похороні, віддаючи останні почесті своєму спільникові. Попереду траурного кортежу грали королівські сурмачі: труну було обито червоним оксамитом з широкими золотими розводами; везли возом, запряженим шістьма білих коней. Обабіч труни рядами йшли козаки з оголеними шаблями. Перед труною гетьманський бунчужний ніс гетьманську булаву, що виблискувала перлами і самоцвітами...»

М. Грушевський, відомий український історик, повідомляє, що Мазепу поховано в монастирі у Галаці, на Дунаї. С. М. Соловйов у своїй капітальній праці «Історія Росії з найдавніших часів» у т. 16, на стор. 350, означає «22 вересня 1709 року Мазепа вмер і похований у Варниці, поблизу Бендер; пішла чутка, що, побоюючись потрапити так чи інакше до рук царя, він отруїв себе; з інших, вірогідніших джерел, він умер по старості, від втоми і горя».

НЕВМИРУЩА СЛАВА КОЗАЦЬКА

Проходять десятиліття, минають віки, але український народ ніколи не забуває тих своїх синів, хто в різні часи захищав його свободу, честь і незалежність. Він пам'ятає, що у перших рядах його захисників були козаки, як реєстрові, так і запорізькі, які місцем свого перебування обирали Запорізькі Січі. Вважалося, перша з Запорізьких Січей — Хортиця, що існувала в 1553-1557 роках, була створена при активній участі гетьмана запорізьких козаків Дмитра Вишневецького-Байди, людини незвичайної, яскравої долі. Він походив з нашого краю (народився у Вишневці нині Тернопільської області, йому належали кілька сіл Кременецького повіту).

Запоріжці брали активну участь у повстаннях, спрямованих проти експлуататорів, в тому числі в повстанні 1591-1593 років, яке охопило і Рівенщину, і яким керував гетьман українського козацтва К. Косинський.

Жителі багатьох міст, селищ, сіл Рівенщини пам'ятають і про участь козаків ще в одному повстанні під керівництвом сотника Острозького замку, учня Острозької академії Северина Наливайка, яке в 1594-1596 роках охопило наш край.

Про бої, які вели козаки Наливайка поблизу села Коростятин (нині Малинівка Гощанського району), завжди нам нагадують численні їх могили біля цього населеного пункту.

Ще одного славного випускника Острозької академії, майбутнього гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного український народ і досі славить у піснях за його мужність, відвагу, військову майстерність. Він же виявив себе талановитим флотоводцем: біля Очакова Сагайдачний провів блискучу морську битву запорізьких козаків з турками, а потім досягнув блискучої перемоги над турецько-татарськими військами під Хотиним у вересні 1621 року.

А хіба можна забути грізні події визвольної війни українського народу 1648-1651 років? Тоді і наша рівненська земля палала полум'ям страшного воєнного пожарища. Так, жителі міста Рівного у цей час сформували два повстанських загони, які нещадно громили своїх експлуататорів-панів. Внесли свій вклад у цю боротьбу і жителі Дубно, Острога, Степана, Тучина, інших населених пунктів краю.

Сотні уродженців Рівенщини мужньо у свій

час воювали у Зв'язгельському полку, котрим командував полковник М. Тиша. І в Поліському, що діяв на півночі нашої нинішньої області. Селяни, ремісники, міщани допомагали козацьким ватагам, полкам при цтурмах Острозької, Дубенської фортець, де засіли зі своїми загонами польські магнати.

Коли у 1651 році українське військо, очолюване гетьманом Богданом Хмельницьким, на Волинь «полками надходило», хлібороби села Милостів (нині Рівенського району) «на миль четьре вышедши» зустріли своїх визволителів і показали одному з загонів найкоротший шлях через річку Горинь.

Рівенчани активно допомагали одному з найближчих сподвижників Б. Хмельницького Максимові Кривоносу (Перебийносу, Вільшанському), про якого народні перекази стверджують, що ніби він родом з Острога. Кривонос командував по чергову Черкаським, Уманським, Білоцерківським полками. Його війська влітку 1648 року взяли під ряд замків, маєтків, міст, містечок Рівенщини і серед них — Остріг, Кореш, Межиріч, Тучин.

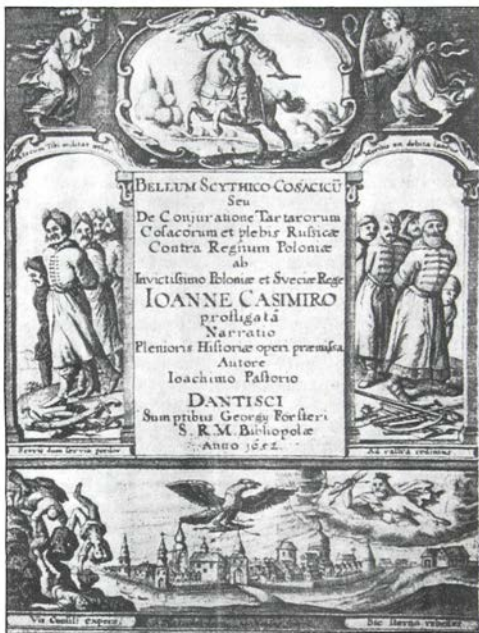
А на початку серпня того ж року козацьке військо визволило Рівне, Клевань, Остріг. До речі, князь Ярема Вишневецький двічі намагався вибити козаків та повстанців з Острога, але даремно. Повстали на чолі з П. Галавцем успішно відбили всі напади ворога.

Рівенчани допомагали козацьким військам у Берестецькій битві, яка відбулася в червні-липні 1651 року на території нинішнього Червоноармійського району.

У цій битві прославились тисячі кращих синів українського народу — козаків та повстанців і серед них — невідомі нам триста героїв, які всі до одного загинули в лютому багатогодинному бою, але не здалися на милість ворога, як не здався і останній захисник поля битви козак, якого в народі називають козаком Іваном Нечаєм. Виключну мужність, відвагу, військову винахідливість тут виявив і калницький (віницький) полковник Іван Богун, який вивів козацьке військо з оточення.

Виявили мужність та героїзм в бою між селами Плоска і Семидуби поблизу Дубно і козаки, які відступали з-під Берестечка. Багато їх тут полягли смертю героїв, але жоден не здався, як і під Берестечком, ворогові.

Наголовна обкладинка історичної праці данцігського історика Йоахіма Пасторіюса з 1652 року «Війна скитсько-козацька або змова татарів, козаків і руського простолюддя проти польського королівства»

І після цих битв козацькі частини не раз бували на Рівенщині. Так, восени 1654 року козацькі загони під проводом гетьмана Богдана Хмельницького вирушили на Волинь. Передові частини їх на чолі з черкаським полковником Я. Пархоменком розбили польський табір між Острогом та Межиріччем (Острозьким).

Незабаром було зайнято ряд міст та сіл Рівенщини, серед них — Рівне, Корець. Козацькі частини у вересні 1654 року дійшли до Дубно, де розташувались між Варковичами та Криловим.

Наприкінці 1656 року на Рівенщині знову побували козацькі частини. Ними командував полковник А. Жданович. А протягом наступного року українське військо зайняло заставами територію між Случем та Горинню з містами Остріг, Гоща, Степань, Корець, Тучин та ін.

Під час шведської війни з листопада 1705 року тривалий час перебував у Дубенському замку гетьман України і князь римської імперії Іван Мазепа, який з шістьма тисячами ко-

заків повертався з Польщі. Саме тут, у Дубно, в присутності майбутнього гетьмана І. Скоропадського він отримав орден св. Івана Єрусалимського і звання Мальтанського кавалера. Перебування у Дубно дало можливість гетьману Мазепі встановити у Білокриницькому маєтку (тепер Тернопільська область) княгині Анни Дольської таємний зв'язок з познанським воеводою С. Лещинським, що прискорило розрив стосунків гетьмана з Петром І.

Про перебування козаків на Рівенщині нам завжди нагадують численні їх могили, насамперед на полі Берестецької битви, де звівся величний пам'ятник героям, котрі загинули у цій битві — храм святого Юрія Переможця на «Козацьких могилах». Там же, на одній із братських могил козаків та повстанців, влітку 1990 року члени осередку Товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка «Просвіта» встановили огорожу-хрест, вилиту з металу. Не забудуть люди й урочистостей у зв'язку з освяченням пам'ятного знака на місці героїчної

*Гетьман Богдан Хмельницький після перемоги над поляками в бою під Пилявцями.
Картина І. Манці*

загибелі козаків біля сіл Пłosка та Семидуби Дубнівського району (автор проєкту поет та художник М. Тимчак). В області є цілий ряд пам'ятників гетьману Богданові Хмельницькому у Рівне, Мізочі та біля села Гільча Здолбунівського району. Рівенчани свято бережуть козацькі могили поблизу сіл Грем'яче, Кургани, Вельбівне Острозького району, с. Щекичин Корецького, в селах Здовбиця, Коршів Здолбунівського району.

... Відтоді, коли у нашому краї вели гарячі, жорстокі бої козацькі загопи, минули сотні років, проте у пам'яті народній досі зберігаються пісні, легенди, перекази, що розповідають про мужність та відвагу козаків-героїв. Самодіяльні художники присвячують їм свої крапці твори. Мова тут в першу чергу про Л. Спаську з Острога та С. Чуприну з Степана.

Іменами козаків названо вулиці в містах, селищах і селах області.

КОЗАКИ — ПІДВОДНИКИ

Останнім часом у нашій періодиці з'явилися цікаві повідомлення істориків, етнографів, фольклористів тощо з далекого минулого звияжної Січі Запорізької. Привернули увагу виступи старшого наукового співробітника Інституту історії АН О. М. Аланович.

Доводилось і мені натрапляти на вельми цікаві й оригінальні речі із сивої давнини, зокрема на речі, які належали запорізькому козацтву. Пригадується зустріч з мешканцем Кіровограда Олесем Яковичем Корецьким. Власне, знайомство почалося не з ним, а з його самобутнім музеєм.

Музей і справді незвичайний. Двокімнатна квартира з кухнею і коридором вивпнена розмаїтими експонатами. Деякі з них стали надбанням державних музеїв Кіровограда та Києва. Тут зброя, одяга козацька, речі домашнього вжитку, картини, монети, книжки, колекція козацьких люльок... Усе це свідки минулої волі й неволі козацької, болю, туги, сліз і радості, наруги і звияжних боїв українського народу.

Я не фахівець з образотворчого мистецтва, але з певністю скажу, що багато які картини та інші експонати можуть стати у великій пригоді тим, хто братиме участь у відтворенні, наприклад, головної фортеці Січі Запорізької, паланок, сторожових служб козацтва, зимівників, тощо.

У цьому ж музеї привернув мою увагу уламок куценного весла, що його, як розповів Олесь Якович, він роздобув у одного діда, виступаючи в концертній бригаді (за фахом О. Корецький бандурист, керував обласною капелю бандуристів у Кіровограді). Весло це з підводного човна козаків.

Про те, що в Січі такі човни були, тепер сумніву немає. Останнім часом друкувалися повідомлення про козаків-підводників. Маю на увазі інформацію «Перші підводники», видруковану в журналі «Знання та праця» №4 за 1960 рік і повідомлення Я. П. Супруненка (Запоріжжя), надруковане в «Українському історичному журналі» №6 за 1965 рік.

Про підводників-січовиків писали і французький історик Монжері та його співвітчизник філософ Урньє. Такі відомості подекуди знаходимо у інших зарубіжних авторів. Згадки про козаків-підводників та козаків-водолазів збереглися в українських народних переказах, піснях, приказках.

Такий могутній на той час вид зброї, як підводні човни, зберігався у великій таємниці, і про нього відали тільки ті, хто безпосередньо брав участь у його створенні. Тому в народі про це так широко, як, скажімо, про запально-валні ракети, якими козаки користувалися досить вміло, як про річкові та морські судна «липи», «чайки», «дуби», як про гнучку кричку, з якої кували найкращі в світі шаблі, не знали. Відзначалися козаки і як неперевершені майстри виробництва пороку, як будівничі оборонних споруд, жител. Не випадково запорозьких зброярів запрошували пізніше до Москви.

Відсутність в історичних джерелах детального опису військових винаходів козацтва пояснюється ще й тим, що майже всі документи того часу знищені ворогами. Турецькі літописці, приміром, свідомо не повідомляли про козаків-підводників, козаків-водолазів, соромлячись своєї відсталості на воді й на суші.

Французький учений Урньє, відвідавши Константинополь, писав: «... Тут мені розповідали зовсім незвичайні історії про напад північних слов'ян на турецькі міста й фортеці. Вони з'являлися несподівано, піднімалися просто з дна моря і наводили жах на варту і всіх берегових жителів. Мені й раніше оповідали, ніби слов'янські воїни переплывають море під водою, але я вважав це за вигадку. Тепер же я говорив з тими людьми, які були свідками підводних набігів слов'ян на турецькі береги».

Постійне приниження запорожців, применшення їхньої неперевершеної хоробрості й звияж, їх винаходів і мистецтва ведення бою, опалювання їхніх звичаїв і культури, політичного та економічного розвою спостерігаємо як з боку панської шляхти, так і з боку російського самодержавства.

Тому й не дивно, що довести пріоритет запорізького козацтва у винаході підводного човна досі було важко. Наші славетні традиції ще далеко до винаходу голландця К. ван Дреббеля, який 1620 року в Лондоні випробував підводного човна, користувалися таємничими підводними спорудами, використовували підводні переходи, просиджували годинами у воді, дишаючи через очеретину або берестянку, викликали захоплення у козаків і острах у ворогів. Недарма ж козаків називали «водяниками», говорили, що вони, нібито, зналися з чортом і могли просиджувати годинами у

воді, що в деякого з них є нібито риби́чя зябра... Йдеться про козаків-водолазів. Насправді ж малочисельні групи козаків вступали в бій з великими силами ворога і використовували найрізноманітніші засоби боротьби, вдаючись до хитрощів.

Довелось мені почути легенду про те, як козак проплив у бочці кілька верст під водою, як козаки-відчайдухи саме в такий спосіб перемогли ворогів.

Доведено, що вже 1595 року козаки-підводники захопили турецьку фортецю Синоп.

Отож, якщо в Західній Європі про підводні човни заговорили десь 1620 року, а в Америці Д. Бушнел здивував своїх земляків «Черепашкою» у XVIII ст., то на Україні, у славній Січі Запорізькій, підводними човнами користувалися, щонайпізніше у 80 роках XVI століття. Наші предки на тридцять-сорок років випередили представників Західної Європи, яких вважають першовідкривачами підводних човнів.

Щодо своєї конструкції козацькі підводні човни були дуже прості. Таємниче судно за формою нагадувало звичайний ткацький човник. У ньому вміщувалося два козаки — весляр і керманіч. Це були відчайдухи. Весляр гріб куценькими веслами.

Для того, щоб триматися, під водою, брали баласт — пісок, а потім використовували й каміння. Дихали через спеціальну трубу-отвір, верхній кінець якої стирчав над водою. Це було і вікно в життя, засіб для орієнтування. Щоб човен не перевертався, з боків прикріплювали куценькі «крила».

Всім відомо, що запорізькі козаки відзнача-

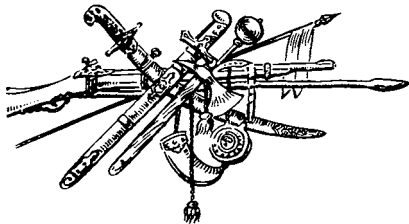
лися винахідливістю і хитрістю. Отже, нічого немає дивного в тому, що козаки-підводники могли перебувати тривалий час під водою, опускаючись в море з великих суден. Щоправда, десь на початку XVII століття, як засвідчують очевидці, запорізькі козаки користувалися навіть весловими суднами, здатними опускатися під воду, а потім рухатись за допомогою вітрил.

Збереглося на Україні немало переказів, пісень, легенд про козаків, зокрема про козаків-підводників, козаків-водолазів. Однак не всі вони дійшли до нас, не всі збереглися в людській пам'яті. Звернімо увагу на такі примовки: «Не дивися, вражий турче, на воду, а дивись під воду!», «Били турка на воді, били й під водою», «Козак і в огні не горить, на воді не тоне і під водою не гине — на те ж він і козак»...

Вони, як й історичні джерела, засвідчують приналежність створення підводного човна запорізьким козакам.

Розшукуючи бодай найменші рештки чи дані про козацькі підводні човни, про козаків-водолазів, річковий та морський флот, зброю та військове мистецтво славного Війська Запорізького, мені довелося об'їхати та обійти мало не всю Україну, зустрічатися з багатьма аматорами старовини, фольклористами, мистцями та виробничниками, і всі вони однієї думки, що першовідкривачами підводного човна були козаки.

В короткій газетній статті, певна річ, назвати їхні прізвища та інші джерела, зробити детальний опис підводного човна немає змоги. Це матеріал для більш широких друкованих дослідів.

ЕВСТАХІЙ ЗАГАЧЕВСЬКИЙ — ПРАПОРОНОСЕЦЬ І УД УНА

В історичний час воєнних дій Дивізії «Галичина», що перетворилась у Першу Дивізію Української Національної Армії, відомий згодом письменник дивізійної тематики Евстахій Загачевський був старшим десятником гарматного полку тієї військової формації, що боролась за визволення України з московсько-советського ярма по стороні центральних держав. Вражає замітна обставина — в Дивізії було багато офіцерів і підофіцерів вищих і нижчих військових ступенів, які й після війни діяли в суспільно-політичному житті нашої громади, а все ж, порівняно, тільки деякі з них, як от ген. полк. Шандрук, полк. Побігуций-Рен, мгр Л. Стеткевич, відпечатали монографічними виданнями — свідченнями очевидців, їхній дивізійний досвід у нашій публіцистиці на тему другої світової війни. Хоча й інші вояки-письменники, як Олег Лисяк, Павло Грицак, Любомир Ортинський, Степан Любомирський, Роман Колісник займалися основніше або побіжніше дивізійною тематикою, особисто вважаю, що саме на долю ст. десятника Евстахія Загачевського випало стати справжнім бардом Дивізії у своїх образних, наснажених бойовою атмосферою, драматичних картинах дій між життям і смертю її бійців. Без уваги на його формальний стаж військового, звітодавець різних фаз дивізійного буття, Евстахій Загачевський заслуговує на почесне відзначення прапороносця Дивізії, бо своїми творами літописно-літературного характеру він чи не більш від кого іншого відтворив у нашій літературі дух і побут того війська, утотожнивши своє життя з ним. Майже все, що написав Е. Загачевський, його книжкові видання, «Спогади фронтовика», 1952, «Львівське братя», 1962, «Беллярія, Римін, Англія», 1968, «Ії регіт не льяк», 1975, крім цілої низки розповідей і нарисів, друкованих своєчасно в нашій періодиці, має дивізійну тему в центрі уваги автора, що багатогранними засобами навітлює її — оповіданнями, повістю, спогадами, публіцистикою, гуморесками. У своїй суцільності, творчість Загачевського вирізняється прикметами епічного відтворення тієї запам'ятої доби надій, змагань, розчарувань і трагедій українського народу, чії сини записували своєю героїською посвятою і

смертю сторінки новітньої історії України в її поході до волі й державної незалежності.

Не випадково того завдання — показати засобами літературної документації прохід народної стихії до національної цілі, шляхом боротьби за визволення, міг піднятися саме справжній син народу, що жив його злиднями, приниженням, стражданнями, падіннями й піднесеннями, кожним порухом серця та трепетом душі. Загачевський якраз і персоніфікує буття свого народу в поході до волі й національної гідності. В цьому він, звичайно, не одинокий, багато синів і доньок українського народу могли б послужити зразками, а ідеальним уосібленням долі українського народу є Шевченко.

Син чотого в Українській Галицькій Армії, що помер 1925 р., як політичний в'язень у польській тюрмі, й матері-заробітчанки, яка з трудом пробивалася крізь злиденне життя в поверсальській Польщі, Евстахій Загачевський з ранньої юності познав з особистого досвіду гіркоту буття гнобленого члена поневоленого народу. Проте матеріальні й моральні нестатки (родина неможливість, незмога здобування середньої освіти й змаганнях за «хліб насущний») не заламали передчасно дозрілого хлопця, навпаки, наснажували його до посиленої життєвої боротьби — від сьомої класи народної школи, крізь самоосвіту та стихійний розвиток усіх природних особистих талантів, згідно з відомою Франковою засадою — «лиш боротись значить жить». Зростає він здебільш на бруку польської «батярської» вулиці, а все ж виріс на здорового й міцного духовно й фізично молодця, свідомого українця. Незважаючи на відсутність далшої формальної освіти, Евстахій працював зусильно над собою — постійним прочитуванням творів рідної і чужої літератури, участю в гуртках молоді, спортивних організаціях, національно-освітньою гуртовою працею. Таким чином обезправлений син народу в добу його політичного безсилля став дозрілим борцем за національні права України під час воєнних дій всенародних визвольних сил за другої світової війни.

Народився Стах (як його в родині й дружиною колі звали) Загачевський 28 квітня 1919 р. на городецькому передмісті Львова в

міщанський незаможий сім'ї Лллі й Евфрозині. Після смерті батька матері доводилося важко здобувати засоби на власний прожиток і утримання трьох синів, при чому брат Стаха, його близнюк, народився з фізичною хвибою ніг. Брати Загачевські ходили до Рідної школи ім. Бориса Грінченка, а літні вакації, зокрема в 1928-1929 роках, проводили на оселі для дітей незаможих батьків у Милуванні над Дністром. В добродійній акції в користь дітей в потреби брали участь д-р Кокорудз, меценас Волошин, проф. Городинський, а до оснування осельчаного побуту в Милуванні, для дівчат у ліпні й хлопців у серпні, особливо причинився дир. Бачинський.

Тут, у трьохгодинних маршах до Дністрової купелі, під звуки пісень «Гей же до бою, браття, за волю», «О, Україно, о люба ненько», гартувався Стах у юнацькому гурті фізично та пробуджувалася у нього туга до майбутніх походів на службі батьківщини. Здійснити свої мрії — боротися за волю свого народу, таки почав Стах, драма що через добру декаду від пам'ятних провесняних днів над Дністром. Зразу з сьомої класи народної школи поступив Стах до Технічної школи на Снопківській вулиці у Львові, проте після двох років навчання мусив припинити науку, з уваги на матеріальні труднощі матері. Аж до німецько-польської війни в 1939 р. працював Стах, допомагаючи родині, в різних харчових підприємствах, як крамничий помічник. Рятуючись згодом від більшевизького терору, починаючи з 1939 р., Стах перейшов Сян із радянської на німецьку сторону кордону до т. зв. Генерал Губернаторства, звідки в 1940 р. виїхав на роботу в Німеччину. В 1941 р. зголосився він до Українського Легіону, але німецька призовна комісія включила його до німецьких частин регулярної армії. У прикордонному місті між Німеччиною й Голландією, Ольденбурзі, почалася воєнна «кар'єра» Е. Загачевського, що тривала аж до закінчення війни. Після подій в Україні, позначених засиллям нацистського терору, Стах і багато українських добровільців у німецьких військових частинах відмовились від дальшого військового вишколу вслід за чим їх інтернували, перетримавши до 1942 р. в карному військовому таборі в Дахау. Єдиним спасенням з табору була нагода зголоситись на службу в німецькій армії, чим і покориствовався Загачевський. В початках лютого 1942 р. перевезено його до вишкільного табору, т. зв. Гайделягра, біля Дембці. Звідси й починаються спогади Е. Загачевського до його східньої кампанії фронтовика в німецькому війську, що покінчилася

нарешті його припиненням до Української Дивізії «Галичина», — в боях перетвореної Дивізії в 1 УД УНА, на фронтах у Словаччині й Австрії, й аж до інтерновання її вояків у Белларії, Ріміні в Італії й до виїзду нашого воєнцтва в Англію. Треба визнати, що доля на-згалл шастила Загачевському, бо, неважаючи на фронтові смертельні небезпеки, поранення в боях і пізніші поневірвання в таборах воєннополонених, він по-стоїчною витримав усі воєнні страхоття і вийшов з них живий і цілий.

Е. Загачевський активно виступав у культурно-освітній, театральній і спортивній програмах під час трьохрічного табірнього побуту воєннополонених 1 УД УНА в Італії, зокрема як театральний декоратор і член боксерської ланки дивізійного спортивного товариства. В італійських таборах теж почалися літературні зайняття Загачевського над більшим задумом — відтворити у своїх спогадах «дні стрілецької слави і трагедії».

У чотирьох творах, присвячених українським воякам упродовж воєнних подій 1940 років у німецькій і рідних збройних частинах, змальовано цілу епопею визвольного чину українського народу з останньої доби змагань на полях боїв за державну незалежність. Белетристичні й мемуарні твори Загачевського визначаються джерельною й літературною вартістю, вони написані зі знанням предмету та продишані патріотичною наснагою. Всі чотири твори об'єднані одною темою й їх можна б трактувати, як своєрідну цілість літературного формату тетралогії. Перша ланка в отій тетралогії, «Спогади фронтовика», має мемуарно-розповідний характер і охоплює широкі засяг воєнних дій від участі автора в боях німецької армії в лісах під Невелем на Беларусі до його переходу у ряди Дивізії «Галичина» й боїв на різних фронтах 1 УД УНА. Коротким поглядом на побут наших воєннополонених в Італії, включно з їхнім виїздом до Англії, закінчує автор цю частину свого загального твору. Мало творів нашої воєнної літератури визначається таким чітким звітом твердої служби українця в німецьких військових формаціях.

Друга з черги книга тетралогії Загачевського — це вже повістевий жанр, «Львівська братія», де рельєфно обрисовано на підставі особистого досвіду прифронтову воєнну долю стрільця Романа Терлецького та його друзів. У повісті реалізм описної методи переплітається з романтичними елементами, вмережаними тут і там у сюжет твору. Поетичною картиною щасливого прориву з Брідського оточення автор закінчує повість:

». . Вийшли з лісу в густі золотисті лани допілого збіжжя. Десь вгорі співали жайворонки, колихалися на гнучких стеблках квіти, дозрівало колосся. Ранне повітря відсвіжувало. Тепло, любо, а zarazom неймовірно важко. Перед ними — краса життя, за ними жахлива панорама кривавого походу війни».

Тетралогія третя ланка, «Беллярія, Ріміні, Англія» — це сумлінне, добре вдокументоване опрацювання джерельної літератури й особистих спостережень автора довкола багатогранних екзистенційно-побутових аспектів дивізійного братства наших воєннопонених з його італійського періоду в 1945-47 років, від капітуляції Німеччини до ліквідації таборів. Ця праця стане основним джерелом для майбутніх істориків того заключного відтинку зорганізованого існування нашого дивізійного воєнства.

Найбільш драматичною ланкою з чотирьох частинної цілоти епопеї Загачевського про буття українських воєняк в різних військових формаціях, за різних умов боротьби, а втім з одною метою — змагання до волі й незалежності рідного народу, вважаю збірку його оповідань, під заг. «Ії регіт не лякав». Тут вирізняється письменник не тільки гострим реалізмом, як мистецьким засобом, чи динамікою зображеної дії в окремих творах, але й дозрілою літературною метою і майстерністю в передачі настроїв воєнних подій і характерів їхніх носіїв у вирванні з життя гарячих хвилинах бойової напруги стрільців, підфіцерів і офіцерів Дивізії. Це здебільшого трагічно закрашені картини (бо така й була доля звершеного битвою під Бродами дивізійного чину), повні завзяття стрільцтва в обличчі смертельного ворога й безжалісно обіраного воєняцького життя на твердих стійках оборонців рідної землі.

В низці чуттєво закрашених оповідань, наприклад «Останній бій», «Сотник», «Фрагмент з-під Бродів», автор досягає вершка розповідної виразності натуралістичною метою зо-

браження дії і такою ж чіткістю обрисовки характерів. Картинно й акуратно описує він безпристрасну участь природи до долі воєняків в той загрозливий час: «На дворі перші пробілки світанку пересівали темноту ночі. Сірість ранку неспішно виповзала з-за височини на сході і розсівалась по долині. Матовіли зірки, вияснювався овид. Стихла роз'юшена артилерійська стрільба, прогомівів клекіт розпечених кулеметних цівок. Спокій, добра тиша запанували довкруги. . .» («Смерть не пощадила»). Натуралістично відтворює автор фізичний стан смертельно пораненого стрільця: ». . .Хоче зриватися, бігти за своїми, підносить голову, підпирається ліктем, знову хоче підвестися. І знову біль. Нема правого бедра — є лише біль: що проникає усі тканини, всюди суціль, всевладний біль. Безвладно звисає голова воєняка, втомлений зір падає на сіру сталь повза. Повіки Зубалія замикаються. І нічого вже нема: є ніч». («За помилик батька»).

Замітний теж хист Загачевського, що його видно з його власних рисунків до текстів різних оповідань; зрештою, цей графічний хист виявив він в ілюстраціях до спогадів «Беллярія, Ріміні, Англія» й у своїх декоративних роботах. Залишається хіба ще додати декілька слів до біографічної довідки письменника. Евстахій Загачевський одружений з Марією (з дому Коломиєць, з Херсонщини). Вони є батьками сина Ігора, тепер в рангу полковника американської армії. Евстахій працював декоратором театральних та концертних сцен і заль при різних ювілейних нагодах у своїх громадах, в Англії (здебільш в Лондоні), заки з родиною перенісся до США, де й проживає досі в місті Рочестер, Н. Й., довгі роки працюючи в компанії Біч-Нат. До проминулого сімдесятиріччя нашого письменника — барда безсмертної стрілецької слави, побажаємо йому міцного здоров'я, життєвої снаги та піднесемості у честь його повсякчасних ідейних трудів та небуденних творчих досягнень!

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

КОЛЬПОРТУЙТЕ!

ПОШИРЮЙТЕ!

І ЧИТАЙТЕ «СУРМАЧ»!

В. ГОЦЬКИЙ

ТАК ВОНО ПОЧАЛОСЬ...

(Закінчення)

В якійсь перерві біжу заглянути до Комітету та під церкву. Застаю там дир. Пеленського, нашого реф. — а сусп. опіки та заступника голови на час його відсутності (тут на конференції у Кракові). Він одобрює моє рішення розвантажити запаси із магазину Комітету. Робимо теж трохи порядок у приміщенні, затикаємо вікна провізорично від дощу та виносимо рештки бекону і цукру до кухні при церкві, де зібralися вже понад двісті бездомних людей. Рішаємо теж, щоб більшість тих людей примістити у позаміських селах, бо там безпечніше та легше за харчі. Вправді магістрат видав розпорядження, що пекарі мають безперерійно, щоденно випікати точно означену кількість хліба, але самим хлібом не виживеш. А населення харчових запасів не мало зовсім. Отож голод починав таки добре дошкулювати і люди, не дивлячись на ризик, почали вирушати у пошуках за поживою туди де лише сподівались щось знайти. Отже село. Але ж у селах повно війська.

Саме німці скінчили свій вечірній обстріл. Ми підвечіркували у себе в помешканні. Немов передчуваючи щось недоброго, підганяю своїх, щоб скоріше сходили до пивниці. Беремо кошлі з якоюсь кашею та сходимо. Але моя тітка велика педантка. Пригадала собі, що не попід'язувала фіранок при розкритих вікнах. Як буде вітер або дощ, то геть їх забрудить. Незважаючи на мій спротив, вона повертається до помешкання навести лад. Саме тоді загриміли перші постріли більшовиків. Чую, що починають стріляти від заходу, то ж і нас скоро досягнуть. Біжу на гору. Моя тітка найспокійніше знімає з підвіконня вазонка з цвітами та розставляє їх попід стіну. В тому моменті — почувся гук, блиск. Мене кинуло до стіни, а в мене в руках опинилась перелякана мала кильцька-пестійка. Гук-тріск повторється. Хата повна диму. Чую хтось стогне під вікном. Підбігаю, бачу, що тітка жива. Помагаю піднятися, бачу, що ціла. Миттю випроваджую її крізь розвалені двері на коридор і до пивниці. Я ж ще повертаюсь шукати кильцьку. Знаходжу її перестрашену на самій горі сходів. При тій нагоді оглядаю знищення. Хата виглядає ціла, але всі шибки ви-

биті, а сходи зовсім засипані товченим шклом.

В хаті побиті вікна і повиривані силою вибуху двері, їх найскоріше треба направити, бо помешкання буде зовсім відкрите. Добре, що наш п. Кубрак має деяке потрібне столярське приладдя і погодився допомогти все підремонтувати.

Від вибуху війни живу немов у відокремленні. Поміж обстрілами навідуюся до знайомих. Одні сидять у пивницях, інші втекли з міста, інших покликала Організація. Лише біля церкви можна часом когось знайомого зустріти, та вони теж небагато знають. Тому я зрадів коли зустрів дир. Пеленського, що жив майже з містом під Липовицею при Ярославському шляху. Подивляю що старшу віком людину, що не жаліла труду і немало ризикувала життям, щоб прийти до нас довідатись, що з домівкою УДК та як виглядають справи переселених. Він теж сказав мені при тій нагоді, що ОУН відкликала з міста більшість молоді, яка має іти зараз же за фронтом на звільнені терени. Тому для мене не було зовсім несподіванкою, коли одного пополудня, безпосередньо після більшовицького обстрілу, приїхав саме на ровері мій знайомий з в'язниці, активний член ОУН — Михайло Ласка.

Коли ми відкрили галантерейну крамницю на місці жидівської аптеки, то там знайшли немало всяких лікарств та санітарного устаткування. Євген Гарабач радо віддавав їх для потреб усяких санітарних перевишкілів. Тепер його в місті не було, але був я, то ж Ласка хотів від мене, або при моїй допомозі, роздобути дещо для похідної групи з якою він має іти на Схід. Де вони зараз квартирували, не знаю, бо він не сказав мені. Лише з розмови виходило, що або у Вальяві, або ж у Сосниці, недалеко Радимна. Тих запасів вже давно не було, бо Гарабач продав їх коли ліквідував крамницю, але я мав завжди доволі багату туристичну аптечку, то ж прийшлося віддати її Ласці. Та щоб він не вертався з порожніми руками, ми пішли ще до «Маслосоюзу» і там Р. Шумський, про якого були вже не дуже добрі поголоски, мовляв, побратався з німцями та їм вірно служить, тим разом розщедрився та подарував безкоштовно Ласці на дорогу 10 кілограмів масла.

Михайло Ласка спішився, то ж від нього не можна було нічого більше довідатись. Сказав лише, що німці звільнили в Перемишля з військового гарнізону всіх в'язнів, з яких більшість перевели вброд через Сян та примістили в Журавиці. Вирішую при найближчій нагоді піти туди та довідатись, чи немає там наших людей, щоб звільнити їх з-під німецької опіки. Та поки я там вибрався, частина з них уже вернулася.

Навіть під обстрілом життя унормовується

У місті з'явилась знову жандармерія, а також Гестапо. Почали діяти відділення магістрату. Обстріл тривав, однаке всі сиділи у пивницях чи сховищах. Як наставала передишка, всі сиділи при бюрках. Випуск хліба був безперервний. Лиш одна пекарня була пошкоджена, та через два дні стала до ладу. Також м'ясні крамниці дістали приділ м'яса з вбитої худоби і хто не боявся ризикувати ставав у чергу і міг дістати який кілограм м'яса. Дізнались ми, що під Винною Горобою справді побито багато корів та коней. Люди кинулись розтягати м'ясо. Та вже другого дня жандармерія зовсім не жартувала, стріляла в людей, коли хтось хотів собі щось забрати. Другого дня німці застрелили якогось поляка, а тої ночі і нашого чоловіка, коли не помиляюсь — Пелікана, що ніс мішок з розбитого магазину.

Смерть сина Мельничина

Одного пополудня, забрали ми посуд на молоко та й пішли до Мельничина, бо він обіцяв нам допомогти роздобути трохи молока в кума Чайки, ще жив на Липовиці де мав велику багату господарку. Від Мельничина пішли обидва сини, теж з банками. Погода чудова, аж жити хочеться. Йдемо доріжкою під гору, а більшевики починають свій обстріл. Стрілянину чути далеко-далеко. На місто ніодне стрільно не паде. Тому не спиняємось, а йдемо все далі і далі. Саме минаямо останню хату, коли гахнуло, десь близько. Кричу щоб лягали, а в тому самому моменті стрільно попало в саму хату, зірвало вугол, а там же був молодий Мельничин. Третій постріл загруз у болоті по другому боці. Й тиша. Ані з хати ніхто не виходить, ані Мельничина не видно. Поволі видрапуємось під розбиту хату. Пустка, лише під стіною лежить нерухомо Мельничин. Навіть крові не видно ніде. Коли ж ми пробуємо його підняти, бачимо, що оско-

лок попав у голову біля вуха. Ніякого знаку життя. Навіть банку від молока тримав у застиглих пальцях. Його старший брат не хотів зразу повірити, що це кінець. Але коли побачив діру від осколка, й ми впевнили його, що тут нема кого рятувати, він занімів, а потім заговорив: »І що я teraz ойцу повем? Та он мене забіє!« — Мельничини, хоч українці та греко-католики, дома розмовляли по-польськи, бо мати була полька. Але трималися церкви й товаришували з українцями — ровесниками. Річ ясна, що до Чайки ми вже не дійшли. Смерть нашого компанйона таки на очах відібрала охоту від дальших прогульок.

Гаряча ніч та »геройство« дир. Татуха

Смерть Мельничина така ненадійна, якось і приголомшила і мене. Відхотілось вдавати героя та викликати смерть на герця. То ж тримаюсь тепер більше пивниці. Після розваги прихожу до переконання, що ми самі спровокували більшовиків тріпнути по нас з гармат.

Запала ніч, якась душна, немовби на бурю зібралось. Та тим часом не буря почалась, а нова хвиля обстрілу. Тим разом більшовики б'ють вже й по самому березі Сяну. Гук, тріск й всі лямпки погасли. Жінки підняли лемент, значить, десь нашу кам'яницю зачепило. Світимо лямпки та й розгладяємось де попало. Сінник та столи, якими було закрито вікно від Сяну, відвалені і рама вирвана, попало, значить, у саме віконце від пивниці. З тривоною стверджуємо, що бракує дир. Татуха. Хтось пригадав, що саме перед обстрілом він пішов на гору готувати каву. Хочу бігти за ним, та в тому ж моменті кам'яницею знов стрясло, а на клітці сходовій знову посипалось шккло. Тим разом стрільно попало в горішні поверхи. Обидва з Мільком біжимо на гору до помешкання дир. Татуха. Застаємо його в кухні, саме готує каву, немовби нічого не сталося. Питаємо чи був там? Каже, що ні. Тепер йдемо подивитись. В гостинній були два вікна. Ні сліду по них не залишилось. Одна велика діра. Ціла майже фронтова стіна вивалена. Все довкола засипане грузом. Лиш у двох кутках стоять непошкоджені пальми. Двері до спальні теж вирвані. Директор Татух радіє, що вперше в житті йому захотілось стати джентельменом-самарянином і це його врятувало. Бо аби не та кава, то він напевно був би загинув. Заглянули ми теж до кімнат на першому поверсі, але там знищення не було.

Далі нічого певного, що раз менше людей показується на вулицях. Ось на сусідній вулиці

заблукана куля вбила жінку, яка вийшла в город. А на розі Каспровича при криниці була поранена дівчинка, що стояла в черзі за водою. Над містом тепер часто гудуть німецькі ескадри, та вони летять кудись далше, бо бомбардування зовсім не чути. Лише від сторони Львова чути безперервний гул гармат. Коли у нас тиша, то тоді виразно чути оцей пекельний клекіт. Чому ж у нас так моторошно і спокійно? Гарматна перестрілка в одностайних відступах і все? Що це значить? Чому більшовики ще сидять, та й обстрілюють нас? Щось це все якесь не виразне. А тут нема змоги послухати радіо-комунікатів. Біжу часом на станицю нашої поліції, але те, що чую, те дуже ляконічне. Видно, німці самі не хочуть зраджувати ворогові свого просування.

Комендант Чорній пояснює мені, що німці тому відступають з міста, бо дізнались, що в районі Пікулича, а теж у лісах під Кальварією, більшовики мають великі танкові з'єднання. А німці всі свої танкові сили кинули у прорив, тому тут мусять стосувати оборонну тактику. Він теж сказав мені, що наші Похідні Групи вже теж переправились через Сян на схід. Але є двоє поранених. Кого поранило, він не знає, бо їх відправлено до Ярославля. Від більшовицьких гарматних пострілів загорівся міст із Кармелітанок, що між Кляшторною та різним мостом. Пожежу ніхто не гасить. Вечорами засвічує ціле Засяння.

Нині хоронили о. Качмарського та ще когось, там. Людям не дозволяли іти за труною. В перерві між обстрілами на возі вивезено труни. Один священник, дяк та й кілька грабав-рів. Оце і все. В суботу мають похоронити Мельничина.

І так минають дні, сповнені непевності та небезпеки. Про голод, брак води чи освітлення, — не приходиться навіть згадувати. Це вже нормальне явище.

Евакуація

Вранці дізнаюся, що більшість людей та поліцію таки евакуювали. Людей до Мацькович і Дунькович, а поліцію аж до Порохника. Пояснюємо це собі харчовими труднощами. Та після обіду пригнався до нас один гестапівець та видав наказ військової команди, що все населення у надвечір'я має вийти з домів що тягнуться між Сяном та Угорським трактом, Городовою та Бушківською. Значить, вивільнюють від людей вузьку приграничну смужку завширшки від 50 до 200 метрів.

Жінки почали плакати. А ми, чоловіки, зро-

били нараду. Коли прийшла евакуація, то видно, приготується якась акція. Або німці сподіваються більшовицького наступу, або самі приготують наступ і при границі скупчують засаду більшої сили, то й сподіються більшовицького вогню. Чи саяк чи так, а нам таки треба евакуюватися. Перше запитання, куди? Друге, як? А третє, що робити з багажем? Рішаємо йти недалеко, бо уважаємо евакуацію короткотривалою. Зі собою брати найнеобхідніше. Хату замкнути. Наш сторож п. Кубрак потихеньки, щоб не розголошувати, каже, що можемо йти спокійно, бо він нікуди не піде. Він старий, та ж смерти не дуже боїться. Замкнеться в хаті та й пережде біду. Знаючи, що Мацьковичі, Оріхівці та Дуньковичі евакуйовані, рішаю разом із своїми вибратись теж на Кіньківці, Бовино.

Мов на прогулянці

Готую один наплечник, дещо з постелі, білизни, теплого одягу, коци. Це понесе Ганя. Собі набиваю наплечник харчовими припасами та своїм одягом, а теж решткою папіросів. Тітка забирає торбу з документами, трохи своїх дорогоцінностей. Тим часом надходить військовий патруль, дуже сердиться, що ми це неготові. Треба йти. Як тільки замовк го-мін останнього пострілу, ми пішли тією самою дорогою, що ходили по молоку з Мельничиною. А всіма шнурочками під гору тягнулися люди. Всі з багажем і дітьми. Паніки не видно, але відчувається якась тривожна напруженість. Ану ж більшовикам захочеться поза чергою тріснути по тих шнурочках шрапнелами чи кулеметним вогнем. Але все наразі проходить дуже спокійно. Виходимо на перший хребет, що сразу над Засянням. А там далі долина з потоком, а за нею ще другий хребет, це Липовиця. Наш плян, саме зійти в долинку, тоді долиночко дійти до фронту в Лентовні, а звідтам лісом понад Кіньківці до Бовина. Це яких 8 кілометрів.

Але це заки ми вибрались на перший вал, тітці вже ноги відмовили послуху. Щось трічі ми мусили відпочивати. Тепер, коли вийшли за вал, переконалися, що долиночко нам не пройти, бо там повно війська і гармат. А на самому верху валу шанці й стійки. Нам сказали, що лише вузькими доріжками поміж військом, можна просікти долину й піднятися на наступний вал. Радять це зробити скоро, бо коли почнеться новий обстріл, то тоді не пройдемо, а там вже і ніч нас захопить.

Тітка категорично відмовилась далше йти.

Не має сили. Кажіть, що сиде тут під межею і пересидить цілу ніч, а ми можемо йти далі поки не пізно. Не можемо тітку залишити саму в полі. Починаю вговорювати її, що десь тут під тою ж горою, лиш трохи далі на захід живе пані Затятикова, голова українського жіноцтва, а теж п. Околот з дружиною. Обі пані мало, що не приятельки моєї тітки. То чому ж би нам не зайти до них? Моя тітка збрала рештки сил і ми пішли даліше. Врешті я пізнав вуличку, де жила пані Затятикова. Відшукали ми хату. Ціла не пошкоджена, але дерев'яна, без пивниці. Ніякої охорони не дасть в разі обстрілу. Та й ще людей набито, як у бочці. Пані Затякикову знали ж усі в місті. Трохи відпочили на городі та й подались на сусідню вулицю до п. Околотів. Там ситуація подібна як у пані Затякової, але хата мурована і має невеличку пивницю, що може примістити 20 осіб. Недалеко жили Лозинські, а у них знайшлося багато молоді. Тітку вдалося примістити в пивниці. Ганя постелила як могла і тітка лягла відпочити. А я знайшов одного свого Плаівця, Жука і ми обидва вибрали собі затишне місце в садочку, прислонене стіною хати, та й полягали. Гостинні господарі весь час варять чай, хтось дає цукор, ще хтось інший сухарі й так по черзі всі поїли.

Ніч під зорями

Німці почали стрільбу. Звідси видно не лише ціле місто, але й фронти аж ген у Селищах, де зриваються вибухи. Саме там спрямований німецький обстріл. Але стрільба проноситься теж далі на північ, немов на Медину чи за Медину. Що ж би там такого було?

Від Лозинських прибігає хтось та й каже, що на недобре занеоситься. Німці вкопують за їхнім городом протипанцерну гарматку, а ще далі видно як вкопують другу. Здогадавшись, що більшовики підтягають до границі свої танки через Зеленку, Кругель. Чи не захочуть саме в тому місці перейти Сян? Куди ж тоді нам? Що робити з тіткою? Договорюємось з Жуком, що її залишимо з Ганею.

Далеко на сході, десь під Львовом, заграви та спалахи від пострілів. Ніч випала росяна, холодна, то ж попритулялись ми тісніше, та й у вицкуванні на більшовицьку відповідь, куняємо. Десь біля 11.00 години почалося. Б'ють по горах. З ревом та свистом пролітають стрільна, але подали від нас. Пробую куняти, та якось не виходить. Напружені нерви не дають заснути. Із здивуванням стверджую, що евакуйованої

полоси не займають. Це якось потрохи заспокоює, й коли обстріл скінчився я заснув.

Що означає підозріла тиша?

Скоро Татарська гора та Замок зазолотились у перших проміннях, ми вже були на нотах. Що означає та якась підозріла тиша? Десь там далеко на сході клекоче ще дужче як по ночі, а тут ані пострілу. Навіть постійна кулеметна стрільба при мості замовкла. Гарматок, що були вкопались по ночі недалеко, ні сліду. Знялись, не віддавши ні одного пострілу. Ніде ні одного німця не видно. У долі, на Засянні, теж мертвецька тиша. Затихли мотори по більшовицькому боці.

Панство Околоті, що властиво мали своє помешкання у пригриничній полосі, а тепер перемістившись на непевний час до знайомих, попросили Жука побігти до них подивитись, чи не знищена їхня хата. Іду і я з ним до нашої подивитись. По дорозі зустрічаємо хлопчаків, які біжуть бігом до міста з криком: »Нема юж мохув, вирвали!« Невже правда, що так подурною якось проходить та дивна війна? Більшовики здають свої позиції. Жук біжить до хати Околотів, а потім має зайти по мене. Хата стоїть як стояла, а під хатою наш Кубрак вже з Мільком Федоровичем та ще з кимось незнайомим раду радять. На вулицях показуються люди. Вертаються з клунками теж евакуйовані. Значить алярм був непотрібний.

Та ні це ще не все!

Стукіт копит та гуркіт коліс повертає нашу увагу. На Каспровича, над Сян заїздить польова гармата, а під Робітничий Дім друга. Займають становища і готуються до стрільби. Де ж ворог? Гармати почали обстріл бункеру над Сяном, що біля тартаку. Падають постріли з віддалі не більше 300-400 метрів. Коли в стіну, то навіть знаку немає. Коли у вирубку віконця, то відколе кусок маси. Тим часом чуємо, що рівночасно грають дві інші гармати десь з-під бровару. Але вони б'ють не по тому бункері, що над Сяном, але по тому, що під замком на Крем'янці.

Стою при гарматі на Каспровича. Віддала 23 постріли. Всі цільні, але, здається, безуспішні. Деякі стрільна попадають крізь віконце всередину і там розриваються.

Залізничним мостом проїздить лиш поодинокі автомашини або мотоциклі. Ніякого просу-

вання війська не помічається. Виявляється, що наша каменниця дістала не два, а три постріли. Два у фундамент, а один у другий поверх. Коло 10.00 години дня вертаюся до своїх

з радісною вісткою, що не лише більшовиків немає, але хата стоїть, як стояла, а кішка Лілі примістилась у п. Кубрака.

М. А. АНДРІЇВ

3 НАШОГО МИНУЛОГО

В анкетному Листку, або можна назвати його Обіжником Головної Управи Союзу Українців у Великій Британії ч. 14 від 24 квітня 1948 року за підписом тогочасного голови бл. п. сотника Б. Панчука, знаходимо цікаві статистичні дані про українських вояків, що тоді перебували в різних таборах в Англії та Шотландії.

Згідно з анкетним переписом на 3 березня 1948 року в таборах полонених Англії та Шотландії були 8361 вояків. Всього були 24 табори. Під оглядом фаховости таборовики були в такому числі: селяни і сільські робітники — 4322, звичайні робітники — 816, ремісники і фахові робітники — 2216, купці — 89, учителі — 91, урядовці — 147. Різні інші 680 осіб.

Під оглядом віку поділ таборяннів виглядав так:

До років життя — 44. Від 20 до 25 років життя — 2586. Від 30 до 40 років життя — 1574. Від 40 до 50 років життя — 456. Понад 50 років життя — 110. Брак відомостей про 250 таборян, що мали дітей вдома 1327, одружені, бездітні — 498. Неодружені — 6286. Знову ж під оглядом релігійним таборовики ділились так: греко-католики — 7234, православні — 860. Інші віросповідання — 17. Брак відомостей про 250. Початки англійської мови знали 2600 таборян. Таких, що читали і розуміли по-англійському — 835. Добре знання англійської мови мали 232 таборяни.

В більших таборах були каплиці (20). Туди часто приїздили наші отці капеляни та відправляли Служби Божі. У 19 таборах були табірні бібліотеки, які нараховували 2979 книжок українських, 2537 англійських і 2739 німецьких. У таборах було 13 хорів, 11 оркестр, 6 драматичних гуртків, 7 різбарських, 14 футбольних команд. Від початку побуту в Англії влаштовано 65 різних концертів і академій. 36 виступів драматичних гуртків. Зачитано 205 різних рефератів. У деяких таборах працювали редакційні колегії, які видавали переважно двотижневі газетки.

Ось це такі цифрові звідомлення нашого минулого. Окремо хочеться згадати, що в тому часі більше, як 4262 вояки працювали на різних роботах, а зокрема в сільському господарстві. Зарплата того часу становила шилінг денно. Англійський шилінг мав 12 пенсів. Ото ж коли розділимо одного шилінга на восьмигодинну працю денно, то припадає один з половиною пенса за робочу годину. Правда, що подібна сума, як зарплата відряховувалась на так званий рахунок «грачуїти моней», що їх кожний отримав після звільнення до цивільного життя в 1948 році.

В тому часі за односторонню платню можна було купити дві хлібини із залишкою одного пенса. Цікавий заробіток! Дуже багато з нас працювали за таку зарплату протягом одного року і трьох місяців часу.

Я приїхав 5 червня 1947 року до 82 табору, який був розміщений в Гемптон Грін біля міста Фейкенгам, а залишив цей табір 20 вересня 1948 року. Загальний табір приміщував 878 полонених українських вояків. Комендантом табору був інж. М. Мотрук, а бунчужним В. Радіо. В таборі нараховувались більше, як вісімнадцять робочих груп, і кожна з них мала двадцять чоловік, а іноді навіть і більше, бо ж в околиці були багаті фермери, які часто затруднювали в себе на працю більше, як одну групу. Табір ч. 82 мав ще три інші табори приналежні до нього, а це — Коклей Клей (551 полонених), Лянгам (180 полонених) і Матляске (346 полонених).

Табір у Гемптон Грін, біля містечка Фейкенгам був розміщений в природній долині. На табірній площі часто відбувалась загальна збірка інформативного порядку, яку проводив англійський комендант у рангу полковника. Пригадую одну із таких початкових збірок під час якої комендант розказував нам, що саме нас чекає в щоденній праці на фермах: посадка різних культур, меліорація ґрунту, очистка поля від кущів. Продовжуючи сказав, що ми отримаємо на працю гумові чоботи.

16 робоча група у 82 таборі. Четвертий у першому ряді зліва направо автор спогаду

Наш перекладач не зрозумів і сказав нам, що ми всі будемо працювати на маєтках англійського графа Вілінгтона, а тут із гурту хтось кричить: «Що ти верзеш — мова не про те». Всі так реготнули, що поцікавило полковника. В короткому часі після того ми зауважили, що серед англійського війська є два поляки — один капітан, а другий в рангу майора і обидва розмовляють по-українському і вони приходили на зібрання яке проводив англійський полковник.

Шкода, що поляки не змогли себе довго втримати на їм придільеному становищі. Одного дня поляк капітан разом із капітаном англійського війська робили перевірку табору оглядаючи кожний житловий барак. Середина бараків була прикрашена портретами: С. Петлюри, Є. Коновальця та українською символікою, що очевидно мусило разити очі капітана-поляка, який все зняв із стін та зложив на столах.

Після денної праці повернувшись до бараків ми застали велику несподіванку та обурені вийшли всі до брами відмовившись від вечери та домагаючись зустрічі з полковником. У короткому часі вийшов полковник і сказав, щоб

ми всі йшли на площу збірки де він вислухає наші вимоги. Показалось, що полковник нічого не знав, що зробив поляк-капітан. Після ознайомлення із справою сказав нам, що ми можемо тримати нашу символіку та портрети, які ми самі бажаємо у своїх приміщеннях. Поляка-капітана скоро не стало в таборі.

Серед робочих груп у 82 таборі була також група за номером 16 у якій я працював увесь час мого побуту в таборі. Група працюючих у більшості складалась з вояків з східних земель нашої просторої України. Треба згадати, що серед нас, молодих, того часу була цілком інша думка в політичному сенсі, як це було серед старших, і це без різниці територіального походження. Старші були прихильниками політики Грушевського, а молоді були свідками героїчної боротьби ОУН і УПА. Серед молодих окремо варто згадати сл. п. В. Сокирка, В. Рудченка та інших, а старші — М. Шинкаренко, Д. Ригида, два останні це колишні офіцери Червоної Армії, а два перші — це студенти Київської школи.

Групу щоденно очолював хтось інший. Приділювала нам таборова адміністрація

провідників групи, а це звичайно були так звані табірні «лазівки», бо їх так можна було окреслити. Серед робочих у групі було невдоволення, а тому одного дня всі організовано прийшли до коменданта табору та сказали, щоб я очолив групу, на це прохання комендант погодився. Група мала вдовolenня, що мене обрано старшим групи.

Ось хочеться згадати бодай про декотрі роботи, які ми робили щоденно: це була — меліорація ґрунту, очищення потоків, вирубка кущів та садіння різних городових культур. Мені, як старшому групи приходилось особисто зустрічатись з різними фермерами і вислуховувати їхні бажання, та зауваги до пророблених робіт. Пригадую цікавий момент з одної дуже великої ферми по дорозі Фейкенгам у сторону Норічу. Тут розміщувалась велика ферма, яка мала свою власну лабораторію та вирощувала різні огородині культури. Ми, тут довго працювали. Але, тут мені хочеться пригадати як ми садили росаду-капустистим листям у землю, а корінцями вгору. Посадили досить багато, а коли прийшов агроном то покликав мене і почав розпитувати чому ми садимо в цей спосіб? Я відповів, що я не селянин і не знаю, як вона повинна бути по-

саджена. Ось тоді прикликав агроном цілу групу та питає в усіх! У відповідь сказали йому, щоб зайці не з'їли! Агроном реготав до сліз, а потім просив нас посадити капусту, так як в Україні. Таку витівку з капустою ми зробили тому, що нас усіх рано фермер образив, кажучи, що він нам дає молоко до чаю, а ми замало працюємо. Агроном викликав фермера на поле та все розповів. Ми зауважили, що фермер скоро сів до автомобіля та кудись поїхав, нічого нам не кажучи. Вкортці повернувся з бутербродами і папіросами та запросив нас до перекуски. Під час перекуски просив нас щоб ми пересадили капусту. Опісля фермер уже втручався до наших справ.

Найбільш приємливо поставилась до нас на одній фермі, по цій же самій дорозі, вдова фермерка в якій ми збирали картоплю, а після закінчення роботи вона підходила до кожного і стискала руку, бажала скорого повороту до своїх рідних і вручила винагороду по-фунтові.

Часто були різні випадки під час праці в різних фермерів, які теж по-різному розцінювали. Правда, ми загально були добрими робітниками. Це саме повторилось і в цивільному нашому житті у Великій Британії.

Група дивізійників у робітничому таборі Бордоні 1949 року

ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ В БЕДФОРДІ

У суботу, 22 лютого нинішнього року відбулась у м. Бедфорд в залі місцевого Відділу СУБ чергова окружна конференція ОБВУ — Округи Південь. На цю окружну конференцію прибули — голова ОБВУ май. д-р Святимир М. Фостун і орг. референт Головної Управи ОБВУ пор. Петро Кішук, а також члени Управ Відділів тієї Округи й Гуртка.

Окружна конференція почалась о год. 2.30 поплудні звітанням голові ОБВУ, що його провів голова Округи хор. Василь Гуменюк, який і відкрив ділові наради та зачитав порядок нарад, що був прийнятий одногослосно. Всі присутні вшанували однохвилинною мовчанкою пам'ять померлих членів ОБВУ в Окрузі протягом минулого 1991 року.

З черги голова ОБВУ привітав всіх присутніх, наголосивши, що ця окружна конференція відбувається в нових обставинах, бо вже існує українська держава, а це в свою чергу ставитиме теж і інші завдання та наші обов'язки в новій площині. Згідно порядку нарад представники усіх Відділів, а теж і Гуртка звітували коротко та стисло про діяльність своїх клітин у 1991 році, подаючи при тому і їхній фінансовий стан. Про діяльність Округи в 1991 році звітывав її голова хор. Василь Гуменюк. В обговоренні загальної діяльності Округи голова ОБВУ висловив своє задоволення з щедрої матеріальної допомоги, що її подала Округа, жертвуючи щедро на кошти видання Альманаху ОБВУ.

Після закінчення звітвання представників Відділів і Гуртка та обговорення звітної діяльності, голова ОБВУ широко реферував напрямні загальної діяльності ОБВУ в 1992 році,

вказуючи, що ця діяльність охоплює теж і широкі контакти з Україною, тобто, — відкрилась нова сторінка праці нашої ветеранської організації й ця сторінка ставатиме щораз важливішою і ваговішою. Про організаційні справи і фінансові доповідав пор. Петро Кішук. До зреферованих справ присутні ставили різні питання та одержали задовільні відповіді.

Згідно наміченого й прийнятого порядку ділових нарад, голова ОБВУ доповідав із черги на тему — Геополітичне положення на Сході Європи, характеризуючи широко всі ті процеси, що довели до падіння червоної імперії, утворення незалежних держав, потім Співдружності Незалежних Держав, подав широкую характеристику сучасного політичного, економічного та соціального життя в Україні, вказуючи на перспективи розвитку її державного буття. Доповідь голови викликала численні запитання та її цікаве обговорення.

Потім голова Округи хор. Василь Гуменюк, який і проводив нарадами окружної конференції, подав плян праці Округи на 1992 рік, який був прийнятий без змін. Підсумки окружної конференції підбив голова ОБВУ та побажав усім успіху в дальшій праці, а ділові наради конференції закрав у вечірніх годинах голова Округи, висловивши сердечну подяку голові ОБВУ, пор. Петрові Кішуку та всім за ділову участь у конференції, що її закінчено проспіванням національного гімну.

Після закінчення конференції пані-члени місцевого Гуртка ОУЖ пригостили всіх смачною вечерею.

Учасник конференції

У ПАМ'ЯТЬ ГОЛОВНОМУ КОМАНДИРОВІ УПА

5 березня щораз більше закарбовується у свідомості української спільноти, як день національної жалоби: 5 березня 1950 року в Білоторці біля Львова загинув Головний Командир Української Повстанської Армії сл. пам. ген.-хор. Роман Шухевич — Тарас Чупринка.

Цей болісний для українського народу день, Головна Управа Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії так, як щорічно,

нинішнього року відзначила і вшанувала пам'ять найбільшого борця-лицаря і героя у новітній історії України — сл. пам. Гол. Командира УПА, у 42 роковини його героїської смерті. Відзначення цих роковин і вшанування пам'яті Командира відбулося в четвер, 5 березня в сумівській оселі Тарасівці, що поблизу міста Дарбі. Сюди з'їхалися численні члени ОБВУ і громадянство з українських громад Середньої

Панахида в Тарасівці біля пам'ятника полеглим за волю України в пам'ять Головному Командирові УПА генерал-хор. Роману Шухевичеві — Тарасу Чупринці в роковини його смерті

Англиї та з подальших місцевостей. З Лянкешпір прибуло громадянство двома автобусами, що їх зорганізували бул. Дмитро Литвин і ст. бул. Володимир Вільницький.

Вже здалека звертало на себе увагу прибулих прибране по святковому місце для відзначення жалібних роковин 5 БЕРЕЗНЯ 1950 р. Це перш усього імпозантний пам'ятник полеглим за волю України, з березовим хрестом, що пнеться вгору, а на хресті зверху накладений вінок. По обох боках пам'ятника розгорнені на високих щоглах шестиметрові прапори — національний з одного боку, а революційний — по другому. Відповідальним за це був побр. хор. Михайло Татарчук.

На гарно вдержаній просторій площі, що оточує пам'ятник, обабіч центрального проходу стали організовано прапороносні почти ОБВУ і члени ОБВУ в однострою. Поряд з ними стали прапороносні почти з прапорами — національним, ОУН, ОУЖ, СУМ і Пласту. Позаду їх площу заповнило громадянство — приблизно 400 осіб. Попереду стали члени Головної Управи ОБВУ на чолі з заступником голови ОБВУ сот. Маріяном Д. Гайвою та

представники центральних суспільно-громадських і політичних установ, організацій і товариств, між ними — п. Микола Матвієвський — голова Української Інформативної Служби в Лондоні, п. Ярослав Семен — голова КУ СУМ, п. Микола Попович — голова Пласту, хор. Маркіян Шептицький — директор Централі СУБ і п. Роман Гринаш — голова Товариства «Бойківщина». Поруч стояли гості з України — п. Ігор Деркач — голова СУМ України, він же й член комісії Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки та д-р Юрій Покальчук — видатний журналіст і письменник.

Зближався час... О годині 1.00 пополудні на площу ввійшли всч. о. прот. Григорій Гусак, всч. о. митр. Микола Матичак, всч. о. д-р Степан Солтис і біля пам'ятника полеглим за волю України відслужили поминальну соборну Панахиду за спокій душі Головного Командира УПА і за полеглих бійців УПА. Співом проводив піддиякон Павло Малицький з Волвергамптону. Після проспівання «Вічна пам'ять», з шанувальним словом виступив гість з України п. Ігор Деркач. Шановний гість у

своєю короткою, але змістовною словесною голосом великий вклад праці української діяспори у промоцуванні української справи у вільному світі, збереження надбань української культури й наших народніх традицій та піддержку нашому народові в його прагненнях для побудови самостійної української держави, і що все це в Україні є відоме й вельми цінване; що слава про УПА лунає тепер по всій Україні, полеглим у боях війнам УПА ставлять пам'ятники й велично вшановують пам'ять їхні геройські подвиги, які не мають собі рівних в історії, а Головний Командир УПА ген. хор. Роман Шухевич став символом боротьби за українську соборну й незалежну державу. Згадав, що цього року по всій Україні величаво відзначатимуть 50-річчя з часу створення УПА та про Конференцію ОУН 28-29 березня ц. р. в Києві. 400.000 військовиків склали присягу на вірність українській державі — перспективність української держави є світла, — сказав шановний гість.

Другим з черги промовляв п. Микола Матвійський. Він дав характеристику постаті сл. пам. Романа Шухевича, як великого й незлам-

ного українського патріота, непервершеного знавця підпільної боротьби, візрцевого організатора й досвідченого Головного Командира УПА, який безмежно любив український народ і свою батьківщину-Україну на жертвнику якої поклав своє життя. Вкінці шанувальне слово мав побр. сот. Маріян Д. Гайва, про життєвий шлях Головного Командира УПА, його діяльність і обов'язки.

Під тихий спів «Вічна пам'ять», поклади до пам'ятника вінок п. Ігор Деркач, голова СУМ України в супроводі друга Богдана Нагайла і друга Петра Вінтоюка — від СУМ України та сот. Маріян Д. Гайва в супроводі хор. Михайла Неболи і хор. Петра Дюка — від ОБВУ.

Відспіванням українського національного славня закінчено вшанування пам'яті у 42 річницю геройської смерті Великого Сина України Головного Командира УПА ген. хор. Романа Шухевича — Тараса Чупринки.

Годиться відмітити, що за організацію цього відзначення роковин відповідав невтомний організаційний референт ГУ ОБВУ пор. Петро Кішук.

пхор. П. Гошко

ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ — ОКРУГИ ЙОРКШІР

В суботу, 21 березня 1992 р. відбулась окружна конференція ОБВУ Йоркшір у приміщенні Відділу СУВ в Брадфорд, у якій взяли участь голови, секретарі і члени Управ Відділів Округи — з Брадфорду, Гаддерсфілду, Галіфаксу, Лідс, Кіхлей.

Окружну конференцію відкрив точно о год. 1.00 пополудні голова Округи хор. Павло Татарин, привітав усіх присутніх, а зокрема представників ГУ ОБВУ: організаційного референта ГУ пор. Петра Кішука і ген. секретаря пор. Михайла В. Поврозника.

Відтак попросив присутніх вшанувати однохвилинною мовчанкою пам'ять тих побратимів Округи, які відійшли у вічність у минулому році. Особливо вшановано світлу пам'ять недавно померлого капеляна ОБВУ — сотника отця протопресвітера Сильвестра Богатирця.

Після цього голова Округи зачитав порядок нарад, до якого не було змін. Він теж зачитав письмовий привіт голови ОБВУ майора д-ра Святомира М. Фостуна, що його присутні прийняли теплими оплесками. З черги привітав присутніх організаційний референт Головної Управи ОБВУ пор. П. Кішук. Секретарювали побратими п. І. Іванів та І. Чолач з Гаддерсфілду.

Згідно порядку нарад приступлено до звітування про діяльність Відділів. Першим звітував представник Відділу ОБВУ в Лідс — побр. В. Яремко, який подав стан членства Відділу, що налічує на день конференції 18 членів, а фінанси Відділу становлять ф.605.00. Відділ ОБВУ Галіфакс репрезентував побр. В. Лопушняк. Побратим П. Шур заступав хворого голову Відділу в Кіхлей. Він позвітував про свій Відділ у Кіхлей, який є найменший в Окрузі. Голова Відділу ОБВУ в Гаддерсфілді побр. В. Іванів у звіті подав про стан членства Відділу і фінансову господарку.

Про діяльність Відділу в Брадфорді звітував побр. М. Попович. Він подав, що стан членства на день конференції є 72 члени, а каса Відділу становить ф.1031.00. Майже всі звітовдаві вказували, що Відділи вели широкогранну діяльність у Відділах згідно напрямних ГУ ОБВУ і вказівок голови Округи.

На закінчення звітувань, звітував голова Округи хор. П. Татарин. Він у своєму довшому звіті вичерпно позвітував про широку діяльність Округи та вказав на деякі недоліки у Відділах і закликав, щоб у майбутньому вони не повторювалися — і своє звітування подав на розгляд учасників конференції. В обгово-

ренні звітів взяли участь побратими П. Шур, В. Іванів та інші.

Закінчивши цю точку, орг. референт ГУ пор. П. Кишук реферував загальні організаційні справи ОБВУ, після чого були запити і дискусія, які в основному зосереджувалися на поїзді на святкування 50-ліття УПА в Україні та її широку програму.

З черги доповідь «Геополітичне положення, перспективи і Україна» сказав ген. секретар пор. М. В. Поврозник, який накреслив геополітичний уклад сил у світі і проблеми України. З огляду на широкий матеріал тієї теми доповідач мусив скорочувати своє слово.

Плян праці Округи на 1993 рік подав голова Округи хор. Павло Татарин і він був прийнятий без змін рішенням Президії ГУ ОБВУ.

В часі Окружної конференції були нагороджені хрестами заслуги II класу такі побра-

тими: ст. дес. Т. Лапчак, ст. дес. Д. Єйна, ст. дес. Ю. Іванів, ст. дес. Г. Чабан, дес. Д. Беза і п. Лановий. Окремо нагороджено золотою медаллю ОБВУ I класу голову Округи хор. Павла Татарина.

Підсумки конференції підбив у вечірніх годинах організаційний референт ГУ ОБВУ пор. П. Кишук, а подяку і закриття наради провів голова Округи.

Після національного славня зроблено спільну знімку всіх учасників. Окружна конференція ОБВУ була проведена успішно, і за це належить побратимська подяка голові Округи хор. П. Татарину і трьом паням — Зіні Татарин, Ліді Шутці і Марії Савків, які пригостили учасників конференції смачним і багатим обідом.

Щастя вам Боже і далі в праці, дорогі побратими!

пор. М. В. Поврозник

Учасники окружної конференції ОБВУ відбутої у Брадфордї 21 березня 1992 року

ДОПОВІДІ ППОЛК. ПЕТРА НЕДЗЕЛЬСЬКОГО У ВІДДІЛАХ ОБВУ

На запрошення Головної Управи Об'єднання бувиших Вояків Українців у Великій Британії приїхав на початку квітня нинішнього року у відвідини нашої ветеранської організації підполковник Петро Недзельський, основник Українського Військового Комітету в Харкові у 80 роках, який один із перших військовиків-українців підняв питання про утворення власних збройних сил України й за це зазнав затиску, переслідування та був вигнаний з армії. Після проголошення незалежності України він весь час домагався поновлення його у військовій службі, що остаточно йому вдалося перед самим виїздом до Великої Британії.

Шан. гість відвідав із доповідями по питанням утворення Збройних Сил України 23 Відділи ОБВУ та своєю тематикою викликав особливе зацікавлення громадянства яке численно збиралось у Відділах на його доповідь. У неділю, 12 квітня пполк. П. Недзельський доповідав у Лондоні, де на його доповідь прибуло числен-

но громадянство не тільки з Лондону але теж з околиці, а після доповіді та дискусії голова ОБВУ в супроводі пор. Михайла В. Поврозника і хор. Михайла Ткачука нагородив гостя срібним хрестом II кляси за його заслуги для утворення Збройних Сил України.

Головна Управа Об'єднання бувиших Вояків Українців у Великій Британії висловлює сердечну подяку пполк. П. Недзельському за його прибуття і доповіді у Відділах ОБВУ та бажає йому багато успіхів у його дальшій військовій службі. Водночас, Головна Управа ОБВУ сердечно дякує також сот. Маріану Д. Гайві, пор. Петрові Кіщуку та хор. Михайлові Ткачуку за те, що вони дбайливо опікувалися нашим шановним гостем, і допомагали йому в усьому, а теж висловлює подяку Управам усіх тих Відділів ОБВУ де виступав наш шан. гість за їхню гостинність усім тим українським родинам у яких перебував підполковник. Усім наше сердечне вояцьке спасибі!

Підполковник Петро Недзельський доповідає у Лондоні. Зліва направо — майор д-р Святожир М. Фостун, підполковник Петро Недзельський, хор. Михайло Ткачук і пор. Михайло Поврозник

Підполковник Петро Недзельський у гостях Відділу ОБВУ в Рочдейлі

*Підполк. Петро Недзельський і члени Управи Відділу ОБВУ в Ноттінггамі.
Зліва від гостя сидить голова Відділу СУБ побр. П. Рафалюк*

ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ В МАНЧЕСТЕРІ

У суботу, 11 квітня цього року в м. Манчестері в приміщенні місцевого Відділу СУБ відбулась чергова окружна конференція Округу ОБВУ — Лянкашпир. На цю окружну конференцію прибув голова ОБВУ май. д-р Святомир М. Фостун, а теж члени Головної Управи — пор. Богдан Головатий, він же і голова Округу, пор. Володимир Янківський і хор. Іван Скальський, член КК ОБВУ. Прибули теж численно члени Управ Відділів тієї Округи.

Конференцію відкрив о год. 2.00 пополудні голова Округу пор. Богдан Головатий вітаючи голову ОБВУ та всіх учасників конференції. Він і подав порядок нарад конференції, що був прийнятий одногolosно, а після вшановання однохвилинною мовчанкою пам'ять померлих членів Округу протягом минулого року, голова ОБВУ привітав присутніх і побажав успішного проведення конференції.

З черги голови або представники Відділів звітували про діяльність своїх клітин протягом минулого 1991 року, подаючи при тому і звіт про фінансову господарку. Про діяльність Округу в зазначеному часі говорив її голова, пор. Богдан Головатий. Після закінчення звітування та його обговорення голова ОБВУ май. д-р Святомир М. Фостун доповідав про загальну діяльність ОБВУ подаючи при

тому широкі напрямні праці нашої ветеранської організації у 1992 році, а теж подав вияснення, додаткові інформації та вказівки на запитання учасників.

Згідно порядку ділових нарад голова ОБВУ з черги доповідав про положення на Україні та свою поїздку на батьківщину й участь у двох вагомих, можна б сказати, історичних подіях у Києві — Конференції українських націоналістів і Третьому з'їзді Спільки Офіцерів України на якому він виступив із привітом від Президії Ради Українських Комбатантських Організацій у діаспорі й від Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії. Доповідь голови викликала велике зацікавлення присутніх, і численні запитання, на котрі голова подав задовільні відповіді.

Після прийняття плану праці Округу в 1992 році, голова ОБВУ підбив підсумки конференції та побажав усім успіхів у праці, а голова Округу пор. Богдан Головатий, який проводив нарадами конференції сердечно подякував голові за його участь у конференції, як теж господарям та всім учасникам, і проспіванням українського гимну закінчилася ця успішна окружна конференція ОБВУ у вечірніх годинах, на кінець якої всі стали до спільної знімків.

Б. В.-к

Учасники окружної конференції ОБВУ в Манчестері відбутої 11 квітня 1992 року

ПОЇЗДКА ДО АВСТРІЇ 1992

Прошли чимало років та поїздок на воєнні цвинтарі в Австрії, у місцевостях Карентії, Фельдбаху та його околиць, де були завзяті бої з більшовиками під кінець другої світової війни. Закінчення війни — це була формальна капітуляція гітлерівської Німеччини, але для України війна ще довго не була закінчена.

Цьогорічна поїздка до Австрії на воєнні цвинтарі не була надто чисельною, зате мала історичне значення, бо приїхали побратими-друзі з вільної України в числі 8 осіб, учасники боїв під Бродами, а опісля в УПА. Всі вони промовляли на цвинтарях.

У Мюнхені на новому летовищі нас зустріли побратими — члени Братства Дивізійників з Німеччини В. Остапів та інші. В інтернаті «Рідна Школа» нас вітали голова Братства Німеччини сот. Р. Дебрицький та члени Управи — побратими Длябога, В. Остапів, голова Братства УПА на Німеччину Зенон Зброжко.

28.5.92 р. у четвер, рано, наша група з побратимами з Німеччини виїхала до Австрії. Їхали прекрасними гірськими теренами, попри чудове озеро Кінзее. Наш керівник пор. Петро Кішук привітав усіх учасників поїздки — побратимів і пань та о. Ігора Сапун, дир. СУБ хор. М. Шептицького, голову Товариства Гуцульщина поб. В. Потека, реф. Братства опіки могилами поб. Бацика.

В цьому році, по довгий недузї, їхав з нами наш добрий приятель, власник автобусів, п. Говфенбергер, який вітав нас, радіючи, що знову має нагоду їхати з нами до Австрії.

Зупинка на обід була в місцевості Штайнах, серед Альпів. Усюди чудова природа, на горах біліє сніг, а внизу тепло, біжить вода із сніжних гір малими потічками, що спливають десь до ріки Мур, попри яку Дивізія відступала з фронту 1945 року.

Грац, — зупинка біля головного кладовища, де зустріли ми наших дорогих гостей з України та Австрії. Походом пішли до могили о. капелана Ковалюка та до спільної могили українських дівчат, де відправлено Панахиди, також покладено вінки жертвам Талергофу у тій місцевості. Служили Панахиди о. д-р Олександр Остайм-Дзерович, о. Палладій Дубицький і о. Ігор Сапун. Отець д-р Дзерович привітав всіх прибулих, що кожного року приїжджають, щоб віддати поклін і салют своїм полеглим побратимам по зброї, а зокрема вітав гостей з України. З приїздом до Фельдбаху нас зустріли там наші приятелі-австрійці із австрійського Камерадбундшафту та побратим з Німеччини

Світлик. У вечірніх годинах відбулося офіційне прийняття нашої групи, що мало цього року особливий характер, тому, що Україна вже є держава, звідки прибула делегація — побратими-дивізійники та секретар Всеукраїнського Братства УПА інж. Р. Панкевич і депутат Львівської міської ради народних депутатів п. Лемик Ярослав Андрійович. У заступництві посади міста вітав нас Алоїс Гармтод надзвичайно зворушливо, зокрема гостей з України. Він сказав, що Фельдбах має так багато спільного та дружнього з українцями та Україною, хоч би культ могили, що вже ввійшло в традицію і плекання побратимства серед наших ветеранських організацій, котрі будуть і далі промочувати шлях до наших народів. Побажав усім найкращого, приємного перебування у Фельдбаху. Пан Я. Лемик (у перекладі), а п. Р. Панкевич від імені делегації вітали австрійців. У пізніх вечірніх годинах відбулося засідання для намічення плану чергового дня.

П'ятниця, 29.5.92. Виїзд рано до місцевості Ст. Стефан, Бір-Бавм, Гнас, Травтсмандорф, Бад-Глейхенберг і Фельдбах. Всюди там на цвинтарях покладено вінки і відправлено Панахиди. Коротке слово мали по цвинтарях побратими з України. У вечірніх годинах виїхали ми до Регенсбургу на дозвілля, щоб дати можливість нашим гостям з України оглянути гарні австрійські краєвиди і при дозволі пізнати краще австрійців та їхні звичаї.

Субота, 29 рано була збірка на головній площі у Фельдбаху, спільно з австрійцями. При головному пам'ятнику стояла вже почесна стійка австрійських військовиків. Їхня оркестра відіграла полеглим салют, відтак покладено вінки. Слово до всіх зібраних сказав полковник гарнізону у Фельдбаху. Він подякував нашим гостям з України, що прибули на могили віддати салют полеглим за волю своїх народів. Сотник Р. Дебрицький подякував австрійцям за гостинність і опіку цвинтарем. Покладено вінки та проспівано національний гимн. Покладено також вінок на могилу нашого доброго приятеля Мовра Сеппа, про діяльність якого сказав нашим гостям з України пор. П. Кішук, згадуючи про нашу співпрацю з ним. Промовляв і о. Палладій, згадуючи добрим словом пок. М. Сеппа. Вертаючи на квартири, наш добрий приятель А. Гармтод запросив нас і гостей з України до своєї приватної вілли.

О годині 4.00 пополудні наші отці відправили Богослуження, а о год. 7.00 ввечері відбулася

*Група кол. дивізійників з України — учасники вшановання пам'яті полеглих воїнів
І УД УНА в Австрії*

спільна зустріч, у часі якої побратими вимінювалися думками та висловлювали подяки. Наших побратимів з України нагороджено орденами, представляючи кожного зокрема. Були також відзначення нами австрійців.

В неділю, рано, ми попрощали наших побратимів з України, як також нас прощали австрійці, бажаючи щасливої подорожі додому. Австрійські оркестри грали маршові мелодії в часі нашого від'їзду. Ми виїхали в напрямі Грац-Сальцбург, а наші гості — до угорського кордону, на Україну.

В понеділок, 1 червня 1992 р. наша делегація та побратими з Німеччини, Жигалюк, Остапів, Бельо та молодий поет з України, по-

клали квіти на могилах наших національних і державних провідників на кладовищі Вальфрідгоф у Мюнхені. Ми також відвідали наші інституції. Радо вітала нас голова Проводу ОУН пані С. Стецько, пригостивши нас кавою. Хоч не надто численна наша делегація ОБВУ була до Австрії цього року, але ми горді, що виконали з честю наш вояцький обов'язок супроти тих, що спочивають на австрійській землі разом з нашими побратимами — друзями по зброї з України, віддавши їм наш салют і поклін.

Спіть, хлопці-соколи, ми берегтимемо пам'ять про Вас!

хор. М. Ткачук

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОБВУ В НОТТІНГґАМІ

В неділю, 5 квітня 1992 року відбулись річні Загальні Збори Відділу ОБВУ в Ноттінгґамі. Збори відкрив уступаючий голова бул. Тома Гнип, молитвою Отче наш та вшануванням одноквилюною мовчанкою тих побратимів, які в діловому році відійшли у вічність. Для ведення зборів обрано ділову Президію: побр. М. Яечник — голова, заступник побр. І. Іванцюра, а на секретаря — побр. В. Семака. Голова Зборів подякував за довір'я і зачитав пропонований порядок нарад, що був прийнятий без змін. З черги покликав до почесної президії представника Головної Управи ОБВУ хор. Т. Данковича та всіх голів місцевих братніх організацій.

Усні привітання Зборам із подякою уступаючій Управі, а також побажання успішного проведення Зборів, висловили запрошені голови організацій і представник ГУ ОБВУ. Протокол з минулорічних Зборів що його зачитав секретар побр. П. Тимощук, затверджено без змін. Про цілорічну діяльність уступаючої Управи Відділу ОБВУ звітували: секретар побр. П. Тимощук, скарбник — побр. В. Чопей, за культ. освітн. референта звітував побр. Т. Юшкалок, організаційний референт побр. М. Кріслатий, за суспільну опіку побр. П. Кривий.

Звіти членів Управи були короткі, але основно представили Зборам минулорічну працю Управи Відділу ОБВУ. Голова відділу бул. Т. Гнип у своєму звіті зробив доповнення до заторканих справ представлених у звітах, відмітив, що вся діяльність і відповідальність у звітному часі проводилась згідно з напрямними Головної Управи ОБВУ. На протязі ділової каденції ми мали успіхи і досягнення, але не бракувало труднощів і недоліків. У діловому році Упра-

ва Відділу відбула 10 різних ділових нарад, на яких члени Управи розглядали й обговорювали нашу внутрішню діяльність Відділу.

Голова ОБВУ висловив сердечну побратимську подяку всім членам Управи ОБВУ, Головній Управі ОБВУ за напрямні і поради у нашій діяльності, нашим місцевим братнім організаціям, особливо голові та Управі УТКлубу за фінансову пожертву на видання «Альманаху ОБВУ».

За Контрольну Комісію звітував голова побр. Д. Плешкан, стверджуючи згідність загального світу, висловив признання за її цілорічну працю і запропонував, щоб Збори уділили абсолюторію уступаючій Управі. Відтак представник ГУ ОБВУ хор. Т. Данкович висловив теж признання Управі за її многогранну працю в звітному часі. Поділявся найновішими подіями з вільної України. Після уділення абсолюторії уступаючій Управі, на чергову ділову каденцію Збори обрали головою Відділу бул. Т. Гнипа, а до Управи обрано побратимів: М. Королевича, Т. Юшкалюка, В. Чопея, М. Кріслатого, П. Кривого, В. Стасіва, М. Зрая, В. Сухаревича та С. Белецана. Головою Контрольної Комісії обрано побр. Д. Плешкана а членами — побратимів В. Потєка і С. Бойка.

На закінчення Загальних Зборів голова президії побр. М. Яечник подякував присутнім за участь в Зборах, а новообраний голова бул. Т. Гнип подякував за довір'я та заповнив Збори, що буде виконувати наложені на нього обов'язки якнайкраще.

Збори закінчено проспіванням національного славня.

бул. Т. Гнип

ВОЯЦЬКИЙ БЕНКЕТ У 50-РІЧЧЯ УПА

Треба було ждати майже півстоліття на це щоб в Україні можна було свobodно й одверто говорити, дискутувати і при допомозі різних засобів інформації довідатись дійсну правду про нашу героїчну УПА. Імперіалістична Москва, а з нею теж, в неمالій мірі, варшавські ступайки з шкурки вилазили щоб Українську Повстанську Армію якнайбільш шельмувати перед українським народом і перед світом.

З проголошенням м. р. незалежності України, український народ з неабияким ентузіазмом сприймав відомості, багато людей може й

вперше, почули про справжнє обличчя УПА та її героїські чини. Нещодавно гостюючий в нас визначний політичний діяч з України п. Ігор Деркач — голова СУМ України, він же й депутат Верховної Ради України сказав — «... слава про УПА лунає тепер по всій Україні, полеглим у боях воїнам УПА ставлять пам'ятники й велично вшановують їх пам'ять та їхні героїські подвиги, які не мають собі рівних в історії».

Відзначаючи ювілею 50-річчя УПА проходять цього року у діаспорі і в Україні. На

місяць серпень запляновано широко й велими цікаву програму ювілейних святкувань в Україні, де ОБВУ приготується взяти участь спільно із Всеукраїнським Братством УПА. Тут в Англії Головна Управа ОБВУ розпочала програму відзначувань роковин УПА «Вояцк-к-м Бенкетом у 50-річчя УПА», який відбувся в суботу, 9 травня ц. р. в залі Відділу СУБ у Лестері. Головним організатором і господарем оцих ювілейних роковин був невтомний орган. референт ГУ ОБВУ пор. Петро Кішук. Програма Вояцького Бенкету в основному була така: а) Вояцький обід, б) танцювальна забава-баль і в) буфет.

Численно прибули на це ювілейне відзначення роковин з українських громад Середньої Англії та з подальших місцевостей члени ОБВУ з дружинами, українське громадянство та гості англійці. При приємній і дружній атмосфері присутні засіли до гарно прибраних столів. Сцена була відповідно прибрана розміщенням прапорів — національного і ОБВУ, емблем — ОБВУ і Дивізійної, а в центрі виднів розмальований на полотні яскравими кольорами твір-картина, пензля-мистця графіка Романа Сиваника, зображуючий 50-річчя УПА. Нижче цього, посередині — ваза з гарним букетом квітів. О год. 5.00 пополудні хор. Володимир Нагайло, ведучий бенкетом, попросив всеч. о. д-ра Степана Солтиса провести молитву й поблагословити їжу. Після спільного відспівання пісні Христос Воскрес і Господньої молитви пор. Петро Кішук офіційно відкрив бенкет, вітаючи всіх учасників, а зокрема всеч. о. д-ра С. Солтиса, членів Президії ОБВУ — генерального секретаря пор. Мих. В. Поврозника і пор. Вол. Лесюка, членів Головної Управи ОБВУ, а також члена Президії Ради СУБ — хор. інж. Миколу Шупляка з дружиною та присутніх на бенкеті гостей з України.

Писемний привіт учасникам ювілейного відзначення роковин, що наспів від голови ОБВУ май. д-ра Святомира М. Фостуна зачитав хор. В. Нагайло. Голова ОБВУ інформуючи, що важливі обов'язки унеможливили його, раніш передбачуваний, участі у цьому святкуванні, вітає усіх учасників ювілейних святкувань, бажав успішного їх переведення, зміцнювання побратимства, дружби й єдності у нашій ветеранській організації. З черги, у відсутності голови місц. Відділу СУБ п. Василя Медичького, усіх учасників Вояцького Бенкету привітав хор. інж. Микола Шупляк від імені Управи місц. Відділу СУБ, його голови, цілої української громади міста Лестеру й околиці. Він м. і. зазначив, що ОБВУ є унікальною ветеранською організацією, як в діяльності так і в

Україні яка своєю розумною, соборницькою і далекосяжною основою статуту, дала змогу, на соборницькій базі, кожному волюкві українцеві незалежно від того в якій армії він служив стати членом цієї ветеранської організації. Такі, власне, принципи стають структуральною основою ветеранських організацій, які постають тепер в Україні, сказав інж. М. Шупляк.

»На крові Тих, що впали на полі бою в обороні рідних хат, сімей і населення...« і далше...»... на крові Тих, що замучені по ґюрмах і таборах, виросла безсмертна легенда воюючої поневоленої нації, що вогненним смолоскопом горить у серцях і думах народу й освічує шлях у майбутнє...« — це уривок із дещо довшої читати з »Деклярації« ОУН, (зараз після закінчення 2 світової війни) якою розпочав своє святочне слово генеральний секретар ОБВУ пор. Мих. В. Поврозник. Святочне слово шановний прелегент присвятив повністю героїчним подвигам УПА, яка продовж десяти років завзято й по героїськи обороняла український народ перед жорстокими ворогами. Не хотіли повірити західні альянти у неймовірну боротьбу УПА на два фронти — німецькому та російському, а пізніше у подиву-гідну поставу УПА у боях з московсько-більшовицьким окупантом, польськими та чехословацькими дивізіями — не вірили. Не вірили теж й чимало своїх, українців на еміграції та поборовавали в пресі відомості про дії УПА. Аж перші рейдуючі відділи УПА, які пробієм проріділися до Австрії і Зах. Німеччини відкрили невірним Томам, своїм і чужим, очі. »У 50-роковини УПА полинемо думками до тих незлічених могил, у яких спочили вічним сном найкращі з полум'яних лідарів новітньої доби буття українського народу, що своїми чинами і героїською смертю, зложеною на вівтарі Батьківщини, сплели легенду незнаной досі в історії епопеї« — сказав у закінчення доповідач.

В англійській мові промовляв хор. Петро Дюк з Ковентрі — колишній воїн УПА. З його короткої але гарно сказаної інформативної доповіді англломовна частина присутніх довідалась — з якої нагоди організовано бенкет, що це таке — УПА, де й як творилися УПА, з ким й за що вона так довго й завзято боролась. Тост за відроджені в Україні УАПЦ й УГКЦ, за творців української держави, український народ на Батьківщині й на поселеннях, українське військо, членів ОБВУ й наших побратимів ветеранів в Україні, а перш усього за вічну славу героїчної УПА підніс пор. Вол. Лесюк, а всі присутні проспівали гімк-многоліття.

Після того пані з місц. Гуртка ОУЖ-дівча-

та подали до столів смачний обід. У піднесеному настрою присутні окремо проспівали грімке многоліття гостям з України. В кінці обіду ген. секретар ОБВУ пор. Мих. В. Поврозник зачитав постанову Президії ОБВУ, якою нагороджено хрестами сімох членів ОБВУ, довголітніх і відданих працівників у нашої ветеранській організації, а церемонію нагородження провів пор. Петро Кішук у супроводі пор. Вол. Лесюка, хор. Т. Данковича й хор. Вол. Нагайла. Закінчуючи першу частину Вояцького Бенкету хор. В. Нагайло, ведучий програмою, висловив сердечну подяку від імені ГУ ОБВУ і всіх присутніх голові Гуртка ОУЖ — п-ні Христині Кішук-Кіллям

і завідуючій кухнею п-ні Софії Костів за їхню працю у приготуванні смачного обіду й багатой холодної перекуски в часі заваби-балю, а присутні проспівали їм, на інший мотив, грімке многоліття.

О годині 8.00 ввечері почалась друга частина — танцювальна забава-бал. Грала відома українська оркестра п. І. Туїшина. Всі приємно й весело розважались, а в часі перерви підкріплювались холодною перекускою. Під час забаби пані з Управи Гуртка ОУЖ провели лотерію, чистий прибуток з якої в сумі 67 фунтів призначили на »Фонд матері і дитини«.

П. Гошко

ЗУСТРІЧ З НАЧАЛЬНИКОМ ГОЛОВНОГО ШТАБУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У понеділок, 18 травня нинішнього року відбулась у Лондоні у надвечірніх годинах зустріч членів Президії Головної Управи Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії з начальником Головного Штабу збройних сил України генерал-лейтенантом Георгієм Володимировичем Живицею, який прибув до Лондону на запрошення британського міністерства оборони. У зустрічі взяли участь май. д-р Святомир М. Фостун голова ОБВУ, сот. Маріян Д. Гайва, хор. Маркіян Шептицький і п. Федір Курляк ген. секретар

Союзу Українців у Великій Британії. У часі зустрічі, що мала дуже дружній характер, генерал-лейтенант Живиця широко інформував про питання і проблеми формування українських збройних сил, а при тому були порушені та обговорювані теж різні спектри державницького життя нашої батьківщини. Наприкінці зустрічі яка тривала більш як дві години прийшов теж генерал-майор Володимир Борисович Толубко, начальник Українського вищого військового командно-інженерного училища ракетних військ, кандидат техніч-

*Промовляє
голова ОБВУ майор
д-р Святомир Фостун*

них науков, професор, а тепер також і депутат Верховної Ради України, який теж поділився з учасниками зустрічі своїми міркуваннями про сучасні державницькі проблеми України.

У середу, 20 травня відбулася у вечірніх годинах у світлиці Централі Союзу Українців у Великій Британії зустріч начальника Головного Штабу українських збройних сил генерал-лейтенанта Георгія Володимировича Живиці з запрошеними представниками громадських організацій і запрошеними громадянами. Ця зустріч мала характер зустрічі-коктейлю, що її влаштувала Головна Управа СУБ, а відкрив голова СУБ д-р Любомир Мазур вітаючи всіх присутніх, а головню шан. гостей генерал-лейтенанта Живицю, що його представив присутнім май. д-р Святомир М. Фостун, голова ОБВУ. З черги, шановний гість говорив про утворення збройних сил України, питання Чорноморського флоту, ядерну зброю в Україні та відповів на запитання. В закінчення цієї частини зустрічі голова Союзу д-р Любомир Мазур і голова ОБВУ май. д-р Святомир М. Фостун піднесли шан. гостеві подарунки від імені своїх установ. Опісля майже всі учасники зустрічі підходили до генерала, знайомилися та розмовляли з ним. У закінчення зустрічі генерал-лейтенант оглянув бюро Централі СУБ, а пізніше поїхав іще оглянути будинок Відділу СУБ у Лондоні, залишаючи про себе миле враження в усіх учасників згаданої зустрічі-коктейлю.

Голова ОБВУ підносить подарунок генерал-лейтенантові Георгію Живиці

Спільна знімка з шан. гостем у світлиці Централі СУБ

ВЕЛИЧАВЕ СВЯТО ГЕРОЇВ У ТАРАСІВЦІ

Традиційно у день Зелених Свят українці вшановували та вшановують сотні тисяч відомих і невідомих героїв і героїнь, що поклали своє життя для добра української нації.

Як у минулих роках, так і цього року старанням Головної Управи Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії і Підготовчого Комітету, що його головою був пор. Петро Кішук, відбулося Свято Героїв у Зеленосвятоточну неділю, 14 червня що ним гідно і достойно вшановано пам'ять борців за волю України.

Цьогорічне Свято Героїв відбулось зокрема у пам'ять і прославу полеглих воїнів героїчної Української Повстанської Армії в 50-роковини утворення УПА (1942-1992), і в пам'ять усіх діячів, полководців-провідників, лицарів, воїнів, які на протязі національного буття українського народу поклали своє життя на жертвних боротьби за волю й українську державність.

Цьогорічне Крайове Свято Героїв відбулось, як щорічно, в сумівській оселі Тарасівці, куди з'їхалися кілька тисяч (понад 5000) українського громадянства, членства ОБВУ, організована сумівська і пластова молодь, жіноцтво та парафіяльні ради наших Церков зі своїми церковними хрестами, хоругвами, прапорами, і представники українських центральних та крайових установ, організацій і товариств, щоб сповнити свій національний обов'язок і спільно молитися за героїв і героїнь, за замучених у тюрмах і концтаборах Владик, священників, монахів і монахинь та світських

осіб-українців, які боролися і віддали своє життя за рідну Церкву й лобу Батьківщину. На це Крайове Свято прибули наші громадяни з різних сторін Великої Британії. Належить відмітити, що на це врочисте свято українське громадянство прибуло до Тарасівки 48 автобусами і сотнями приватних автомобілів.

На цьогорічному Святі Героїв були присутні кілька десятків українських гостей з Польщі, Чехо-Словаччини і України, а між ними Володимир Романець — кореспондент українського радіо в Лондоні, інж. Іван Гречко зі Львова — активний діяч на церковно-релігійній ниві, і д-р Дмитро Степовик з Києва — історик давнього українського християнського мистецтва, старший працівник Академії Наук.

В цьогорічному Святі Героїв узяли теж участь почесні гості — наші довголітні англійські приятелі — представники Відділів Британського Легіону зі своїми прапорами з місцевостей Діннінгтон, Тодмордену і Ліку.

Торжествена врочистість охоплювала польову Архиєрейську Службу Божу, похід до пам'ятника, соборну Панахиду біля пам'ятника, покладення вінків та святковий концерт.

Комендантом Свята був пор. Михайло Гринюк, а його заступником пор. Володимир Лесюк.

Перед початком польової Архиєрейської Служби Божої біля пам'ятника сформувалася почесна сотня членів ОБВУ з прапорами своїх Відділів і громадських установ, а також із прапорами станули представники Відділів Британського Легіону та численні почти з

Почесна сотня ОБВУ марширує на площу

вінками з багатьох Відділів ОБВУ і громад, і відтіля організовано промарширували на площу біля каплиці, під командою пор. Володимира Янківського.

Табірну каплицю по-святоточному прибрали наші пані-члени Гуртка ОУЖ у Дарбі.

Торжественне Свято Героїв почалося в 12.00 годин дня. Командант позитував заст. голови ОБВУ сот. Маріану Д. Гайві. Під звуки українського державного гімну піднісся гордо вгору український прапор, що його підняв нув на щоглу почет — хор. Михайло Татарчук — член ГУ ОБВУ в супроводі старшого пластуна Романа Михайлюка і дружинника СУМ Стефана Матешка.

На площі перед каплицею, на високих щоглах розгорнулися два національні прапори. Тисячі людей заповнили площу. Ряди організованого жіноцтва — ОУЖ, ОБВУ, СУМ, і пластові та гуцульські делегації, а теж почет танцювального ансамблю «Орлик» зімкнули великий прямокутник перед каплицею, а посередині його кілька мирян стояли з хрестом та церковними хоруґами.

В другому ряді за ними стояли прапороносці і тримали три головні прапори — національний, революційний і військовий — ОБВУ, а між ними красувався пластовий прапор пластунів — Дивізійників з Ріміні, Італія. Його тримав пласту́н сенйор Іван Кулик, заступник голови КПС. Цей прапор буде переданий до пластового музею в Україні.

Біля каплиці стояли члени Головної Управи ОБВУ, почесні гості та представники різних громадських організацій і достойні гості з України.

Урочисту польову Архиерейську Службу Божу служив Преосвященний Кир Михайло Кучмяк, ЧНІ, у сослуженню отців — митрата Миколи Матичака, о. Христофора Хомина, ЧСВВ, о. Віталія Климчука ЧСВВ, о. Степана Солтиса, о. Ярославла Приріза (з України, студіює в Римі), о. Романа Дусановського (з Канади — духовник Семінарії в Ошаві).

До Служби Божої дуже гарно співали: о. дякон Михайло Якуб'як, піддиякон Павло Малицький і кількох дяків з окремих громад під керуванням колишнього питомця Колегії святої Софії в Римі п. Федора Курляка. Апостола прочитав п. Богдан Рогач.

Еванґелію читав о. Ярослав Приріз, а Владика привітав усіх учасників свята та гостей з України, і виголосив глибокозмістовне релігійно-патріотичне слово про українських національних героїв і героїнь, і про вічну пам'ять їх, що віддали за Батьківщину все, що мали найдорожче, бо своє життя та створили

для нас дороговказ у майбутнє. Владика вказав, що цього року перший раз святкуємо Свято Героїв, коли Україна є незалежною державою і, що з ласки Божої українці дочекалися щасливого часу... згадав про найбільш трагічні та жакливі події в історії України — штучно створений Москвою голод у 1933 році, про ядерну катастрофу в Чорнобилі, про всіх українців замордованих у московсько-більшовицьких тюрмах і катівнях та інших жертв московсько-комуністичної деспотії за всі 73 роки більшовицького панування на українській землі...

Водночас, Владика поділився своїми враженнями з Священного Синоду Українських Греко-Католицьких Ієрархів, який відбувся у днях 17-31 травня нинішнього року у Львові та зачитав (у скороченні) ряд Синаодальних Постанов Ієрархії Помісної Української Католицької Церкви. На кінець, Владика закликав українських батьків на чужині виховувати своїх дітей в українському дусі та закріплювати любов і патріотизм до всього, що рідне і благородне.

Одночасно Владика наголосив, що всі українці повинні спрямувати свою працю у всіх ділянках — суспільно-громадському, політичному і релігійному житті та морально і матеріально допомагати українському народові у побудові державної самостійності України.

У часі Богослужіння багато вірних прийняли Святе Причастя. Богослуження закінчилося загальним многоліттям і церковною піснею «О спомагай нас, Діво Маріє» та молитвою за Патріярха.

Після закінчення Святої Літургії почав формуватися процесійний похід, що пройшов навколо оселею аж до символічної могили-пам'ятника. На чолі цього величавого походу йшли комендант і його заступник свята, а за ними несли церковний хрест, декілька хоруґов наших Церков, а за ними йшли: три прапороносці з головними прапорами — національним, революційним і комбатантським, три прапори прапороносці-представники Відділів Британського Легіону, члени ГУ ОБВУ і члени Підготовчого Комітету, визначні суспільногромадські й політичні діячі, несучи вінки, почесна сотня ОБВУ в одностроях, група Українського Визвольного Війська, гуцульська група в своєму кольоритному одязі, Владика, всесесніші отці, Преподобні Сестри Служебниці, дяки, танцювальний ансамбль «Орлик», а далі колона Гуртків ОУЖ у вишиваних сорочках, сумівська і пластова молодь в одностроях, а за ними загаль громадянства. Під час процесійного походу наше жіноцтво

набожно співало церковно-релігійні пісні.

Дійшовши до пам'ятника перед яким по обидвох боках, на високих щоглах гордо розгорталися два великі прапори — національний і революційний, прапороносці з своїми прапорами — пластуни і сумівці, жіноцтво, почесна сотня ОБВУ, члени УВВ і гуцульська група — стали рядами обабіч пам'ятника за священниками. Миряни тримали хрест і короги, а за ними стояли члени Головної Управи ОБВУ і почесні гості та визначні суспільно-громадські діячі із своїми вінками, які своєю імпозантністю, вчистістю і кольоритом творили разом прекрасну панораму. (Були 62 прапори).

Соборну Панахиду служили Преосв. Владика Михайло і сімох священників. Проповідне слово сказав всч. о. протоіерей Григорій Лазієнко (УАПЦ). Привітавши Владику та всіх учасників Свята він наголосив вшанування пам'яті українських духовних провідників, державних діячів і національних героїв і героїнь та воїнів, що полягли в боротьбі за українську державність та волю України. Отець сказав про великий і святий культ могил, який є виявом душевного наставлення нашого народу до своїх національних Героїв і Героїнь. . . Водночас закликав, щоб українці на поселеннях допомагали духовно й матеріально нашому народові і його Церквам в Україні і, щоб українська діаспора дружньо брала активну участь у процесах відродження України.

Як під час Богослужіння, так і в часі Панахиди співали дяки з окремих громад.

Святкове слово сказав заступник голови ОБВУ сот. Маріян Д. Гайва, згадуючи про історичне минуле нашого національного буття, про культ наших предків і княжих дружинників, про славу Козаччину, про визвольну боротьбу ОУН і УПА та про відомих і невідомих героїв і героїнь — чоловіків, жінок, хлопців і дівчат, які боролися за найсвятіші національні й релігійні ідеали — з двома імперіалістами в часі другої світової війни. . .

З черги привітальне слово сказав гість зі Львова інж. Іван Гречко, визначний активіст на церковному полі. Він сказав, що має велику честь виступати зі своїм словом на Святі Героїв — у цій мініятурній Україні. — передав сердечний привіт від всіх українських організацій міста Львова та від себе особисто, віддав поклін і шану всім героям і героїням, що склали своє життя на жертвнику Батьківщини-України. Шановний гість — представник з України закликав всіх до спільної праці і до розбудови української держави. . .

Коротке слово, навізане до українських

Проповідне слово говорить Преосв. Владика Михайло Кучмяк, ЧНІ Апостольський Екзарх і капелян ОБВУ

національних героїв, сказав гість з Києва, д-р Дмитро Степовик.

Шановний доповідач наголосив, що наша історія писана кров'ю. . . та що тисячолітній український християнський народ мав багато національних героїв. . .

Нагадаймо — сказав доповідач, — що на протязі нашого національного буття, український народ зводив криваві бої, начиняв родочу землю ворожими трупами і тілами своїх лицарів, борців, героїв, щоб створити незалежну, вільну, суверенну Українську Державу.

На кінець шановний гість вказав на те, що і в майбутньому, вільна Україна пам'ятатиме всіх синів та дочок, які полягли за її свободу.

Після соборної Панахиди, під тихий спів Вічна пам'ять, численні представники політичних середовищ, суспільно-громадських українських центральних і крайових установ, організацій, товариств, Відділів ОБВУ й українських громад, підходили по черзі до пам'ятника й клали вінки. Оголошував їхнє чергування комендант Свята.

Гарні вінки з живих квітів, що були поперезувані синьо-жовтими і червоно-чорними

Сумівські прапороносні почти а теж і Організації Українських Жінок

кокардами із відповідними написами поклали представники в такому порядку: заступник голови ОБВУ сот. Маріян Д. Гайва — від усього членства ОБВУ; інж. Василь Олесків, Микола Матвіївський, М. Ткачук — від Проводу Організації Українських Націоналістів, Української Повстанської Армії, Української Видавничої Спільки і Української Інформативної Служби; радн. Федір Курляк — від усього членства СУБ; проф. Петро Цимбалістий, Дмитро Степовик, інж. Іван Гречко — від Українського Крайового Патріархального Об'єднання Мирян Помісної УКЦеркви; п. Гаролд Клярксон — від Відділів Британських Леґіонів; побр. Йосиф Глоговський (українець) — від Відділу Британської Ліги; побр. Ігор Шкіренко — від Представництва ДЦ УНР; п-ні Леся Дяківська — від Організації Українських Жінок; голова КУ СУМ д. Ярослав Семенен — від Спільки Української Молоді; голова Пласту пластун-сеньйор Микола Попович і інж. Ярослав Гаврих — від Пласту; пполк. Іван Гордієнко — від Української Гетьманської Організації; п-ні Вікторія Мулька — від Товариства Українських Літераторів; п-ні Ніна Марченко — від Спільки Українських Учителів і Виховників; пор. Андрій Фургала — від Європейської станиці

Українського Визвольного Війська; побр. Юрій Чубатий — від Українського Стрілецького Клубу «Січ»; побр. Василь Потек — від Товариства «Гуцульщина»; п-ні Софія Славницька — від Сестрицтва ім. княгині Ольги Української Автокефальної Православної Церкви, а на кінець поклала вінок і грудку землі з «Маківки» голова танцювального ансамблю «Орлик» п-ні Марія Бабич.

Опісля поклали до пам'ятника свої вінки представники Відділів ОБВУ й українських громад; п-ні Анна Лобас і побр. В. Іванів — Гаддерсфілд; побр. І. Павкнер — Болтон; побр. П. Шур — Кіхлей; побр. М. Мадилос — Бедфорд; побр. В. Щербатюк — Лій; побр. Т. Гніп — Ноттінггем; побр. В. Шаблінський — Манчестер; побр. С. Меуш — Ковентрі; побр. Я. Фатерига — Скаторп; побр. І. Здолини — Бранфорд; побр. В. Филипович — Мансфілд; побр. В. Спетрук — Лідс; побр. М. Дрозд — Галіфакс; побр. В. Мартинюк — Глостер; побр. М. Вільшинський — Раґбі; побр. В. Нагайло — Волвергамптон; побр. В. Галицький — Буртон-он-Трент; побр. М. Васюк — Донкастер; побр. О. Дем'янчук — Единбург; побр. П. Деджора — Рочдейл; побр. П. Савків — Аштон; побр. М. Федик — Блякбурн; побр. І.

Преоес. Владика Михайло Кучмяк, ЧНІ і священники служать соборну Панахиду

Кузьма — Діннінгтон; побр. В. Варцаба — Нортгемптон; побр. В. Медидський і Р. Кісак — Лестер; побр. В. Бородька — Іпсвіч; побр. М. Захарків — Лютон і на кінець поклав вінок побратим Михайло Данчак з містечка Аннан, Шотландія — жертводавець будівельного матеріалу на побудову каплиці у Тарасівці.

Під кінець соборної Панахиди, прапороносці віддали почесь прапорами а двосе сурмачів (англії) відіграли зворушливий останній салют.

Проспіванням українського державного гімну «Ще не вмерла Україна» закінчено першу частину Свята Героїв.

***

Друга частина святкування — концерт — почалась о годині 4.00 пополудні у просторій сумівській залі «Хортиця». Сцена була по-святковому прибрана національним, революційним, військовим (ОбВУ), пластовим, жіночим (ОУЖ) і англійським прапорами з тризубом і емблемою УПА та написом «Вічна Слава Героям» і уквітчана зеленими гілками «УПА 1942-1992».

На передній стіні (у залі) виднів напис великими літерами: «МИ ЗНАЄМО, ЩО ТІЛЬКИ БОРОТЬБА ВЕДЕ ДО ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ... Т. ЧУПРИНКА».

Святочну концертну програму від імені Головної Управи ОбВУ і Підготовного Комітету відкрив пор. Петро Кішук, вітаючи Преосвященного Кир Владика Михайла Кучмяка, ЧНІ, всес. отців, гостей з України, визначних суспільно-громадських і політичних діячів, а також усіх присутніх на врочистому концерті.

Програмою святкового концерту проводив хор. Володимир Нагайло з допомогою хор. Маркіяна Шептицького.

На сцену вийшов у призначеному часі чоловічий хор «Боян» Осередку СУМ у Ноттінгемі із своїм енергійним диригентом п. Мирославом Бучком і проспівав три пісні: «Зродились ми великої години» — муз. обробка В. Кардаша, «За рідний край» — муз. О. М. Гайворонського і «Задзвеніло разом браття» — сл. і муз. І. Воробкевича.

Цими трьома піснями хор «Боян» започаткував святочну програму.

Святову доповідь виголосив молодий суспільно-громадський і політичний діяч, п. Микола Матвійський. Шановний доповідач вказав на великі діла і чини національних Героїв і Героїнь і їхні заслуги для українського народу, що полягли у боротьбі за суверенну українську

Прапороносні почти і почесна сотня ОБВУ біля пам'ятника

державу! В ній він дав характеристику українських героїв, цитуючи багато історичних фактів, що мали місце у сучасному нашому столітті...

Далі доповідач особливо присвятив своє слово у пам'ять усіх полеглих воїнів Української Повстанської Армії і борців визвольно-революційної боротьби Організації Українських Націоналістів у 50 річницю з часу створення і збройної боротьби легендарної Української Повстанської Армії...

На кінець своєї доповіді шановний доповідач закликав всіх до співпраці для кращого майбутнього України...

Святкове слово по-англійському сказав активний дружинник Мирослав Щербатюк. Доповідь була добре й дбайливо опрацьована.

З черги, двоє рецитаторів відрецитували з притаманним їм чуттям вірші: п-ні Олександра Марків-Гнип «Бій чоти УПА», а старший пластун Роман Михайлюк «Героям».

Окремою атракцією у програмі свята був виступ шестилітньої української дівчинки

Ірини Ушакової, яка сказала гарний віршик «Українцям».

Ця гостя приїхала з Києва із своєю мамою відвідати свого дідуся який живе в Англії.

Привітальне слово від май. д-ра Святомира М. Фостуна, голови ОБВУ зачитав керівник святкового концерту хор. Володимир Нагайло.

У продовженні святкової програми виступали з'єднані хори: чоловічий хор «Боян» і жіночий хор «Заграва» (мішаний хор) Осередку СУМ під орудою Мирослава Бучка. Цей хор виступав в окремих точках.

Мішаний хор проспівав шість різноманітних пісень: «Гей, волинськими шляхами» — муз. М. Празький, «Ми українські партизани» — арія В. Кардаша, «Чом, чом земле моя» — обр. Кос-Анатольського, «Хай ця пісня» — слова Леоніда Полтави, муз. О. Е. Садовського, «Вкраїно, мати, кат сконав» — муз. К. Стеценка, слова С. Черкасенка і останню пісню «Вставай Україно» — слова поета Дмитра Павличка, музика З. Антоніщак.

Промовляє сотник Маріян Д. Гайва

На закінчення зеленосвяткових врочистостей, керівник святкової програми хор. Володимир Нагайло висловив сердечну подяку від імені Головної Управи ОБВУ і Підготовчого Комітету, ВПреосвященному Владиці Михаїлові, всечеснішим отцям, почесним гостям, всім виконавцям святкової програми та багаточисленному громадянству, що прибуло на це Свято Героїв.

Співом українського державного гімну закінчено це крайове величаве свято в пошану й пам'ять усіх поляглих за волю України.

Сцену по-святковому декорували побратими: Богдан Острожинський, Іван Богайчук, Василь Камінський і Григорій Кулик з Відділу ОБВУ Лестер.

Відповідальним за порядок у залі і на площі був хор. Теодор Данкович, а впорядниками — побратими з Відділів ОБВУ — Ноттінггам, Дарбі і Лестер.

Підготовою різних технічно-адміністратив-

них справ Свята займався хор. Михайло Татарчук, за що Підготовчий Комітет висловлює йому щирю подяку.

Особливе признание за успішну і дбайливу підготовку гарної мистецької програми належить мішаному хорові «Боян», яким була захоплена публіка; приємно було присутнім побачити мішаний хор, у якому співають сеньйори, і друге та третє покоління, і юні хлоп'ячі та дівочі обличчя, гарно одягнені у народний одяг.

Погода була цілий день гарна — сонячна.

Всю врочистість фільмували члени Українського Відео-Архівного Товариства при Відділі СУБ у Брадфордї.

Належить відмітити, що в загальному вся програма цього величавого святкового крайового відзначення й ушанування культу Героїв України була дбайливо підготована.

М. Гуменний

XXIX ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ОБВУ

У суботу, 20 липня 1992 року в м. Манчестері в великій залі місцевого Відділу СУБ відбулись чергові, вже XXIX Загальні Збори Об'єднання бувших Вояків-Українців у Великій Британії, що їх відкрив о год. 1.45 поплудні уступаючий голова ОБВУ май. д-р Святомир М. Фостун. Привітавши делегатів і гостей він попрохав всч. о. крилошанина Ярему Гаврилюка, почесного капеляна ОБВУ провести молитву, після якої о. капелян сказав гарне привітальне слово, висловлюючи свою радість з того, що ці Збори відбуваються вже за існування української держави.

Ділова президія Загальних Зборів ОБВУ була обрана на пропозицію пор. Богдана Головатого в складі: Голова — пор. Михайло Гринюк, заступник голови Зборів пор. Володимир Лесюк, а секретарі — бул. григорій Пивоварчук і ст. бул. Василь Щербатюк. З черги голова Зборів зачитав пропонований порядок ділових нарад Зборів, що був прийнятий без змін. Опісля голова Зборів зачитав список померлих членів нашої ветеранської організації протягом минулих двох років (83 члени), що їх пам'ять вшановано однохвилинною мовчанкою. Продовжуючи формальні справи Зборів голова покликав до почесної президії представників суспільно-громадських установ, організацій і товариств, котрі привітали Збори, а потім голова Зборів зачитав численні письмові привітання, що наспіли з різних країн

світу, а теж і з Великої Британії. Від імені Преосв. Владики Михайла Кучмяка, Спільки Офіцерів України та військовиків Збройних Сил України вітав Збори май. д-р Святомир М. Фостун, передаючи Зборам сердечне вітання від земляків — військовиків з України.

Були обрані чотири ділові комісії Зборів: Верифікаційна — голова — хор. Павло Таран, члени — хор. Михайло Ткачук і бул. Остап Марковський.

Номінаційна — голова пор. Богдан Головатий, члени — хор. Василь Гуменюк і ст. бул. Василь Щербатюк.

Фінансово-бюджетна — голова — сот. Маріян Д. Гайва, члени — пор. Володимир Янківський і ст. дес. Теодор Окунь.

Резолюційна — голова — пор. Михайло В. Поврозник, члени — май. Микола Веремієнко і хор. Микола Яцків.

Скрутаторами працювали побратими — Роман Кісак і Володимир Пігій. Для прочитання протоколу з минулих Загальних Зборів ОБВУ була обрана теж комісія: Голова — хор. Микола Яцків, члени — пхор. Адріян Матківський і ст. бул. Іван Павкнер.

Звітував про загальну діяльність Об'єднання бувших Вояків Українців уступаючий голова май. д-р Святомир М. Фостун, реферуєчи широко всі спектри діяльності нашої ветеранської організації. Він і висловив подяку всім членам керівних органів ОБВУ, провадам

Доповідає голова ОБВУ майор д-р Святомир М. Фостун

Голова ОБВУ нагороджує пор. Михайла Гринюка срібним грестом II класу

громадських установ, організацій і товариств за дружню співпрацю. Також дякував різним українським ветеранським організаціям на Заході за таку ж прикладну працю, а теж і військовим колам в Україні, та всеукраїнському Братству УПА. Закінчуючи свій широкий звіт (який був окремо надрукований і його одержали всі делегати та гості) голова сказав, що ХХІХ Загальні Збори ОБВУ відбуваються у вагомому часі — закріплення української держави та її виходу на світовий політичний форум в умовах нелегких для неї. Цей вагомий час, а водночас і велика радість, що ми діждалися волі й державності нашої батьківщини зобов'язують нас, щоб ми і далі бадьоро несли прапор нашої ветеранської організації — ОБВУ, на якому виکارбувані хоч і не видні, але вагомі й зобов'язуючі нас слова: «Добро України — наш вояцький найвищий закон!»

Звідомлення про фінансову господарку ОБВУ за ділові 1990-1992 роки подав фінансовий референт Головної Управи сот. Маріян Д. Гайва. Звіт Суду Чести подав Збором його голова — май. Микола Веремієнко, ствердивши, що в звітному часі Суд не мав ніяких справ до розгляду. За Контрольну Комісію

ОБВУ звітував її голова — пор. Михайло Гринюк, який ствердив, що праця керівних органів ОБВУ була задовільною, вся документація є належно оформлена. Протягом звітного часу ОБВУ проробило велику працю, а головне треба відмітити установлення широких контактів з військовими колами в Україні, що їх зробив голова ОБВУ, май. д-р Святомир М. Фостун. На різні запитання делегатів відповів сот. Маріян Д. Гайва.

Опісля голова комісії по прочитанню протоколу з минулих Загальних Зборів хор. Микола Яцків подав звіт цієї комісії, яка знайшовши протокол задовільно складеним, запропонувала, щоб Загальні Збори цей протокол прийняли й затвердили, що й було зроблено. За верифікаційну комісію Зборів звітував її голова — хор. Павло Татарин, який подав, що в залі нарад є 68 повноправних делегатів клітин ОБВУ і 14 гостей, а тим самим число делегатів охоплює весь членський актив нашої ветеранської організації і Загальні Збори є правосильні.

Після схвалення довір'я — абсолюторії уступаючим керівним органам ОБВУ програмову доповідь сказав май. д-р Святомир М. Фостун, заторкнувши в ній широко всі аспекти діяльності нашої ветеранської організації

Зліва направо — пор. Петро Кішук, голова Відділу ОБВУ в Лідс, хор. Василь Гуменюк і майор д-р Святомир М. Фостун

у наступних двох роках, головню зберігання контактів із військовими колами в нашії батьківщині та подачі матеріальної допомоги в різних площинах. За таку цікаву програму доповідь голова Зборів пор. Михайло Гринюк висловив сердечну подяку доповідачеві.

З черги на пропозицію номінаційної комісії Загальні Збори обрали одноголосно май. д-ра Святомира М. Фостуна головою ОбВУ на чергові два роки, а членами Головної Управи ОбВу були обрані: сот. Маріян Д. Гайва, пор. Богдан Головатий, хор. Василь Гуменюк, хор. Теодор Данкович, пхор. Олекса Дем'янчук, пор. Михайло В. Поврозник, пор. Петро Кіщук, пор. Володимир Лесюк, хор. Володимир Нагайло, хор. Михайло Татарчук, хор. Павло Татарин, хор. Михайло Ткачук, хор. Маркіян Шептицький, пор. Володимир Янківський і хор. Микола Яцків.

Заступники членів Головної Управи: хор. Мирон Вільшинський і пхор. Петро Герман.

Контрольна Комісія: Голова — пор. Михайло Гринюк — члени — хор. Іван Скальський і пор. Богдан Рогач. Заступники — пхор. Євген Стешин і ст. бул. Василь Шербатюк.

Суд Чести ОбВУ: голова — май. Микола Веремієнко, члени — хор. Михайло Захарчук і пхор. Павло Гошко. Заступники — дес. Петро Щур і бул. Остап Марковський.

Після обрання керівних органів ОбВУ Збори заслухали проект бюджету, що його подав сот. Маріян Д. Гайва, а також і проект загального плану праці ОбВУ в чергових двох роках, що його подав май. Святомир М. Фостун. Обидва проекти були прийняті з доповнюючими пропозиціями, зокрема по питанні фінансової допомоги для видання (перевидання) «Історії українського війська» І. Тиктора, про що теж говорив п. Микола Матвіївський, представник УЦІС.

У дальшій програмі Зборів голова ОбВУ в супроводі пор. Петра Кіщука та пор. Михайла В. Поврозника нагородив перехідною чашею ОбВУ Відділ Лідс на перший рік, а Відділ ОбВУ в Бедфорд на другий рік. Він одночасно нагородив срібним хрестом II класу пор. Михайла Гринюка, а ст. бул. Василя Шербатюка — золотою медалею I класу. Голова ОбВУ вручив теж австрійські медалі побрати-

Простіванням національного гимну закінчились Загальні Збори ОбВУ

мам — хор. Павлові Татарину, хор. Василеві Гуменюку, пхор. Адріянові Матківському та п-ні Михайлині Ткачук, діючи на прохання проводу австрійських ветеранів у Фельдбаху.

Після обговорення пропозицій у різних справах, що їх піднесли делегати, резолюції Загальних Зборів ОБВУ зачитав голова резолюційної комісії пор. Михайло В. Поврозник і ці резолюції були прийняті одностайно.

З черги голова Зборів пор. Михайло Гринюк подякував сердечно всім делегатам за участь у Зборах, подякував всім представникам суспільно-громадських установ, організацій і товариств, господарям за підготовку приміщення та всі послуги, виявлені Зборам, що їх закінчено проспіванням національного гімну у вечірніх годинах.

М. С. Т.

РЕЗОЛЮЦІЇ ХХІХ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ОБ'ЄДНАННЯ БУВШИХ ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

I.

1. Двадцять дев'яти Загальні Збори Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії сердечно вітають український нарід з його удержавленням, вітають парламент, Президента, уряд, українських патріотів та всіх невтомних діячів-трудівників, що працюють для розбудови нашої держави та її зміцнення, а водночас, Загальні Збори висловлюють велику радість з виходу нашої батьківщини як великої європейської держави на світовий політичний форум.

2. Загальні Збори сердечно вітають Його Святість Патріярха Української Автокефальної Православної Церкви Мстислава I, Блаженнішого Патріярха Української Греко-Католицької Церкви Мирослава Івана Любачівського, Преосвященного Владику Михайла Кучмяка, ЧНІ, Преосвященного Владику Іоана, вітають ієрархів, отців капелянів ОБВУ, духовенство та мирян українських Церков, вітають Президію Секретаріату Світового Конгресу Вільних Українців, Президію Світового Українського Визвольного Фронту, Президію Ради Українських Комбатантських Організацій, Провід Організації Українських Націоналістів, Президію КОУГЦУ, українські політичні сили, українські суспільно-громадські установи, організації, товариства, наукові інституції, українських генералів, офіцерів, підофіцерів, українське кол. воєнцтво, об'єднане в українських ветеранських організаціях, а зокрема воєнцтво УПА і УД УНА.

3. Загальні Збори вітають Союз Українців у Великій Британії, вітають українські громадські установи, організації, товариства, молодь, крайові комітети, українське громадянство і членів ОБВУ у Великій Британії.

4. Загальні Збори висловлюють сердечну вдячність її Величності королеві Єлисаветі II, британському уряду і громадянству за гостинність виявлену українським воякам і українському громадянству поселеним у Великій Британії, а водночас, вітають всіх тих британців-приятелів, що сприяють розвитку й розбудові української держави та їй допомагають.

II.

5. Двадцять дев'яти Загальні Збори Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії відбуваються у 50-річчя з часу утворення і збройної боротьби героїчної Української Повстанської Армії, і учасники Зборів високо цінуючи героїзм, безмежну посвяту, відданість і вірність Україні воїнства УПА, клоняють свої голови в пошану і пам'ять усім тим воїнам УПА, що поклали своє життя у збройній боротьбі за волю України, загинули у ворожих в'язничних підвалах, концтаборах чи на засланні.

III.

6. Двадцять дев'яти Загальні Збори Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії відбуваються в історичному часі розбудови і закріплювання державності нашого народу. Тому учасники Зборів сердечно вітають Президента України, парламент, уряд, українські політичні партії, об'єднання, рухи, групи і спілки в Україні, котрі стоять на виразних самостійницько-державницьких позиціях, зокрема вітають український націоналістичний рух, який виступає в передовому авангарді державницького життя нашої батьківщини, і закликають усіх громадян української держави та всіх українців на поселеннях активно включатися в її розбудову, і всебічно їй допомагати долати теперішні труднощі.

7. Загальні Збори вітають сердечно міністра оборони України генерал-полковника Костянтина Морозова, Міністерство оборони, Головний штаб українських Збройних Сил, вітають Спілку Офіцерів України, Всеукраїнське Братство Вояків УПА, вітають Братство Дивізійників, котре організується на Україні та висловлюють своє вдволення з широких добродружніх контактів і такої ж співпраці нашої ветеранської організації — ОБВУ з ними.

8. Загальні збори закликають уряд української держави, Міністерство і Головний штаб провадити посилено й прискорено утворення і організації українських Збройних Сил, надаючи їм справжній національний характер, а при тому втримувати ці Збройні Сили на рівні європейських великих держав, із уваги на все існуючу небезпеку для молоді української держави з боку її північного сусіда.

9. Загальні Збори заявляють, що діяльність нашої ветеранської організації буде звернена на найголовніше завдання в теперішньому часі — а саме всебічну допомогу і підтримку українському народові в його праці й змаганнях за закріплення державности нашої батьківщини та подолання існуючих великих труднощів у нашій державі.

10. Загальні Збори осуджують зловмисну кампанію знеслави доброго імені українського воїнства та українських патріотів, що її далі проводять ворожі нам кола в різних країнах світу та закликають членство ОБВУ й українське громадянство бути чуйними та давати відсіч таким ворожим затіям і зловмисним діям.

IV.

11. Двадцять дев'ять Загальні Збори Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії відмічують із признанням і подякою багатогранну працю Президії і Головної Управи ОБВУ в минулій діловій каденції, а також задовільну працю клітин ОБВУ в усіх ділянках.

12. Загальні Збори поручають Головній Управі, а також Управам всіх клітин нашої ветеранської організації заохочувати молодих юнаків поступати до кадетських і військових частин британської армії у тому теж територіальній, для здобуття військового вишколу, ставати членами «Січі», що її підтримує ОБВУ, а університетським студентам використовувати можливості офіцерських військових курсів.

13. Загальні Збори доручають Управам усіх клітин нашої комбатантської організації помагати важкохворим і немічним членам ОБВУ опікуватися могилами померлих самотніх членів ОБВУ, подавати потрібну допомогу вдовам, відвідувати хворих членів у лікарнях і приватних помешканнях, а в похоронах наших членів завжди практикувати наш встановлений похоронний церемоніал.

14. Загальні Збори звертаються з закликом і дорученням до Управ усіх клітин ОБВУ посилити їхню організаційну працю в усіх ділянках, як у суто діловій — ОБВУ так і в загально громадських.

15. Загальні Збори закликають Управі всіх клітин ОБВУ, членів ОБВУ й українське громадянство прийти з фінансовою допомогою Головній Управі нашої ветеранської організації у її видавничих планах: допомогти матеріально у виданні друком III Альманаху ОБВУ, а теж у перевиданню «Історії українського війська» для потреб Збройних Сил України.

16. Загальні Збори закликають українців, кол. вояків, а також і молодих, що мають за собою військову службу вступати в члени Об'єднання бувших Вояків Українців.

17. Загальні Збори закликають усіх членів ОБВУ з великою увагою і весь час пильно стежити за розвитком подій і процесів у нашій батьківщині, бути ознайомленими з тими процесами, коли потрібно відповідно реагувати і діяти, належно та об'єктивно інформувати гостей з України про нашу діяльність, забезпечувати їх українськими виданнями — книжками, журналами, часописами та встановляти і закріплювати контакти на Україні.

18. Загальні Збори стверджують, що Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії дає великий вклад своєю широкою працею в українське організоване життя в цій країні та бажають, щоб ОБВУ і далі продовжувало успішно цю широку свою діяльність для добра української громади у Великій Британії, української спільноти на поселеннях і нашого народу та української держави.

Манчестер, 20 червня 1992 року

ОБВУ НА СВЯТКУВАННЯХ 50-РІЧЧЯ УПА В УКРАЇНІ

В серпні нинішнього року заходами Головної Управи Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії була зорганізована групова поїздка на Україну, щоб там взяти участь у святкуваннях 50-річчя УПА. В цій збірній поїздки взяли участь члени ОБВУ, а також громадяни з різних місцевин Великої Британії. Репрезентантом групи був майор д-р Святомир М. Фостун — голова ОБВУ, керівником — пор. Петро Кіщук, заступником керівника — хор. Маркіян Шептицький, фінансовими справами віддав сот. Маріян Д. Гайва, а пор. Михайло Гринюк був комендантом почесної чоти ОБВУ, яка виступала організовано на всіх урочистостях під своїм прапором. Прапороносцем був ст. дес. Мих. Веркалець. У складі групи були теж члени Головної Управи ОБВУ — хор. Михайло Ткачук, хор. Володимир Нагайло, хор. Микола Яцків, пор. Володимир Лесюк, голови Відділів ОБВУ, а теж сот. інж.

Ярослав Гаврих і сот. д-р Теодор Барабаш — голова Відділу ОБВУ в Іспанії, та д-р Я. Забара з дружиною. В Києві спілкувався з нашою групою також хор. Василь Гуменок, який перебував у тому часі в Україні та брав участь у відзначеннях.

Група взяла участь у врочистому початку святкувань у суботу, 8 серпня в палаці «Україна» в Києві, де відбулось урочисте засідання присвячене 50-річчя УПА. В часі того врочистого початку святкувань голова ОБВУ був у почесній президії зібрання та сказав слово. Ввечері був великий святковий концерт у тій же залі. Другого дня святкування продовжувалось на Софійській площі, де було проведено віче, був відслужений Молебень та відбувся похід центральними вулицями Києва до місця похоронення крутянців. У понеділок група відвідала Канів, і поклала вінок до пам'ятника Великому Кобзареві.

Почесна президія святкових Зборів у Києві в палаці «Україна» 8 серпня 1992 року

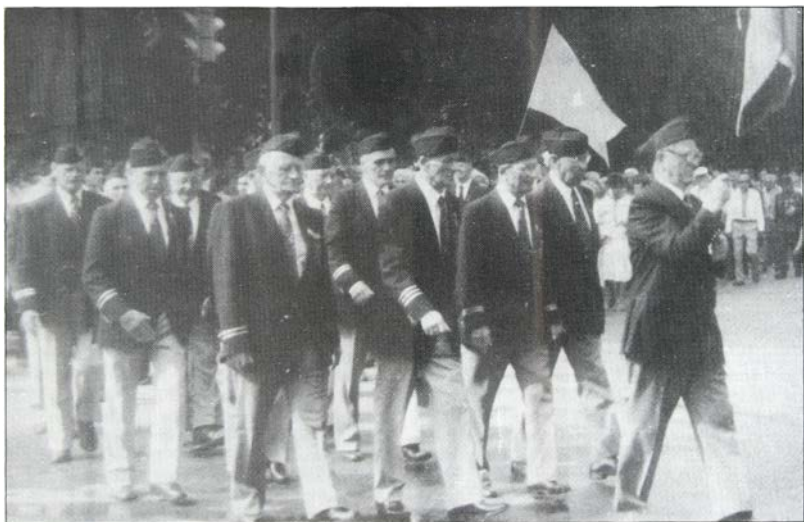
Молебень на Софійській площі в неділю, 9 серпня 1992 року

Майор д-р Святослав М. Фостун промовляє на Софійській площі в Києві 9 серпня 1992 року

Святковий похід у Тернополі

Марширує почесна чота ОБВУ

Фрагмент святкувань у Львові. Співає хор «Вірли»

У вівторок, 11 серпня група виїхала з Києва на Волинь. Туди виїхала теж численна група кол. воїнів УПА з США під проводом пор. Лева Футали, голови Світового Братства УПА, а теж і група воїнів УПА з Канади під проводом побр. М. Кулика, так, що в дорогу вибралась велика колона, (десять автобусів), бо до неї приєдналися теж наші земляки з Польщі та Бельгії. У дорозі була зупинка в Базарі, де була відслужена Панахида та покладені вінки. На Волинській землі учасники поїздки відвідали Берестечко, місце загибелі командира Кліма Савура, місце баз УПА, Пляшеву, Гутвин. Всюди були відслужені Панахиди та покладені вінки в пам'ять загинулим воїнам УПА.

У Тернополі відбувся велелюдний похід на «Співоче поле», а там і публічне віче присвячене 50-річчя УПА. Таке ж віче було теж в Івано-Франківську, де в рамках програми учасники поїздки відвідали садибу сім'ї Бандери на Калущині, бази УПА в Чорному лісі, взяли участь у посвяченню місця в Карпатах,

де має бути споруджений на кошти Братства УПА Світовий сумівський літній табір, побували в мальовничому Яремчі а після кількандневного перерву програми призначеного на відвідання родин та родинних місцевостей учасники з'їхалися до Львова, де організовано взяли участь у святкуваннях першої річниці проголошення незалежності України та відкриттю і посвяченню пам'ятника Тарасу Шевченкові, що було великим урочистим святом у Львові. На Львівщині відбулась теж поїздка до пам'ятника полк. Євгену Коновальцеві в с. Зашкові й до пам'ятника ген. хор. Тарасу Чупринці в Білогірці. У перепохованню мощів сл. пам. Патріярха Йосифа Сліпого брала участь почесна стійка членів ОБВУ, а теж — хор. Володимир Нагайло, який репрезентував нашу ветеранську організацію в тій урочистості.

Крім згаданих урочистостей, що пройшли дуже успішно, головню на Волині, завдяки копткій праці Головної Булави Всеукраїнського

Воїни УПА біля пам'ятника полк. Є. Коновальцеві

Братства УПА, під проводом його голови хор. Михайла Зеленчука, були проведені численні інтерв'ю з пресою, телебаченням, відбулися різні офіційні зустрічі з представниками влади та були затіснені контакти з армією, яка прийшла нашої групі з великою і справді дружньою допомогою в часі нашого перебування на Україні. Годиться теж відмітити, що того ж місяця з учасників нашої групи — сот. інж. Ярослав Гаврих, пор. Володимир Лесюк і хор. Маркіян Шептицький брали участь у Всесвітньому Форумі Українців, що відбувся в Києві в днях 21-24 серпня, а крім них учасником Форуму був теж д-р Любомир Мазур

— голова Союзу Українців у Вел. Британії, який побував на Україні в тому часі. Коли ж додати до цього, що сот. інж. Ярослав Гаврих брав участь у Львові теж у нарадах Світового мирянського руху за патріархат УГКЦеркви, то можна сказати, що наша українська спільнота з Великої Британії була гарно зарепрезентована на всіх урочистостях, що проводились протягом цілого місяця на Україні.

Головна Управа ОБВУ готує до друку широкий репортаж про цю успішну поїздку на святкування 50-річчя УПА в Україні, що вийде друком як третя книга «Вояки — Воякам».

XXXVIII ВОЯЦЬКИЙ З'ІЗД ОБВУ В МАНЧЕСТЕРІ

Настанова Головної Управи ОБВУ, змінити цього року місце З'їзду — вповні виправдалась.

Користь із такого рішення ГУ (ОБВУ була подвійна. Перша, — дала значні прибутки для українських манчестерських торговельних підприємств, а друга — звільнила ГУ ОБВУ з високих витрат з винаймом залі в Олдгамі. З цього приводу обидві сторони могли бути задоволені.

Судячи з opinii багатьох учасників З'їзду, рішення ГУ ОБВУ відбутися З'їзд у Манчестері — було правильне.

Тридцять восьмий вояцький З'їзд, що відбувся 12.9.1992, проходив під кличем: «Хай славиться УПА», відбувався з вояцькою точністю. Було видно стійкових при службі у тих пунктах які вимагали контролю і публічного порядку. Вони дбайливо повнили свої обов'язки.

Точно о 4.00 год. пополудні на сцені вже стояло вишикований почесний рій членів представників Відділів ОБВУ. Учасники щиро привітали їх оплесками.

На команду пор. П. Кішука «струнко», до звіту голови майорові С. М. Фостуніві «на ліво глянь». . . він зголосив З'їзд готовий до відкриття. Голова майор Фостун подякував за зголошене пор. П. Кішуку, і в свою чергу

привітав у коротких словах З'їзд та врочисто проголосив, що цьогорічний Вояцький З'їзд відбувається під кличем «Хай славиться УПА». Він кількома словами згадав про щойно відбуту успішну поїздку ОБВУ по Україні.

Ведучий З'їздом пор. В. Нагайло попросив всч. о. крилошанина Я. Гаврилюка до привіту, який виголосив слово нав'язане до 50-річчя УПА і поділився коротким спогадом про свої зв'язки з ОУН-УПА в Україні. Побратим В. Нагайло попросив також до привіту заслуженого диригента хору «Гомін» маестра Я. Бабуняка.

Цьогорічна програма концерту була вислідом доброго плянування з врахуванням 50-річчя УПА. В основному в концерті брали участь 2 заслужені колективи: танцювальний ансамбль «Орлик» і «Кобзарське Братство» виконало три пісні: «Гей, нум хлопці. . .», «Ой літа орел» і «Максим Залізняк». Наші хлопці зразу полонили своєю піснею слухачів і надали З'їздові бадьорого й приємного настрою. Перша частина так називалася — офіційно-концертова, тож офіційно виступив хор. М. Шептицький з відчитанням численних письмових привітів, що наспіли З'їздові від:

Преосв. Владики Єпископа Михайла Кучмака, ЧНІ, Преосв. Владики Йоана, о. митро-

Голова ОБВУ майор д-р С. М. Фостун відкриває XXXVIII Крайовий Вояцький З'їзд ОБВУ

Виступ «Кобзарського Братства»

Танцюристки репрезентативного танцювального ансамблю «Орлик» виводять на сцені дівочий танець

фюрного протієрія Михайла Хутурного в. о. голови Спархіяльного Управління УАПЦ у Вел. Британії і капеляна ОБВУ, о. прот. Афанасія Максимука, настоятеля Манчестерської парафії УАПЦ, о. Павла Луніва, пароху Манчестерської парафії УКЦ Голови Проводу ОУН мгр Слави Стецько, Головної Булави Всеукраїнського Братства УПА, Проводу Української Християнсько-демократичної Партії в Україні, Управи Тернопільської станиці Галицького Крайового Братства кол. вояків 1 УД УНА, Головної Управи Братства кол. вояків 1 УД УНА в діяспорі, Крайової Управи Братства в Аргентині, Ради Українських Комбатантських Організацій у діяспорі, Крайової Управи Братства в Канаді, Управи Відділу ОБВУ в Еспанії, Управи Європейської Станиці УВВ, Президії Координаційного Осередку Українських Громадських Центральних і Крайових Установ в Європі, Президії і Головної Управи Союзу Українців у Великій Британії, Дирекції Української Видавничої Спільки, Головної Управи Організації Українських Жінок, Крайової Пластової Старшини у Вел. Британії, Крайової Управи Української

Гетьманської Організації, Президії Ради Українського Крайового Патріархального Об'єднання мирян у Вел. Британії, Дирекції Українського Релігійного Товариства Св. Софії, Управи Спільки Учителів і Виховників, Управи Стрілецького Клубу «Січ», Управи Товариства «Бойківщина», Управи Товариства «Гуцульщина», Екзекутиви Комісії Допомоги Українському Студентству, і Дирекції «Подолі».

І зразу на зміну чергувалась цікава точка. Злетілись 8 козаків і бравурно відрубали козацький танець, аж іскри сипались. І що ж могло більше розворушити вояцькі душі, як не козацька зброя? . .

А після них 14 красунь вибігли на сцену, щоб з прецизністю вивести дівочий танець «Осінь». Яка ж то краса!

Опісля слідувало слово в українській мові голови ОБВУ, май. д-ра С. М. Фостуна. Слово у сконденсованій формі віддзеркалювало історію постання УПА, та величаві відзначення по всій Україні її постання. Воно зробило на З'їзд гарне враження.

І знову наші «Кобзарі» на сцені. У цьому

Фінал святково-концертної частини З'їзду

виступі виконали пісню «Вітай суворий, темний ліс», що була присвячена 50-річчя УПА. Відтак прозвучала пісня «Там, де Ятрань круто в'ється» і «Соловейку, любий брате». Голоси їхні гарно зіграні, а тому спів виходив згармонізовано й бадьоро. Пісню «Там, де Ятрань круто в'ється» виконав соліст «Кобзарського Братства» Ігор Лучка, за що слухачі нагородили його гримками оплесками. Кожну точку програми заповідав ведучий концертом хор. В. Нагайло. Цим разом він попросив до святкового слова в англійській мові пор. В. Лесюка, який коротко переповів про УПА, яка боролась проти окупантів України по другій світовій війні. Слово було добре опрацьоване й видержане в часі.

На зміну прийшов танець «Дев'ятка» (6 дівчат, 3 хлопці). Танець цікаво скомпонований, танцювали трьома трійками коловоротом. А також у їхньому виконанні — мішаний танець «Лемківське коло».

Ще раз появляється на сцені «Кобзарське Братство», щоб душу зігріти старшим побратимам своїми чарівними піснями — «Йшли селом партизани», «Світить сонце, світить ясне» і «Хлопці з лісу». Вони так захопили слухачів, що мусили у наддодаток проспівати ще одну пісню «Наливайте браття кришталеві чарки».

Видимо, що репертуар «Кобзарського Брат-

ства» був спеціально підібраний, зокрема до ювілею 50-річчя УПА і заслужив на признание. Щоб упевнитись, чи всім подобався концерт, я попросив опінії гостей з України — пані Ольги Васильківської з Івано-Франківська та пані Марії Дутко. Вони без надуми дали обидвом ансамблям признання.

Ще один виступ наших чарівних дівчат групи «Орлика» з танцями: «Терен, Терен» та спогади з України — в'язанка чудових танців у яких бере участь 12 пар (хлопців і дівчат) — увінчали цей знаменитий концерт, який був чи не одним з найкращих за останні роки. Не було ніяких змін ані відхилень у програмі. Все йшло справно за точками, як передбачено.

Концерт добіг кінця. Відчитано резолюцію З'їзду і ця надзвичайно вдала концертна програма завершила першу частину З'їзду.

До відчитання резолюції ведучий хор. В. Нагайло викликав пор. В. Лесюка і зачитані резолюції були прийняті оплесками.

Побр. В. Нагайло подякував усім виконавцям програми, господарям за приміщення та підготовчому комітетові. З участю всіх мистецьких колективів на сцені, всі учасники З'їзду проспівали національний гімн. Вечірню частину — балъ започатковано о год. 8.00 з участю оркестру «Два кольори» під керівництвом п. І. Туїщина, і ця забава тривала до опівночі.

хор. Микола Яцків

ПОБРАТИМИ!

ПРИЄДНУЙМО НОВИХ ЧЛЕНІВ

НАШІЙ КОМБАТАНТСЬКІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ

— ОБВУ!

ГОЛОВА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО БРАТСТВА УПА ВІДВІДАВ ОБВУ

У вересні 1992 року на запрошення Головної Управи Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії прибув до цієї країни хор. Михайло Зеленчук, голова Всеукраїнського Братства УПА в Україні. В часі свого перебування у Великій Британії наш шан. гість відвідав з доповідями такі Відділи ОБВУ та українські громади: Ковентрі, Дарбі, Волвергемптон, Рагбі, Бедфорд, Лондон, Единбург, Карлайл, Брадфорд, Гаддерсфілд, Лідс, Олдгам, Тод-

морден, Рочдейл, Аштон, Болтон, Манчестер, Сканторп, Ноттінгем, Лестер, Редінг та закінчив свої відвідини наших Відділів і громад своєю участю в окружному відзначенню 50-річчя УПА в Лондоні, що було влаштоване старанням окружного комітету ОБВУ Округи — Лондон.

Голова Всеукраїнського Братства УПА хор. Михайло Зеленчук доповідав про збройну боротьбу УПА і ОУН у воєнних і повоєнних роках, у якій він брав активну участь, розповідав цікаво про своє пережиття у цій збройній боротьбі за яку карався протягом багатьох років у більшовицьких концтаборах, а також широко інформував членів ОБВУ й українське громадянство про діяльність та завдання Всеукраїнського Братства УПА. Члени ОБВУ й українське громадянство з великою вдячністю приймали всюди гостинно нашого шановного гостя та щедро жертвували на допомогу інвалідам-бійцям УПА, що їх багато в Україні.

В часі окружного свята УПА в Лондоні, голова Братства сказав головне святкове слово, а за його заслуги для визвольної боротьби українського народу та працю у Всеукраїнському Братстві УПА і в різних ділянках українського політичного й громадського життя в нашій батьківщині Президія Головної Управи ОБВУ нагородила його орденом ОБВУ — срібним хрестом II класу. Цей орден вручив шан. гостеві голова ОБВУ май. д-р Святомир М. Фостун у супроводі пор. Петра Кіщука і хор. Маркіяна Шептицького.

Голова Всеукраїнського Братства УПА відвідав у Лондоні наші установи й організації — СУБ, УВС, УЦІС і УІС, УКУ та знайомився з їхньою діяльністю і з українським громадянством м. Лондону, залишаючи всюди гарне враження із зустрічей і візитів.

М. Т.

ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ

АНДРУНИЩИН СТЕПАН, вистун, народжений 4.12.1925 року в с. Зубрець, Бучацький район, Тернопільська область. Воїн І УД УНА. Помер 2.3.1992 року в Болтоні й там похоронений 9.3. того ж року.

АНДРУШКО ТЕОДОР, нар. 16.2.1923 року в с. Росохате, Львівщина. Воїн І УД УНА. Помер в м. Единбурзі, Шотляндія, 28.8.1991 року й там похоронений 3.9.1991 року.

БАРЧУК МИХАЙЛО, десятник, народжений 22.9.1921 року. Воїн І УД УНА. Помер 3.9.1991 року в м. Кіддермінстері й там похоронений 7.8. того ж року.

БАЗЮК ІВАН, народжений 15.3.1920 року в с. Жовтянці. Воїн І УД УНА. Помер у м. Карлайлі 20.4.1992 року й там похоронений 29.4.1992 року.

БАТОРИК СТЕПАН, нар. 28.8.1922 року в с. Бортники, Львівська область. Воїн І УД УНА. Помер у м. Аштоні 6.7.1991 року й похоронений на кладовищі в м. Дукінфілді 12.7.1991 року.

ВОРОБЕЦЬ МИХАЙЛО, десятник, народжений 8.6.1924 року в Блеченці, Заліщики. Воїн І УД УНА. Помер 5.7.1992 року в м. Іпсвічі й там похоронений 9.7.1992 року.

ВОРОНОВСЬКИЙ ПЕТРО, народжений 23.6.1914 року в Гумницьках. Воїн І УД УНА. Помер 8.6.1992 року в Далкіс, Шотляндія, й там похоронений 12.6.1992 року.

ГАРМІЧ ІВАН, народжений 27.7.1915 року в Дрогобичі. Воїн І УД УНА. Помер 25.5.1992 року в Гай-Викомбі й там похоронений.

ГНАТЮК ГРИГОРІЙ, народжений 10.7.1911 року в Долині. Воїн І УД УНА. Помер у м. Рочдейлі 26.6.1991 року й там похоронений 3.7.1991 року на місцевому кладовищі.

ДЗЕРИН МИХАЙЛО, вистун, нар. 7.9.1992 року в Лебохорах, Львівщина. Воїн І УД УНА. Помер 29.6.1992 року в Ноттінггемі й там похоронений 3.7.1992 року.

ДОРОШЕНКО МИКОЛА, народжений 28.6.1922 року в с. Радванів, Рогатинщина. Воїн І УД УНА. Помер в м. Единбургу, Шотляндія, 18.8.1992 року й там похоронений 24.8.1991 року.

КЕРИЧ РОМАН, народжений 6.7.1923 року в Перетинниках, Зборівщина. Воїн І УД УНА. Помер 29.8.1992 року в місцевості Гайд, Лян-кашір, й там похоронений 4.9.1992 року.

КРЕМІНЬ ДМИТРО, десятник, народжений 30.5.1923 року в с. Боянів, Стрийщина. Воїн І УД УНА. Помер 30.1.1992 року в Кембріджі й там похоронений 6.2.1992 року.

КОГУТ ПЕТРО, нар. 23.5.1922 року в Коропці, Тернопільщина. Воїн І УД УНА. Помер 29.8.1991 року в Аштоні й там похоронений 10.9.1991 року.

КОНДРАТ МИХАЙЛО, ст. десятник, нар. 10.11.1909 року в Бережанщині. Воїн І УД УНА. Помер 9.3.1992 року в м. Галіфаксі й там похоронений 13.3.1992 року.

КОПКО МИКОЛА, народжений 1.12.1914 року. Воїн рад. армії. Помер 4.10.1991 року в Дарбі й там похоронений 16.10.1991 року.

КУНЦІВ СТЕПАН, народжений 18.4.1909 року в Попелі, Дрогобиччина. Воїн І УД УНА. Помер 8.6.1992 року в оселі для пристарілих «Кобзарівці» й похоронений там на прицерковному цвинтарі 16.6.1992 року.

ЛАВУТА ЯРОСЛАВ, народжений 7.12.1918 року в Тернополі. Воїн І УД УНА. Помер 7.8.1991 року в Свансі, Валія, й там похоронений 11.8.1991 року.

ЛИСЕВИЧ МИХАЙЛО, десятник, нар. 5.9.1923 року в Жидачеві. Воїн І УД УНА. Помер 1.3.1992 року в Лестері й там похоронений 6.3.1992 року.

ЛУЦИК-ДДУХ ЄВГЕН, сотник. Народжений 21.12.1919 року в с. Викторів, Івано-Франківська область. Офіцер радянської армії. Довголітній діяч Пласту, а теж довголітній член Управи Відділу ОбВУ в Дарбі. Помер 10.7.1991 року в Дарбі й там похоронений 18.7.1991 року.

ЛУЦВ АНДРІЙ, десятник, народжений 5.4.1925 року в Долині. Воїн І УД УНА. Помер 21.10.1991 року в Бедфорді й там похоронений 30.10.1991 року.

МАКОГІН ВОЛОДИМИР, народжений 25.5.1911 року в с. Берездівці, Миколаївщина. Воїн польської й радянської армії, а теж аме-

риканських партіяхи частина. Помер 16.4.1992 року в Аштоні і похоронений 23.4.1992 року в м. Сталибриджу.

МЕЛЬНИК ОЛЕКСА, нар. 4.3.1908 року в с. Титиньки, Івано-Франківська область. Воїн, польської, радянської армій і І УД УНА. Помер 29.3.1992 року в м. Аштоні й там похоронений 6.4.1992 року на кладовищі Гирст Крос.

ПАВЛИШИН ДМИТРО, десятник. Нар. 6.1.1924 року у В'язьві. Воїн І УД УНА. Помер 1.7.1992 року в Бедфорді й там похоронений 9.7.1992 року.

ПЩУНКО ЯРОСЛАВ, вістун, нар. 9.6.1925 року в Ярославщині. Воїн І УД УНА. Помер 12.11.1991 року в м. Нортгемптоні й там похоронений 19.11.1991 року.

СВЕРДЛИК СТЕПАН, народжений 8.5.1921 року. Воїн І УД УНА. Помер 25.11.1991 року в Лавборо, Лестершір, і там похоронений 4.12.1991 року.

СТУХЛИЙ МИКОЛА, народжений 3.10.1895 року в Лісниках. Воїн І УД УНА. Помер 4.11.1991 року в Ковентрі й там похоронений.

ТИМКІВ СТЕПАН, десятник, народжений 1.1.1925 року в Коропці, Бучаччина. Воїн І УД УНА. Помер 18.11.1991 року в м. Гемел-Гамстед і там похоронений.

ТОКАРИК ІВАН, десятник, народжений 8.6.1924 року в Стінці, Бучаччина. Воїн І УД УНА. Помер в м. Олдгамі 9.12.1991 року і похоронений там же 18.12.1991 року.

ФЕДИК МИКОЛА, народжений 16.5.1923 року в Розвадові, Стрийщина. Воїн І УД УНА. Помер 26.8.1991 року в Челтенгамі й там похоронений 30.8.1991 року.

ФЕДОРЕК ЯРОСЛАВ, народжений 28.8.1922 року у Волековичах. Воїн І УД УНА. Помер у місцевості Думфріс, Шотляндія, 8.5.1992 року і там похоронений.

ХАМ ЯРОСЛАВ, десятник, народжений 4.4.1927 року в Дорошеві Великому, Львівщина. Воїн І УД УНА. Помер 21.6.1992 року в Пітерборо, а похоронений 25.6.1992 року в Ноттингамі.

ХОМ'ЯК МИКОЛА, вістун, народжений 4.12.1925 року в с. Ясенець, Дрогобиччина. Воїн І УД УНА. Помер 30.11.1991 року в м. Олдгамі й там похоронений 5.12.1991 року.

ЧОРНИЙ МИХАЙЛО, ст. десятник, народжений 20.2.1922 року в с. Лука, Монастирського району, Тернопільська область. Воїн І УД УНА, член ОБВУ, місцевий громадський діяч. Помер 2.8.1992 року в м. Лідс і там похоронений 6.8. того ж року.

ШАШКА МИКОЛА, нар. 9.1.1920 року в Петрилові, Бучаччина. Воїн І УД УНА. Помер 9.8.1992 року в Единбурзі, а похоронений 13.8.1992 року в м. Далксіс, Шотляндія.

ШВЕЦЬ СВГЕН, ст. десятник, нар. 8.2.1920 року в Перемишлі. Воїн І УД УНА. Помер 5.1.1992 року в Лінколні й там похоронений 13.1.1992 року.

ВІЧНА ЇМ ПАМ'ЯТЬ!

(Облік померлих членів ОБВУ проведений і поданий тут від 31.5.1991 року до 1.10.1992 року)

Іван СОЧИНЕЦЬ

ПРИГОДИ СТРИЖЕНОГО

(Гумореска)

Не знаю, як хто, а я страшенно не хочу стати лисим. Природа й так не наділила мене принадністю, а ще коли волосся позбутися, то й зовсім не буде чим блиснути. А воно у житті, як на зло, чим ти більше дорожиш, те важче втримати. Ось і в мене. Як тільки стукнуло сорок, так і полізло мое волосся. Що діяти? Як чуба врятувати? Біжу до лікаря. Так і так, мовляв. Рятуйте, допоможіть! А він спокійно: »Побільше, — каже, — вітамінів споживайте і коротко стрижіться на літо. Інакше через рік-два голова буде, як коліно!«

»Ну, коли б тільки це, то не страшно, — зрадів я. — Цибулі й зелені різної влітку додати, а походити кілька місяців стриженим теж не біда«. У мене саме відпустка — час сприятливий для стрижки. Біжу в голярню!

— Польку, шотляндку, бокс? — запитує майстер.

— Під нуль! кажу з жалем у голосі. Бо такі шкода чуприни.

— Гм, — мугикнув майстер і показав мені в дзеркалі два ряди своїх кривих зубів.

Полетіли пасма волосся і, повірте, аж слюзи на очах виступили. Можливо, то й не з жалю, а від того, що машинка страшенно скубла.

— Прощу! — закінчив процедуру майстер і знову вишкірився.

— Дякую! — сумно мовив я і поплентався до виходу.

Не звично так, а тут ще й шапки не взяв. Як шарпне вітерець, то таке враження, ніби й шкіри на черепі нема. Одразу в трамвай. Став. Заспокоївся. Аж тут встає чоловік. Виходить збирається.

— Сідайте — показує на місце.

Сідаю і чую за спиною:

— Ги-ги! А то він стомився, — шепоче якийсь молодик. — Видно, й так насидівся.

— Більше ж, як п'ятнадцять діб не тримають, — відповідає другий.

— Дивлячись за що, — знову голос молодика.

»Та це ж про мене, — осяє догадка. — Що за люди? Невігласи!« На зупинці кулею вилітаю з трамвая, біжу в скверик і з сміхом падаю на першу ж лавку.

— Обережно, ви! — зауважує, одриваючись од морозива, середніх років жінка, що сиділа з дівчинкою. — Так можна нутрощі людям повідгепувати.

— Що?! — обернувся я до неї, погладжуючи голову. — Я вам заважаю?

— Про...пробачте! — переляканим голо-

сом почала жінка, ковзнувши поглядом вище мого лоба. — Ходімо, Танечко, — потягла вона дитину за руку.

— Ха-ха-ха! — зірвало мене на сміх. — От чудасія. Ха-ха-ха!

Покидаю сквер і виходжу на вулицю. Дивлюся, біля ларка черга.

— Що дають? — питаю.

— Дріжді!

— Хто останній?

— Я, — відповідає жінка. Тут вона обернулася, глипнула на мою голову і запобігливо: — Ви стійте, а я побіжу, бо ще в одне місце треба.

»Е, так воно не йде, — міркую. — Тут уже не до жартів. Треба щось придумати«.

Поспішаю додому. Знаходжу стареньку шляпу й натягаю на голову. А тут дружина на поріг.

— Таки обчехався! — сплеснула в долоні. — Казала ж, почекай, після відпустки пострижешся, а то хоч на люди разом не виходь. Я навіть не знала, що в тебе така голова нехорошкувата!.. Але добре, що прийшов. Бери он гроші та занеси до школи на підручники Галинці!

»Ні, тепер мене не підкусте, — приймаю рі-

шення. — Заходжу в канцелярію школи. Вітаюся. Віддаю гроші. А тут вчитель, сивий уже, строгий такий:

— У школі рекомендується знімати шапку. Це давнє правило. Та й не тільки в школі!

Відчуваю, що вуха мої запалали, а обличчя ніби хто окропом ошпарив. Здираю шапку. Поглянув той учитель і зникновів:

— А-а-а! — протягнув він. — Не врахував обставин. Прощає!..

Прожогом кидаясь до дверей, а до мене долітають слова того ж сивого вчителя:

— Ось вам наглядний приклад. Ну що одна школа зробити з дитиною? Тут все правильно, а дома ось такий батько! До речі, як його призвище?..

Вачу, становище моє дурне. Єдиний вихід — негайно виїхати з міста до жінчиної матері. Так ми й зробили.

На станції я забув про свою голову, знову став веселий. У вагоні зайняли зручні місця. Їдемо, у вікно виглядаємо. Потім виходжу в тамбур покурити. А там уже здоровань червонопокийкий затягується.

— За що? — розплився у широкій посмішці.

— Що за що? — кліпаю очима.

— Та ти, друг, не будь наївний, — взяв мене здоровань за гудзик піджака. — Сам побував у бувальцях. За що, питаю, обчиккрижили? За дрібне хуліганство?

— Та йди ти! — гаркнув я, зім'яв цигарку і пішов до сім'ї.

— Ти чого, неначе павука проковтнув? — зустріла мене дружина.

— У гості їдемо, а ти носа повісив! Давай поїмо та трохи відпочинемо!

На ранок були вже на місці. Родичі зустріли нас привітно. Від станції до самого дому щebetали, як оті пташки весною. Щасливо прийшли, поставили валізки. Тут я умиватися кинувся. Тільки-но шапку повісив на штахети, а теща, чую, зітхає:

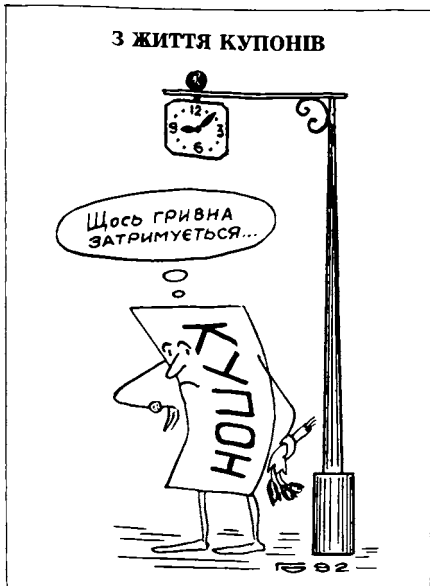
— Господи, це він у тебе попався десь?

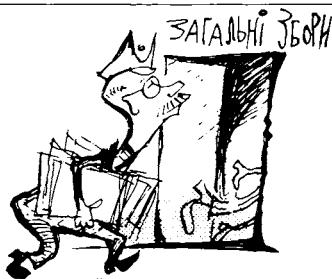
— Та ні, волосся укріплює, щоб не полисити — тихо пояснює дружина.

— Ой, дочко, — знову недовірливо теща, — є тут і в нас один, що все волосся 'укріплює' та не вилазить з виздоровника. Візьму та сама поговорю з зятьком...

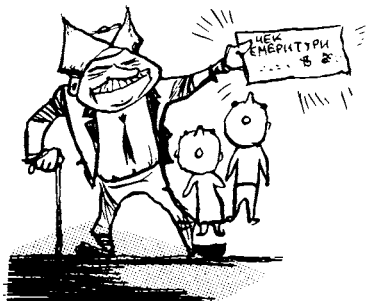
Я, як міг, посміявся. Як умів, заспокоїв тещу. Ущухло все. Забулося. Тільки, помічаю, тещина сусідка все якось ехидно поглядає в мій бік. А одного разу доліта до мене:

— Ось зараз як візьму лозину, як дам тобі витівок, то й до нових віників пам'ятатимеш! — кричала сусідка до свого дорослого сина. — Догораєшся, що прийдеш колись таким голо-

Іхав стрілець на війноньку...

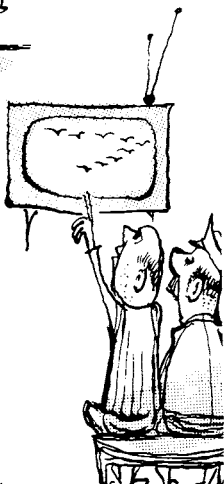
Стрілець-то нині
Великий пан...

Мав я раз дівчиноньку
Шебетушечку...

Не сміє бути в нас страху... Видиш, брате мій...

Коли б так
приурочити стрілецькі пісні
до життя українських ветеранів
західної діяспори

мозим, як ото зятьок Байдебуришин! — наших сусідів.

Відпустка стала мені гірше каторги. Ані загоряти, ані на люди вийти. Якось уже добули та й додому швиденько.

З'являюсь на роботу, а всі дивляться на мене, як на чудо.

— Шось ти дуже блідий, — хихикають одні. Це він кучері відрощував у холодоочку, — сміються інші. А голова підприємства офіційно навіть викликав, посадив біля столу, уставився на мою голову та й різонував:

— Признавайся, — каже, — як на сповіді, — проштетився за відпустку? Тільки правду. Чесне зізнання завжди позитивно впливає на міру покарання.

— Та ви що, подурили всі? — прорвало

мене. — Я волосся лікую. Я можу вам документально підтвердити!

По цих словах я вилетів і подався до голярні, щоб узяти довідку. Але... — Голярня довідок клієнтам не видає, — пояснив мені завідуючий.

— Та я ж у вас добровільно під нуль, — наполягаю зі злістю.

— Громадянине, не кричіть! Обліку клієнтів не ведемо, — став у позу завідуючий, — не бешкетуйте, бо викличу міліцію і вас поголять ще раз!

Мені нічого більше не залишалось, як ще раз поїхати на роботу, взяти ще одну відпустку за свій рахунок і сидіти дома, доки не відросте волосся хоч до рівня боксу. Інакше, як бачите, мені загрожувало дострокове облісіння.

А я так не хочу бути лисим!...

Бабуся приїхала до сина в гості.

— Івасику, — обізвалась до внука, — скажи мені, скільки тобі років, то за кожний рік дам тобі одного цукерка.

— Ні, бабусю, — відповів хлоп'я, — краще я скажу вам, скільки років прожив мій дідусь.

Якось їдучи в поїзді, Айнштайн зайшов до реставраційного вагону пообідати. Коли офіціант подав йому меню, учений виявив, що забув окуляри в купе. Щоб не гаяти часу, Айнштайн повернув меню офіціантові й попросив прочитати.

Цей знизив плечима й відповів півголосом:

— Мені прикро, пане, але я так само, як і ви, неписьменний.

Листоноша приніс листа. Маленький Михась розірвав конверт і, побачивши невеличке фото, з радістю побіг до мами на роботу.

— Мамо, тато приїхав! — голосно вигукнув.

— А де ж він?

— У конверті.

— Петре, чому ти з жінкою розійшовся?

— Та обідати не варила, бісова дочка.

— А як ця?

— Готове купляє за мої гроші.

Один чоловік скаржився, що йому дуже бо-
лить голова. Сусід ї питає:

— А ви на рентгені були?

— Був.

— Ну, і що ж вам там сказали?

— Лікар сказав, що в моїй голові нема нічого нічого.

— Ким би ти хотів стати, коли виростеш?
— питають Грицька, який не любив домашніх завдань. — І вчителем, і мулярем.

— Чому? — Бо вчитель має відпустку влітку, а муляр — взимку.

Жінка розгадує на дозвіллі кросворд, чоловік читає газету.

— Петре, які ти знаєш ліки з семи літер?

— Са-мо-гон.

Куме, який найкращий лісоматеріал?

— Макогін моєї Одарки: сто разів ним лупцювала мене, як прийду напідпитку, а він цілий зостається...

На виставі у вікні косметичного інституту висить попередження для чоловіків такого змісту: »Не фліртуйте з кожною вродливою жінкою, яка виходить з цих дверей: ви не маєте гаранту, що то не ваша дружина.

Не можу придумати, що — купити жінці на день уродин?

— Ну, то спитай її.

— Еге, у мене нема стільки грошей.

Один селянин пригнав до міста продавати волів. Поки він на ярмарку гав ловив, його волів злодії вкрали. Селянин зайшов до корчми і з горя перехилив чарку.

До корчми зайшли ще два чоловіки. Замовили собі якусь юшку, — їдять. Один з них і каже:

— Це така юшка, що в ній все місто видно.

— А моїх волів там не видно, — питає селянин.

Під час концерту дівчина витягає з торбинки носову хусточку і зав'язує на ній вузол. Її приятель питає:

— Що ти робиш?

— Зав'язую вузлика.

— Навіщо?

— Аби не забути мелодії.

Жінка каже чоловікові.

— Колись ти називав мене своєю королевою...

— Так, це правда. Але з певного часу я зробився антимонархістом.

З процесів приватизації в Україні

ДУМКИ НЕНАРОКОМ

- Не мучте своїх друзів своїми клопотами. Говоріть про них своїм ворогам, які будуть раді їх слухати.
- Бути смішним: не сміятися з того, з чого сміються всі.
- Критики так розкритикували поета-початківця, що на ньому творчого лица не було видно.
- Ніхто не сміється так любо й відкрито, як жінка з гарними зубами.
- У людини, яка закохана в себе, є та перевага, що в неї мало суперників.
- Великі люди нічого не роблять наполовину.
- Навіть перескочивши, не кажи «гоп»: спершу подивись, у що вскочив.
- Одруження — це подія, після якої чоловік облишає купувати квіти і починає купувати овочі.
- Я тоді приховую свої помилки, коли вони повторюються.
- Не стріляй у зайця, що втікає від вовка. Наживеш ворога.
- Висновок з історії боротьби з алкоголем: купувати горілку і не пити.
- То не шукач правди, що не може знайти брехні.
- Космополіти теж обмежені люди. Тільки межами чужого світу.
- Навіть дурість потрібна, якщо вона родить думку.
- Утрачений день той, протягом якого ви ні разу не засміялися.
- Гумор — це серйозність, яка ховається за жартом.
- Телевізор — це чудовий прилад: він дозволяє нам дивитися у видовище, заради якого не варто виходити з дому.
- Часто трапляється, що після того, як жінка віддала ключ від свого серця, вона ж другого дня міняє замок.

УСМІШКИ

У письмовій формі

За дрібничку посварились
Чоловік і жінка.
Чоловік ходив надутий
І мовчав, як стінка.
Коли ж спати укладався,
Наче незнайомій,
Написав записку жінці:
»Розбудить о сьомій«.
І заснув собі спокійно,
Мов упився маком.
Вранці глянув на годинник —
Вже дванадцять з гаком,
А в руці стирчить записка,
Писана дрібненько:
»Рівно сім. Доволі спати.
Уставай швиденько«.

Держись, Грицю, за спідницю

Колись, було, мати каже
Маленькому Грицю:
— Загубишся на базарі,
Держись за спідницю. . .

Не ті тепер пішли мами,
Не ті тепер Гриці —
Не так легко тепер дітям
Дістать до спідниці.

Розлучився дід

Взимку з бабою своєю
Розлучився дід.
А улітку взяв молодшу
На сімнадцять літ.

Люди кажуть: — Баба з вами
Вік свій прожила.
І чого ж ви розлучились?
— Бо вона тропла.
Як засне, то й свище носом,
Грає, мов труба.
— А нова дружина ваша
Не тропе тіба?

Дід бурчить: — Звідкіль я знаю,
Чи тропе нова,
Як вона вночі ніколи
Дома не бува!

Розтирання

Прийшов якийсь до лікаря
Товстенний дядило.
— Деся, — говорить, — простудився,
Сильно прикрутило.
Отут мені, в кінці спини,
Все смика та й смика.

Лікар каже: — Це нічого,
Біда не велика.
І у мене від простуди
Теж таке буває.
Мені жінка зворе місце
Спиртом натирає.

— Спирт допоможе! — мовив творий. —
Штука це відома.
А коли супругу вашу
Застать можна дома?

ВИДАННЯ ОБВУ

О. Т. Визвольна боротьба українського народу. Лондон, 1950.

Князь М. І. Токаржевський-Карашевич, Свято Покрову Богородиці. Лондон, 1953 (вичерпане).

Проф. д-р Володимир Кубійович, Етнічні групи південно-західної України (Галичина). Записки НТШ. Праці історично-філософської секції. Том 160. Лондон-Мюнхен-Париж, 1953 (вичерпане).

Список полеглих воїнів І УД УНА. Головна Управа ОБВУ. Лондон, 1958 (вичерпане).

Д. Кетрос, Так творилося українське військо. Лондон, 1958 (вичерпане).

Альманах ОБВУ (1949-1964) Головна Управа ОБВУ. Лондон, 1967 (вичерпане).

Микола Верес, В чужинних приплавах. Поезії. Лондон, 1967.

Святомир М. Фостун, Плем'я непокірних. Історична повість. Лондон, 1971 (вичерпане).

Другий Альманах ОБВУ (1964-1980) Головна Управа ОБВУ. Лондон, 1980.

Вояки — воякам — пропам'ятне видання. Головна Управа ОБВУ. Лондон, 1981 (вичерпане).

Богдан Бора, Буремні дні. Збірка поезій. Спільне видання ОБВУ з Головною Управою Братства кол. вояків І УД УНА. Торонто-Лондон, 1982 (вичерпане).

Полк. Євген Побігущий-Рен, Мозаїка моїх споминів. Том І. Лондон, 1982 (вичерпане).

Полк. Євген Побігущий-Рен, Мозаїка моїх споминів. Том ІІ. Лондон, 1985 (вичерпане).

Вояки — воякам — пропам'ятне видання. Книга друга. Головна Управа ОБВУ. Лондон, 1986 (вичерпане).

Володимир Гоцький, На другому етапі. Спогади. Том І. Лондон, 1990 (вичерпане).

Третій Альманах ОБВУ (1980-1990) Головна Управа ОБВУ. Лондон, 1990.

З друкарні Української Видавничої Спільки в Лондоні
Printed in the U.K. by Ukrainian Publishers Limited
200 Liverpool Road, London, N1 1LF